

Kartläggning av det företagsfrämjande systemet i Sverige

Kartläggning av det företagsfrämjande systemet i Sverige

Info 0601

Tillväxtverkets publikationer

finns att beställa eller ladda ner som
pdf på tillväxtverket.se/publikationer.
Där finns även material som gavs ut av Nutek.

© Tillväxtverket

Stockholm, april 2015
Produktion: Ordförandet AB
Info 0601

Har du frågor om denna publikation, kontakta:

Gunilla Thorstensson
Telefon, växel 08-681 91 00

Förord

Ett företagsfrämjande på lika villkor handlar om att ta vara på alla människors företagsamhet och innovationskraft. En mångfald av företag och företagare inom en bredd av branscher bidrar till förnyelse i näringslivet och till hållbar tillväxt.

Tillväxtverket har på regeringens uppdrag arbetat med en rad insatser för att främja kvinnors företagande sedan 2007. I mars 2011 fick Tillväxtverket ett nytt uppdrag för perioden 2011–2014. Som en del i regeringsuppdraget ingick att ta fram en nationell strategi för hur kvinnor och män kan ta del av företagsfrämjande insatser på lika villkor. Strategin överlämnades till regeringen under våren 2015.

Denna rapport är ett av kunskapsunderlagen till strategin. Rapporten ger en övergripande bild över hur det företagsfrämjande systemet ser ut i Sverige och ger svar på många frågor om dess historia, funktion, uppbyggnad och logik. I rapporten ges också exempel på de utmaningar som vi har att hantera för att det på sikt ska bli ett företagsfrämjande på lika villkor.

Tillväxtverket vill tacka Ramböll Management Consulting, som har genomfört karläggningen och skrivit rapporten, och som ensamt ansvarar för innehållet i rapporten. Vid Tillväxtverket har Anna Norlin och Gunilla Thorstensson varit delaktiga i arbetet med rapporten.

Vi på Tillväxtverket hoppas att rapporten ska bidra till ökad kunskap inom företagsfrämjandet om hur vi sikt ska få ett företagande på lika villkor i Sverige.

April 2015

Anna Bünger
Avdelningschef Näringsliv

Gunilla Thorstensson
Programansvarig Främja
kvinnors företagande

Sammanfattning

Det offentliga främjandesystemet för företagande består idag av en mängd aktörer med olika inriktning och logik där utförandet främst sker på regional och kommunal nivå. På den regionala nivån spelar de regionalt tillväxtansvariga aktörerna en viktig roll och de fallstudier som genomförts inom den här kartläggningen visar att det pågår ett arbete med att jämställdhetsintegrera regionala utvecklingsstrategier.

Information om företagande, rådgivning för affärsutveckling och till viss del offentlig finansiering genom ägarkapital, bidrag eller lån finns tillgängligt för befintliga och blivande företagare i Sveriges samtliga län. Dock tyder genomförd kartläggning på att detta stödssystem är komplext och svåröverskådligt samt att främjandesystemet inte når kvinnors och mäns företag i lika utsträckning. Detta rör såväl skillnader i kännedom om vart företagare ska vända sig för stöd och tron på sin egen kapacitet som företagare liksom fördelningen av företagsstöd och deltagande i företagsprogram, där män beviljas medel i betydligt större utsträckning än kvinnor. En viktig faktor bakom denna fördelning återfinns i det branschfokus som programinsatserna omfattar, vilka till stor del består av mansdominerande branscher.

En uppskattning av omfattningen av det statligt finansierade främjandesystemet är problematisk av ett flertal anledningar, delvis beroende av hur systemet bör avgränsas samt att systemet bygger på en blandning av europeiska, nationella, regionala och kommunala finansieringskällor. Tydligt är dock att den allt större betydelse som de regionala strukturfondsprogrammen fått för finansieringen av främjandeaktiviteter bidragit till att påverka utformningen av systemet till ett mer projektstyrt utförande. Trots främjandesystemets storlek har det historiskt varit problematiskt att genomföra rigida effektutvärderingar av dess insatser, inte minst på grund av en avsaknad av spårbara deltagaruppgifter, bristfälliga målformuleringar från projektägare samt möjligheten att isolera effekter av en enskild insats från andra främjandeinsatser.

Innehåll

1 Inledning	11
Syfte och disposition	11
Kartläggningen bygger på intervjuer och en omfattande dokumentstudie	12
Avgränsningar, definitioner och disposition	13
2 Främjandesystemets framväxt – från centralisering till decentralisering	15
Ett historiskt fokus på industrin i svensk näringspolitik	15
Regionalpolitik som ett aktivt redskap i näringspolitiken	15
Under 1990-talet lades grunden för dagens främjandesystem	16
Från näringspolitik till ett företagsfrämjande system av aktörer	18
Främjandesystemet framväxt med starkt fokus på mäns företagande	18
3 Främjandesystemets logik och uppbyggnad	20
Främjandesystemet verkar på nationell, regional och lokal nivå	20
Företagsfrämjandet på nationell nivå organiseras inom fyra områden	20
Företagsfrämjandets utförande sker främst på regional nivå där regionala utvecklingsstrategier utgör centrala styrdokument	23
Den kommunala nivån spelar en viktig roll	35

4 Det företagsfrämjande systemet är komplext och delvis överlappande med ett bristande jämställdhetsfokus	37
Företagsfrämjande systemets erbjudande täcker olika företagsfaser och erbjuder olika typer av tjänster	37
Ett flertal rikstäckande aktörer för information och rådgivning	39
Ett komplext system av offentligt riskkapital, lån, krediter och bidrag	40
Begränsande attityder och brist på strategier bland företagsfrämjande aktörer påverkar kvinnors och mäns företagande	43
Oklara direktiv kopplat till jämställdhet i satsningen på regionala riskkapitalfonder	44
Svårigheter att redovisa kvinnors deltagande i de europeiska ramprogrammen	45
Begränsat genomslag av horisontella prioriteringar i landsbygdsprogrammet	46
En fördjupning av fyra rikstäckande stödaktörer	46
De flesta nationella program är riktade till specifika målgrupper	50
Ett varierande regionalt utbud	57
5 Ett system med flera finansieringskällor	63
Statligt stöd till näringslivet sker i flera former	63
Statligt stöd för regionala insatser	65
Omfattning av insatser på kommunal nivå	68
Företagsfrämjande insatser når inte kvinnor och män i lika utsträckning	69
6 Stöd till företagare tillhandahålls främst utanför det offentliga främjandesystemet	74

7 En utmaning att visa på främjandesystemets effekter	79
Brist på deltagaruppgifter försvårar för effektstudier av offentliga rådgivnings- och vägledningsinsatser	79
Oklara effekter av regionala företagsstöd	80
Betydelsen av offentlig kapitalförsörjning är ett omdebatterat ämne	82
Bristande krav på uppföljning för främjandeinsatser kopplat till export och internationalisering	83
Sammantaget finns ett behov av rigida effektutvärderingar av främjandesystemets insatser	84
8 Slutsatser	85
Det företagsfrämjande systemet har gått från centralisering till decentralisering	85
Ett komplext främjandesystem där utförandet främst sker på regional/lokal nivå	86
Ett heltäckande och delvis överlappande främjandesystem	86
Främjandesystemet finansieras genom en blandning av europeiska, nationella, regionala och kommunala källor	87
Behov av stöd skiljer sig åt vad gäller innehåll och branschtillhörighet	88
Främjandesystemet når inte kvinnor och män i samma utsträckning	88
Effektmätningar försvåras av systemets utformning	89
Integration av jämställdhet som ett horisontellt kriterium brister	90
9 Litteraturförteckning	91

1 Inledning

Inom ramen för programmet Främja kvinnors företagande fick Tillväxtverket år 2011 i uppdrag av regeringen att ta fram en strategi som efter programmets slut bidrar till att kvinnor och män kan ta del av företagsfrämjande på lika villkor. Strategin lämnas till regeringen i april 2015.

Bakgrunden till denna rapport är att forskning och statistik visar att kvinnor och män som söker finansiering, rådgivning eller andra resurser för att starta och utveckla företag har olika förutsättningar. Medel och resurser fördelas i högre grad till mäns företag och till branscher där mäns företag dominerar. Det saknas också ofta ett genusperspektiv i planer för regional näringslivsutveckling och tillväxt. Utgångspunkten för arbetet med strategin är att ett företagande och ett företagsfrämjande som sker på lika villkor bidrar till ett dynamiskt näringsliv som leder till regional utveckling och tillväxt.¹

I arbetet med att ta fram en strategi är det av vikt att belysa det företagsfrämjande systemet. Det offentligt finansierade och företagsfrämjande arbetet utförs idag på flera nivåer och av olika aktörstyper bestående av myndigheter, regioner, kommuner och statliga bolag. Medan information och upplysning kring företagande ofta sker nationellt på myndighetsnivå, bedrivs den operativa företagsrådgivningen och finansieringen som riktar sig till den specifika situationen i ett visst företag framförallt på regional och kommunal nivå utifrån lokala förutsättningar.² Sedan 2000-talets början har även den mängd aktörer inom det offentligt finansierade systemet som ägnar sig åt företagsfrämjande aktiviteter ökat, inte minst på regional nivå. Detta motiverar ett behov av att sammanställa den kunskap som finns tillgänglig om det företagsfrämjande systemets framväxt och dess utformning och effekter.

Syfte och disposition

Denna rapport syftar till att förse såväl Tillväxtverket som andra företagsfrämjande aktörer med ett övergripande material som på ett kärnfullt sätt beskriver det företagsfrämjande systemet i Sverige. Rapporten utgör därmed ett kunskapsunderlag kring det företagsfrämjande systemets uppbyggnad och logik, vilket är ett angeläget underlag till

---

1 www.tillvaxtverket.se

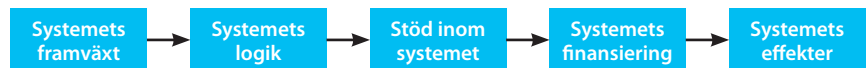
2 Tillväxtanalys (2012). *Utvärdering av NyföretagarCentrums rådgivning till nystartade företag.*

strategin för ett företagsfrämjande på lika villkor. De frågor som studien har haft i uppgift att besvara är följande:

- Hur har det företagsfrämjande systemet i Sverige växt fram?
- Hur är det offentligt finansierade systemet för företagsfrämjande utformat?
- Vilket stöd erbjuds företag/individer i främjandesystemet?
- Hur finansieras främjandesystemet?
- Vilka söker sig till främjandesystemet?
- Hur fördelas offentliga medel för företagsfrämjande till kvinnor och män?
- Vilka övergripande effekter kan främjandesystemet tänkas ge?
- Hur ser jämställdhetsperspektivet ut i regionala strategiska planer såsom RUS/RUP?

Analysen av det insamlade materialet har skett enligt följande modell, vilken även utgör en struktur för rapportens fortsatta disposition.

Figur 1 Analysens uppbyggnad

Kartläggningen bygger på intervjuer och en omfattande dokumentstudie

I denna rapport tar vi avstamp i den omfattande litteratur och det stora antalet studier och utvärderingar av det företagsfrämjande systemet som genomförts under senare år. Tydligt är dock att trots att det finns ett omfattande material, saknas en uppdaterad och systematisk sammanställning över hur det företagsfrämjande systemet i sin helhet ser ut och fungerar idag, i synnerhet med fokus på hur systemets erbjudande når kvinnor och män. Utöver den samlade myndighetsinformation som exempelvis Tillväxtverket, Skatteverket och Bolagsverket förmedlar återfinns en rad offentligt finansierade organisationer och initiativ, som bedriver företagsfrämjande verksamhet på ett regionalt plan i Sverige. Dessa organisationer och initiativ har delvis kartlagts inom ramen för såväl programmet Främja kvinnors företagande liksom på regional nivå på uppdrag av regionala tillväxtansvariga vid flertal tillfällen.

Studien genomförs framförallt som en skrivbordsbaserad undersökning där befintligt material i form av tidigare kartläggningar, statliga utredningar, årsredovisningar och verksamhetsberättelser från centrala aktörer inom främjandesystemet sammanställs (för litteraturlista se kapitel 9).

Fokus för studien är det *offentligt* finansierade främjandesystemet. Detta innefattar dock även de privata utförare liksom NyföretagarCentrum som i mindre grad bygger sin verksamhet på offentlig finansiering. Studien fokuserar vidare främst på utvecklingsfaserna starta, driva och utveckla företag och i mindre utsträckning på främjandesteget innefattande exempelvis attityder. I det senare inkluderas exempelvis entreprenörskapsutbildningar. Som komplement till datainsamlingen har även ett tiotal intervjuer med aktörer som representerar olika delar av främjandekedjan genomförts.

Avgränsningar, definitioner och disposition

Näringspolitiken har under 1990-talets senare hälft utvecklats från ett starkt nationellt fokus på industrisektorn och lokaliseringpolitiska insatser till ett programbaserat arbetsätt där den regionala nivån getts ett allt större inflytande och ansvar för genomförandet av näringspolitiken. Ett av målen med näringspolitiken är att skapa förutsättningar för fler jobb i fler och växande företag. Sådana förutsättningar skapas genom en rad insatser över flera policyområden. En stor del av det offentliga basfunktionerna på nationell, regional och kommunal nivå kopplat till företagsfrämjande åtgärder handlar om att (a) hantera välfärdsuppdraget med utbildningsväsende, barnomsorg och hälsa, (b) den fysiska infrastrukturen med vägar, bredbands-satsningar och mark, (c) förhållning och tolkning av existerande regelverk så att relationen mellan exempelvis det lokala näringslivet och kommunen fungerar smidigt, (d) attityden till företagande bland beslutsfattare, samt (e) stöd, service och information som det offentliga kan erbjuda företagen.³ Samtliga av ovan nämnda delar bidrar på olika sätt till att skapa förutsättningar för växande företag i Sverige. I denna rapport fokuserar vi dock främst på det sistnämnda stödet bestående av informations-, rådgivnings- och utvecklingsinsatser (ex. bidrag) riktat till företagare från helt eller delvis offentligt finansierade aktörer inom företagsfrämjandet.

Givet dessa frågeställningar och dess omfattning utger studien sig inte för att vara en fullständig beskrivning av det företagsfrämjandesystemet i Sverige, utan snarare ett kunskapsunderlag som övergripande beskriver dess logik, utformning, innehåll, finansiering och möjliga effekter. Vår ambition är också att genomgående ha ett genusperspektiv närvarande i analysen för att synliggöra systemets uppbyggnad och olika delar med fokus på hur det når kvinnor respektive män.

Centralt för en kartläggning av det företagsfrämjande systemet i Sverige blir definitionen av begreppet företagsfrämjande. Om vi generellt sett talar om det företagsfrämjande systemet innefattas rimligen centrala områden som skattesystem, infrastruktur, utbildning och forskning. Här avgränsas istället det företagsfrämjande systemet till att utgöra *informationsinsatser* kopplat till att starta, driva och utveckla företag (ex. myndigheter), *företagsrådgivning*, samt direkt eller in-

3 Tillväxtanalys (2011). *Utvecklingskraft i kommuner och regioner – Tillväxtarbete i flerstyrningens tidevarv*.

direkt statlig *finansiering* kopplat till företagsutveckling. Fokus för rapporten ligger främst på insatser kopplat till företagsrådgivning, vilket kan definieras enligt följande:

”[A]tt med kunskap och medvetenhet om föreställningar kring företagande, tillsammans med kunden utforska hans eller hennes möjligheter och utveckla affärsidén, så att kunden kan fatta beslut om hur han eller hon går vidare.”⁴

En kartläggning av offentligt finansierade stödinsatser inom respektive område genomförs därmed i rapporten. Rapportens disposition är enligt följande:

- *Kapitel 2: Främjandesystemets framväxt.* Detta avsnitt belyser den historiska utvecklingen av det främjandesystem som existerar idag och vilka politiska beslut och händelser som påverkat dess utformning.
- *Kapitel 3: Främjandesystemets logik och uppbyggnad.* Detta avsnitt beskriver övergripande hur främjandesystemet är uppbyggt med fokus på det företagsfrämjande arbete som sker på nationell, regional och kommunal nivå. I detta avsnitt presenteras även resultatet av tre fallstudier med fokus på tre olika regionala utvecklingsstrategier och i vilken utsträckning samt på vilket sätt jämställdhet integrerats i dessa.
- *Kapitel 4: Främjandesystemets stöderbjudande.* I detta avsnitt kategoriseras och beskrivs det stöd som erbjuds till såväl befintliga företagare som individer som vill starta företag.
- *Kapitel 5: Främjandesystemets finansiering.* Detta avsnitt beskriver övergripande de finansieringskällor som ligger till grund för det företagsfrämjande systemet.
- *Kapitel 6: Behov och användning av främjandesystemet.* Baserat på nyligen genomförda enkätundersökningar beskriver detta avsnitt vart individer och företag vänder sig för stöd för företagsutveckling och vilken typ av stöd som efterfrågas.
- *Kapitel 7: Främjandesystemets effekter.* Detta avsnitt sammanställer ett antal effektutvärderingar av olika företagsfrämjande insatser och diskuterar de metodologiska utmaningar som präglar dessa studier och vad vi kan säga om främjandesystemets effekter.

---

4 Tillväxtverket (2010). *Kunden i fokus – professionell affärsrådgivning. Kunskapsöversikt.*

2 Främjandesystemets framväxt – från centralisering till decentralisering

Ett historiskt fokus på industrin i svensk näringspolitik

Den svenska industrisektorns framväxt har under 1900-talet haft en stor påverkan på såväl näringslivets utveckling i stort som på näringspolitik. Industrins betydelse för den svenska ekonomin och sysselsättningen har medfört att främjandeåtgärder gentemot industrisektorn varit en av näringspolitikens främsta uppgifter. Näringspolitiken har i sin tur sedan 1960-talet utgått ifrån dels generella insatser riktade till alla företag (t.ex. förändringar av skattevillkor och reformer av allmänna lagar och regler) och dels direkta insatser (t.ex. direkta företagsstöd, speciella skattevillkor och lån) riktade mot specifika branscher, geografiska områden eller storlekskategorier. Val av främjandeinsatser inom näringspolitiken har dock kommit att styras även av internationella händelser med påverkan på svensk industrin. 1970-talets oljekris medförde exempelvis att den svenska industrin tappade i konkurrenskraft, inte minst inom de mer energikrävande industrisektorerna. Som ett resultat av dessa händelser döptes näringspolitiken om till industripolitik med fokus på att rädda de specifika branscher som befann sig i en krissituation. Efter krisen och i samband med en återkommande stark tillväxt inom svensk industri omvandlades dock återigen politiken under 1980-talet till att benämnas som näringspolitik, där långsiktig ekonomisk tillväxt prioriterades framför en selektiv industripolitik, vilket präglar främjandesystemet än idag.⁵

Regionalpolitik som ett aktivt redskap i näringspolitiken

Den svenska industrins framsteg är synonymt med att den svenska andelen av världsexporten ökade. I början av 1970-talet stod Sverige för totalt 2,1 procent av världens sammanlagda varuexport och ekonomin expanderade snabbt.⁶ Industrisektorns framväxt innebar en ökad efterfrågan på arbetskraft. En ökad koncentration av industriverksamhet runt större städer bidrog samtidigt till en omfattande avfolkningen av skogslänen. Som ett svar på detta kom regionalpolitiken att spela en viktig roll i att motverka de negativa effekterna av befolkningsminskningen, men även för att hålla utvecklingen i landet på en balanserad nivå. Regionalpolitiken kom redan från ett tidigt skede att

5 ITPS (2002). *Utvärdering av ALMI Företagspartner AB:s finansieringsverksamhet*.

6 SOU 2008:90. *Svensk export och internationalisering – Utveckling, utmaningar, företagsklimat och främjande. Betänkande av Exportutredningen*. sid.21.

ha stort fokus på lokaliseringpolitiska insatser genom införandet av exempelvis lokaliserings- och glesbygdsstöd på 60-talet, transportstöd och sysselsättningsbidrag på 70-talet och nedsatta socialavgifter för företag i de inre delarna av Norrland och Svealand på 80-talet.⁷ En stor del av de stöd som infördes under 1960- och 70-talen används ännu idag men har anpassats till bland annat EU:s krav om statsstöd och förändrade förutsättningar i samhället.

Utvecklingen till ett decentraliserat företagsfrämjande system kan även ses i bildandet av de regionala utvecklingsfonderna (sedermera Almi) i slutet av 1970-talet, vilka tillförde medel som tidigare förvaltades av de centralt styrda fonderna statens hantverks- och industrilånefond och statens utvecklingsfond. De regionala utvecklingsfonderna bildades med stat och landsting som huvudmän och byggdes upp i stiftelseform med uppgift att tillhandahålla informations-, utbildnings- och konsulttjänster men även högrisklån. Tjänsterna riktade sig till små och medelstora industriföretag samt serviceföretag med direkt anknytning till industrin.⁸

Även inom det statliga riskkapitalsområdet kan en tydlig regionalpolitisk inriktning skönjas där det offentliga direkt engagerar sig i marknaden som en aktiv aktör, exempelvis genom att erbjuda investeringsstöd, andra bidrag eller sätta upp en statligt styrd och driven riskkapitalfond. Under 1980-talet skapades till exempel en mängd regionala, statligt styrda riskkapitalfonder. Industrifonden, Norrlandsfonden, Regionala utvecklingsfonderna, Atle och Bure utgör samtliga exempel på hur staten på olika sätt med direkta marknadsinsatser har försökt öka utbudet av riskvilligt kapital med specifika geografiska hänsynstaganden i sin utformning.

Det fokus för främjandeinsatserna som tidigare legat på särskilda industrisektorer och branscher kom alltmer att präglas av regionala hänsynstaganden vilket även präglar främjandesystemet idag. Genom de förändringar som skett har den regionala nivån getts ett betydligt större inflytande och ansvar i att främja företagens tillväxt genom direkta stödåtgärder.

Under 1990-talet lades grunden för dagens främjandesystem

I början av 1990-talet skedde flera större förändringar i samband med att Industridepartementet döptes om till Näringsdepartementet. Näringsdepartementet fick av finansdepartementet allmänna riktlinjer för näringspolitiken och tillhörande områden såsom forskningspolitik, industri och hantverk, statliga bolag, energiförsörjning, bergsbruk, statens gruvegendomar, teknisk forskning med mera.⁹

7 Tillväxtanalys. *Utvecklingskraft i kommuner och regioner – Tillväxtarbete i flernivåstyrningens tidevarv*. Rapport 2011:01.

8 Regeringens proposition 1977/78:40 om åtgärder för att främja de mindre och medelstora företagens utveckling

9 Riksarkivet, Industri- och Näringsdepartementet. Huvudarkivet 1975–1996

Uppkomsten av ett näringsdepartement lade på flera sätt grunden för utvecklingen mot det företagsfrämjande system vi har idag.

En av de första åtgärderna riktade mot företagsfrämjandet var bildandet av en näringspolitisk myndighet, Nutek. Regeringen lade fram förslaget om att bilda en ny myndighet genom att slå samman Statens Industriverk (SIND), Statens Energiverk (STEV) och Styrelsen för teknisk utveckling (STU).¹⁰ Förändringen motiverades med att regeringen genomförde stora förändringar av näringspolitikens inriktning vilket innebar att infrastruktur, utbildning och arbetsmarknad tillföll det näringspolitiska området.¹¹ Vi kan under 1990-talet således se en bredare definition av begreppet näringspolitik till att innefatta större och angränsande områden såsom exempelvis kompetensförsörjningsfrågor. Det nya näringsdepartementets ledning ansåg att det var dags att se över mål och organisationen av näringspolitiken och aviserade en utredning som senare kom att fatta slutsatsen att myndigheter med ansvar inom flera samverkande politikområden skulle specialiseras och bli mindre.¹² Förändringarna kom att bidra till att den del av Nutek som behandlade stöd till teknisk forskning och utveckling samt kommunikationsforskning resulterade i bildandet av VINNOVA 2001.¹³

En annan stor förändring skedde i och med bildandet av Almi-koncernen år 1994. Almi har sitt ursprung i de ideella företagarföreningarna som bildades i landet på 40- och 50-talet. Föreningarna fick då främst stöd från landstingen och deras finanseringsverksamhet fick statliga lånegarantier från Kommerskollegium.¹⁴ Almi-koncernen kom att styras av förordningen (1994:1100) om statlig finansiering genom regionala utvecklingsbolag och skulle fylla behovet av marknadskompletterande finansieringstjänster anpassade för mindre företag.¹⁵ De regionala utvecklingsfonderna ombildades till aktiebolag i syfte att modernisera verksamheten men också för att bättre kunna svara mot näringslivets krav.¹⁶ De regionala bolagen fick ansvaret för den operativa verksamheten och moderbolaget fick det övergripande ansvaret med att förvalta lånefonderna, bedriva utvecklingsarbete samt inneha koncerngemensamma funktioner. Regeringens proposition (1993/94:40) beskriver behovet av statlig medverkan som tidsbegränsad och som en konsekvens av 90-talets finanskris och bankernas restriktiva utlåningspolitik. Senare propositioner har en mindre konjunkturrell betoning i beskrivningen av statens medverkan i att främja företagandet. Ett exempel på detta är regeringens proposition 1997/98:62 som betonar näringspolitikens betydelse i att identifiera och undanröja hinder för tillväxten, att långsiktigt säkra kompetensförsörjningen samt att på ett effektivt sätt använda samhällets resurser.

---

10 Regeringens proposition 1990/91:87 om näringspolitik för tillväxt.

11 Halvarsson, S. (2010). *Nuteks historia – en delstudie om näringspolitiken och dess organisation*.

12 Regeringens Proposition 1999/2000:71 *Vissa organisationsfrågor inom näringspolitiken*.

13 Halvarsson, S. (2010). *Nuteks historia – en delstudie om näringspolitiken och dess organisation*.

14 <http://www.Almi.se/Om-Almi/Historik-om-Almi/>

15 SOU 1993:79.

16 Regeringens proposition 1993/94:40 Småföretagsutveckling.

De myndighetsförändringar som skedde under 1990-talet har lagt grunden för det främjandesystem som existerar i Sverige idag. En parallell viktig händelse utgörs även av medlemskapet i EU, då främjandesystemet i än högre grad kom att organiseras genom nationella program som implementerades regionalt.

Från näringspolitik till ett företagsfrämjande system av aktörer

Det företagsfrämjande systemet innefattar en rad aktörer och präglas idag av en nära samverkan och bitvis överlappning. Sammantaget är slutsatsen att systemet utvecklats genom de många organisations- och myndighetsstruktureringarna som i sig kan förklaras av dels konjunkturella förändringar i världsekonomin och dels statens försök att effektivisera myndighetsutövandet. Dagens främjandesystem är dock en konstruktion vars spårbundenhet kan kopplas till tidigare insatser och beslut. Almi utgör här ett bra exempel på en stödaktör vars verksamhet kan spåras längre tillbaka än dess formella bildande i mitten av 1990-talet.

Genom regionala företagsstöd och inte minst EU:s strukturfonder ges idag allt större möjligheter för Sveriges regioner att utforma sin egen främjandepolitik och inriktning, inte sällan till ett mer projektintensivt genomförande. Idag präglas regionala insatser av ett programbaserat arbetssätt och genomförs ofta i samverkan med regionens aktörer, vilket medfört att regionala behov och förutsättningar får större genomslag i programmen. En ytterligare trend från slutet av 1990-talet är främjandeinsatser inte bara för särskilda branschsegment utan även riktat till specifika målgrupper såsom kvinnors företagande. Historiskt kan sägas att näringspolitiken och det företagsstöd som följt i dess spår utgjorts av traditionella och sysselsättningsmässigt manligt dominerande industrisektorer. Under 2000-talet har satsningar på dessa branscher i stort kommit att ses som generella satsningar medan satsningar på kvinnors företagande och på branscher där många kvinnor driver företag ses som särskilda satsningar.¹⁷ Ur ett policyperspektiv berör detta i mindre utsträckning problematiken med att skapa en mer jämställd arbetsmarknad som att istället förändra bilden av vad som utgör tillväxtbranscher och integrera jämställdhetsperspektivet i framtida företagsfrämjande insatser. I nästa avsnitt presenteras logiken och uppbyggnaden i dagens främjandesystem mer utförligt.

Främjandesystemet framväxt med starkt fokus på mäns företagande

En beskrivning av främjandesystemets framväxt visar att systemet kommit att kretsa kring den traditionella industrin. Mer precist har stödsystemet av naturliga skäl byggts upp för att stötta företagande och näringslivets utveckling där företagartätheten är hög. Kvinnor

---

¹⁷ Tillväxtverket (2013). *Vision hållbar tillväxt*.

och män har över tid arbetat inom olika yrkesområden och traditionellt sett har företagartätheten varit hög inom de yrkesområden som domineras av män. Kvinnor har generellt dominerat inom yrkesområden såsom vård, omsorg och skola där det privata företaget varit lågt. Detta innebär således att systemet kommit att stötta framförallt mäns företag och företagande.¹⁸

Detta kan kopplas till forskning som visar att entreprenörskap generellt är präglad av normer som förstärker fokus på mäns företagande. Forskning visar att företagande generellt har en manlig könsmärkning och att samhällets föreställningar om entreprenörer och den bild som skapas av dessa tenderar att utesluta fler och fler grupper från företagandets praktik. Studier visar att särskilt kvinnor har svårt att relatera till den bild som skapats av entreprenören.

Bilden att manliga normer genomsyrar insatser för entreprenörskap och innovation stärks även av annan forskning. I en rad olika forskningsartiklar med fokus på innovationspolitik framhålls att genusfrågan ofta berörs på ett enkelspårigt sätt, där en rad viktiga förklaringsfaktorer utelämnas. Ett exempel på sådana analyser är en studie gjord av Pettersson (2007) som i sin forskning undersöker huruvida det finns ett könsperspektiv i svensk, dansk och finsk innovationspolitik. Petterssons analys är tvådelad och består dels i att utröna om just jämlikhet mellan könen är införlivad i innovationspolitiken, dels hur genus konstrueras i denna politik. I forskningsrapporten framkommer att det i innovationspolitiken, trots löften om att integrera ett genusperspektiv, lider stora brister på just detta. I artikeln ifrågasätts den könsblinda förståelsen av nätverksprocesser för tillväxt och innovation och istället understryks vikten av att utgå från ett genusperspektiv. Analysen avslöjar vidare att de statliga programmen tenderar att ge kvinnor en underordnad position och på så sätt riskerar att vidmakthålla den manliga normen.¹⁹

Även inom forskning med fokus på entreprenörskap och företagande utgör det manliga och maskulinitet en norm. I samband med en omfattande forskningsöversikt som genomfördes år 2007 visar det sig att, trots utveckling av forskning kring kvinnors företagande, har integrationen mellan forskningsfälten entreprenörskap och genus uteblivit. I analysen av forskningsfältet framhävs att ett stort problem med denna åtskillnad är att den reproducerar företagandets manliga könsstämpling vilket får en inverkan på identitetsaspekter av företagandet. Forskning kring innovation och genus har enligt Berglund främst kretsats kring innovationspolitik, projekt och nätverk där forskningen hävdar att män, det manliga och maskulinitet är normen för innovationspolitiken och verkställandet av denna.²⁰

---

18 Tillväxtverket (2013). *Vision hållbar tillväxt*.

19 Pettersson (2007).

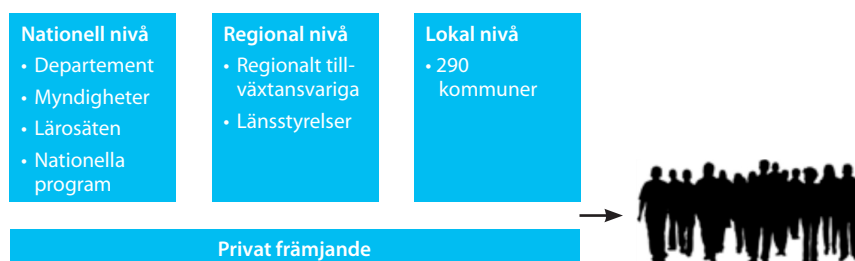
20 Berglund (2007).

3 Främjandesystemets logik och uppbyggnad

Främjandesystemet verkar på nationell, regional och lokal nivå

Det offentliga främjandesystemet för företagande innefattar en mängd olika aktörer med olika inriktning och logik. Främjandesystemets främsta huvudman är den svenska regeringen som med departementen verkställer politiken via de myndigheter som finns till förfogande. Beroende på det politikområde en främjandeinsats genomförs inom, tilldelas myndigheter olika uppdrag, dock med det gemensamma övergripande målet att främja företagande. På regional nivå tillämpas främjandet av regionala aktörer som dels kan vara enbart regionala, dels kan vara nationella aktörer men med verksamhet på regional nivå. Till det kommer också Sveriges 290 kommuner där varje kommun har i uppdrag att på kommunal nivå arbeta med företagsfrämjande åtgärder. Tillsammans formar de det företagsfrämjandet systemet och de insatser och stöd som svenska företag kan ta del av.

Figur 2 Främjandesystemets huvudmän

Företagsfrämjandet på nationell nivå organiseras inom fyra områden

Företagsfrämjandet på nationell nivå går att organisera inom fyra olika områden: Departement, Myndigheter, Universitet och Högskolor samt särskilda nationella insatser och program, vilka i sig kan innefatta flera aktörstyper och är tidsbegränsade.

Regering och departement styr utformningen av främjandesystemet

Regeringens övergripande mål med näringspolitiken beskrivs enligt följande:

”stärka den svenska konkurrenskraften och skapa förutsättningar för fler jobb i fler och växande företag, för att därigenom bryta utanförskapet. De näringspolitiska insatserna ska även bidra till att uppnå målen i EU:s gemensamma strategi för tillväxt och sysselsättning.”²¹

Att skapa goda villkor och att genomföra insatser för företag, företagsutveckling, främjande av entreprenörskap, stärka innovationskraften, förenkla för företagen, konkurrensfrämjande, turismfrämjande samt immateriell- och associationsrättsliga frågor är den nationella näringspolitikens uppgift. Till stor del är det Näringsdepartementet som ansvarar för huvuddelen av de företagsfrämjande åtgärderna på regeringsnivå, men det finns fler departement med uppdrag som ska främja företagande. Utrikesdepartementet ansvarar till exempel för att främja svenska företags intressen utanför Sverige. Det sker genom olika insatser för exportfrämjande, motverkande av handels hinder samt finansieringslösningar. Det finns även en rad olika departement, som ansvarar för myndigheter som företagen är beroende av, såsom finansdepartementet, arbetsmarknadsdepartementet och socialdepartementet. Genom statliga bolag som Almi Företagspartner AB och offentliga riskkapitalbolag verkar även staten direkt som utförare inom det företagsfrämjande systemet.

Myndigheter utgör en viktig kontaktpunkt för företagare

I Sverige ansvarar i huvudsak sex myndigheter för näringslivsutvecklingen; Tillväxtverket, Tillväxtanalys, Bolagsverket, Konkurrensverket, Patent- och registreringsverket och Patentbesvärslagen.²² Utöver de sex utpekade myndigheterna verkar en rad andra myndigheter med uppdrag som kan definieras som innefatta företagsfrämjande åtgärder och näringslivsservice. Dessa myndigheter består exempelvis av Skatteverket, Arbetsförmedlingen, Energimyndigheten och Tullverket. Myndigheterna tillhandahåller i olika utsträckning information och rådgivning om företagande, handlägger ärenden som skatt och företagsstöd, tillhandahåller olika e-tjänster och erbjuder olika finansieringslösningar som till exempel lån, bidrag och krediter.

Flera av de nationella myndigheter som bedriver företagsfrämjande insatser verkar även regionalt genom regionala och lokala kontor. Syftet är att insatserna som genomförs ska vara anpassade till den regionala och lokala kontextens utmaningar, behov och möjligheter. Myndigheter som till exempel Skatteverket, Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen har också en naturlig lokal och regional närvaro, dit personer som vill starta eller driver företag vänder sig och vars roll i det företagsfrämjande systemet är av stor vikt. Världsbanken understryker exempelvis i en rapport att det ur administrativt hänseende är mer problematiskt att starta ett företag i Sverige än i flera jämförbara OECD-länder. Rapporten lyfter även fram vikten av en effektiv admi-

²¹ <http://www.regeringen.se/sb/d/5709>

²² <http://www.regeringen.se/sb/d/5709/a/19238>

nistrativ process i uppstartsfasen vilket i sin tur bidrar till fler startade företag.²³

Universitet och högskola spelar en central roll i innovationssystemet

I Sverige finns 34 statliga universitet och högskolor. Förutom särskilda entreprenörskapsinriktade utbildningar, initiativ som Venture Cup och Business Challenge och inslag av information kring att starta och driva företag, fördelar regeringen sedan 2009 medel till så kallade innovationskontor vid 12 lärosäten som bistår forskare (och i olika utsträckning studenter) med frågor kopplat till affärsutveckling, patent, juridik, licensiering och bolagsbildning. Somliga innovationskontor erbjuder även finansiellt stöd för tidiga verifieringsinsatser samt verkar som inkubatorer via universitetens holdingbolag. Via stiftelsen Drivhuset erbjuder universiteteten med bas i nationell finansiering också en mer traditionell rådgivning och vägledning gentemot studenter med verksamhet i anslutning till ett flertal lärosäten i landet. Även om fokus i denna rapport ligger på rådgivning och finansiering utgör även universitet och högskola centrala delar i innovationssystemet med koppling till såväl kompetensförsörjning som FoU.

Särskilda nationella insatser och program

Offentliga företagsfrämjande insatser på nationell nivå är inte alltid permanenta. Utifrån de utmaningar näringslivet och företagare står inför, utformas olika tidsbegränsade insatser i olika nationella program och insatser inom vilka flera myndigheter och utförare samverkar. Programmen spänner över olika företagsfrämjande områden som rådgivning, finansiering och internationalisering utifrån behov hos olika grupper, branscher eller företag. Regeringens uppdrag till Tillväxtverket att främja kvinnors företagande under 2011–2014 är ett exempel på ett tidsbegränsat program som ska bidra till att skapa tillväxt, konkurrenskraft och förnyelse genom att fler företag startas och drivs av kvinnor.²⁴ Insatserna som genomförts inom ramen för programmet har utifrån ett företagsfrämjande perspektiv fokuserat på affärs- och innovationsutveckling, entreprenörskap på högskola och universitet och att utbilda rådgivare i kvinnors företagande. Det ambassadörsnätverk som arrangerats inom ramen för programmet har också verkat för att lyfta fram framgångsrika kvinnor som förebilder för i första hand unga. Andra exempel på projektbaserade och tidsbegränsade insatser Tillväxtverket genomför är till exempel inom Vård och omsorg, Miljödriven tillväxt och Företagare med utländsk bakgrund. På samma vis kan VINNOVAs program och utlysningar inom valda fokusområden sägas utgöra liknande nationella insatser.

---

²³ Världsbanken (2014). *Doing Business 2014 – Economy profile: Sweden*.

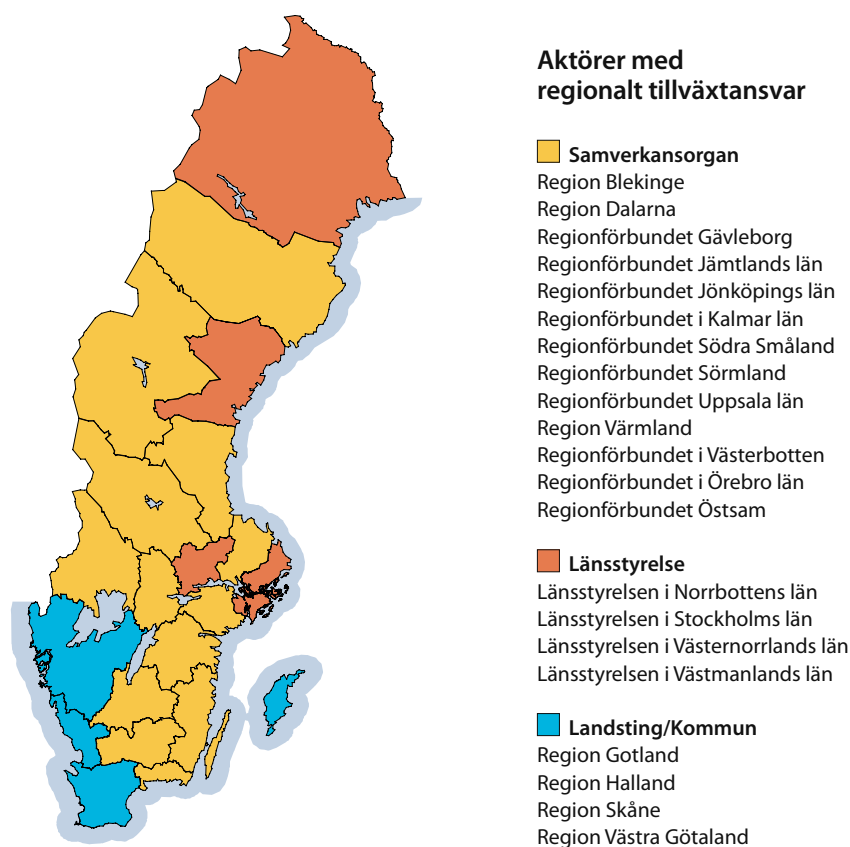
²⁴ Det finns även en ambition som handlar om att förändra det företagsfrämjande systemet, men det berörs inte i denna rapport.

Företagsfrämjandets utförande sker främst på regional nivå där regionala utvecklingsstrategier utgör centrala styrdokument

Aktörer med regionalt tillväxtansvar ska skapa hållbar regional tillväxt och utveckling

Sedan 1998 har den regionala ansvarsfördelningen för regionala utvecklingsfrågor, delvis innefattande företagsfrämjande insatser, förändrats då Skåne, Gotland, Kalmar län och Västra Götaland bildade regionala självstyrelseorgan. Det innebär till exempel att landstingen övertog länsstyrelsernas arbete med regional tillväxtplanering och att direktvalda regionförbund ansvarar för verksamheten. I figuren nedan illustreras fördelningen mellan aktörer med regionalt tillväxtansvar i Sverige.

Figur 3 Aktörer med regionalt tillväxtansvar²⁵

De åtta regionala strukturfondsprogrammen för regional konkurrenskraft och sysselsättning är en viktig finansieringsgrund för en betydande del av de företagsfrämjande insatserna på regional nivå, vars inriktning beslutas av länsstyrelser eller regionala självstyrelseorgan. Länsstyrelser och de regionala självstyrelseorganen beviljar vidare de

²⁵ http://tillvaxtverket.se/download/18.6a7dfe9a134cd71cae180004315/1369959545331/Reviderad+karta_1107.pdf

företagsstöd som medfinansieras av anslaget 1:1 Regionala tillväxtåtgärder från staten i form av Regionalt bidrag till företagsutveckling, Regionalt investeringsstöd, Projektmedel och såddfinansiering. Olika regelverk gäller för utbetalning av olika typer av företagsstöd, men vanligen ska företag inom branscher med koppling till tillväxtområdena i länets tillväxtprogram prioriteras, varför regionernas inriktning för företagsstödet skiljer sig åt. Länsstyrelsen handlägger också olika tillståndsärenden till företag samt utför tillsyn och kontroll på företag.

Utifrån Lag (2010:632), lagen om samverkansorgan, innebär det regionala tillväxtarbetet insatser för att skapa en hållbar regional tillväxt och utveckling.²⁶ De regionala tillväxtansvariga har därmed en viktig roll för att den statliga sektorspolitiken samordnas till stöd för den regionala utvecklingen i länen. Konkret arbetar därmed länsstyrelser, regionförbund och regioner med att implementera de insatser som till exempel Tillväxtverket står som huvudägare för. Det kan vara satsningar på kvinnors företagande, företagare med utländsk bakgrund, entreprenörskap i skolan och olika EU-program inom regional utveckling. Sammanfattningsvis kan hävdas att mycket av *utförandet* inom det företagsfrämjande systemet kopplat till främst affärsrådgivning och finansiering genomförs/upphandlas på regional och lokal nivå.

Inom ramen för programmet Främja kvinnors företagande fick regionalt tillväxtansvariga aktörer uppdraget att ta fram regionala förstudier för att bland annat beskriva förutsättningar för kvinnor och män att ta del av det företagsfrämjande systemet. Dessa förstudier genomfördes år 2011-2012 och år 2013 genomfördes en samlad analys av resultatet av dessa förstudier. Syftet var att synliggöra de främsta utmaningarna som framkommer i förstudierna avseende ambitionen att kvinnor och män ska ta del av det företagsfrämjande systemet på lika villkor. Analysen resulterade i publikationen *Vision: Hållbar tillväxt* (2013), som bland annat visade på bristande jämställdhetsintegrering hos regionalt tillväxtansvariga aktörer. Dessutom synliggjorde analysen att det saknades tydliga målsättningar och uppföljning kopplat till jämställdhet och tillväxt. Det arbete som sker på regional nivå styrs av regionala utvecklingsstrategier som utgör övergripande plattformar för regionens utveckling med gemensamma visioner, mål och utmaningar. Syftet med ett regionalt utvecklingsprogram/-strategi är att varje region ska använda och dra nytta av sina unika förutsättningar. Målet är att få ett bättre samspel mellan olika sektorer och aktörer i samhället samt att få fram gemensamma visioner, mål och handlingsplaner på lokal och regional nivå inom olika planeringsområden. För att förstå i vilken utsträckning utformning av insatser på regional nivå har förutsättningar att nå kvinnor och män presenteras nedan resultatet av en granskande analys av i vilken utsträckning jämställdhet är integrerat i tre utvalda regionala utvecklingsstrategier.

---

26 Tillväxtanalys (2011). *Utvecklingskraft i kommuner och regioner – Tillväxtarbete i flernivåstyrningens tidevarv*.

VÄSTERBOTTEN – I Västerbottens RUS är jämställdhetsperspektivet integrerat i strategins samtliga delar och tar fasta på de strukturella problemen med ojämlikhet

Jämställdhetsperspektivet lyfts i Västerbottens RUS fram som ett av flera perspektiv som ska genomsyra det regionala tillväxtarbetet (tillsammans med de andra horisontella kriterierna mångfald samt miljö- och klimat) för att styra arbetet för långsiktig tillväxt. Dessa perspektiv anses avgörande för hållbar tillväxt. Jämställdhetsarbetet anges vara prioriterat i syfte att uppnå och upprätthålla de faktorer som bygger ett modernt samhälle. I det inledande kapitlet beskrivs även vilken funktion jämställdhetsperspektivet har för den regionala utvecklingen, vilket beskrivs som en möjliggörare för att ge alla samma möjligheter att bidra till samhällsutvecklingen.²⁷ Jämställdheten problematiseras utifrån befintliga studier som visat att kvinnor som grupp har mindre makt och inflytande över samhällsutvecklingen än män. De problem som lyfts fram relaterar till att män är överrepresenterade på ledande positioner inom näringslivet och att kvinnor ofta har lägre lön för samma arbete samt tar större ansvar för hemarbetet. I en skrivning beskrivs att strategin tar sin utgångspunkt i det svenska målet för jämställdhetspolitiken.²⁸ För att uppnå denna jämställdhet avser strategin att alla projekt och strategiska satsningar för regional utveckling som genomförs ska inkludera analyser som synliggör effekterna för kvinnor och män ur ett jämställdhetsperspektiv, vilket således öppnar för att perspektivet blir mer närvarande i arbetet.²⁹

I RUS:ens skrivningar uttrycks att jämställdhetsarbetet bedrivs på en övergripande strukturell nivå men också praktiskt på verksamhetsnivå. I anslutning till detta resonemang framförs ett antal övergripande (och således inte specifika) åtgärder, som syftar till att främja både mångfald och jämställdhet, i form av främjande av kunskapsuppbyggnad kring mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer, utveckla metoder som synliggör och förändrar de strukturer och normer som begränsar människors möjligheter samt utveckla sektorsöverskridande samverkan kring praktiskt jämställdhetsarbete.³⁰ I samtliga avsnitt i RUS:en återkommer jämställdhetsperspektivet bland de åtgärder som föreslås vilket tyder på att perspektivet integrerats på ett konkret sätt i stor utsträckning.³¹

En process med ambition att vara specifik i skrivningarna samt med fokus på uppföljning.

27 Regional utvecklingsstrategi för Västerbottens län (RUS 2014–2020). Sid 6.

28 Målet är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Det övergripande målet bryts ned i fyra delmål: fördelning av makt och inflytande, ekonomisk jämställdhet, jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet, våld i nära relationer ska upphöra.

29 Regional utvecklingsstrategi för Västerbottens län (RUS 2014–2020). Sid 7.

30 Regional utvecklingsstrategi för Västerbottens län (RUS 2014–2020). Sid 11.

31 Exempelvis lyfts i avsnittet om regionens arbetsmarknad att det behövs ökade insatser för kvinnors sysselsättningsgrad, bl.a. kopplat till jämställdheten i hemarbete och föräldraskap samt för att minska kvinnors sjukfrånvaro.

I processen att ta fram Västerbottens regionala strategi har ett stort antal aktörer varit inbjudna att delta i framtagandet. I intervju med en representant som deltagit i processen framkommer det att de utformat en bred process. I åtta arbetsgrupper tog företrädare från kommuner, landsting, myndigheter, den sociala ekonomin, näringslivet och akademien gemensamt fram förslag på de viktigaste målen och prioriteringarna inom sina respektive teman som till stor del motsvarar de olika delstrategierna som idag återfinns i RUS:en. I utformningsprocessen har även olika hearings och seminarier arrangerats för att sprida kunskapen om RUS-arbetet och dess innehåll. Utgångspunkten i arbetet har varit att jämställdhetsperspektivet skulle vara integrerat i samtliga delstrategier, utöver ett prioriterat område att aktivt främja jämställdhetsintegrering. Samtliga arbetsgrupper hade även i uppgift att ta hänsyn till jämställdhetsperspektivet när de arbetade med sina områden, i syfte att perspektivet skulle finnas integrerat på samtliga område. Tanken var att de skulle integrera det utifrån deras kunskap på området varför sakkunniga inom jämställdhetsområdet inte inkluderades i denna del av processen. Det framkommer i intervju med en representant som deltagit i framtagningsprocessen att det fanns en ambition att bryta ned perspektivet till en specificerad nivå. Då de redan har kunskap om problemen och utmaningarna ville de således formulera åtgärder för att komma till rätta med problemen.

Under processens gång framkom det att det inom vissa områden varit svårt för arbetsgrupperna att inkludera jämställdhetsperspektivet i den utsträckning som var önskvärt. Av den anledningen arrangerade Region Västerbotten ett antal workshops med syftet att komma med inspel och ge inspiration till arbetsgrupperna för att de skulle bli hjälpta i processen och med rätt kunskap kunna integrera jämställdhetsperspektivet inom respektive område. Representanten för Region Västerbotten beskriver att resultatet var varierande, vilket kan förklaras med att medlemmarna inte hade rätt förståelse och kunskap för att kunna bygga en struktur i strategin som tar hänsyn till jämställdhetsperspektivet.

I processens nästa steg arbetade Region Västerbotten vidare och tog då hjälp av sakkunniga för att förbättra texter, åtgärder och aktiviteter. Intervjupersonen beskriver det som en arbetsgrupp som jobbade igenom strategin med ”jämställdhetsglasögon”. Inom den politiska organisation som Region Västerbotten bygger på kunde alla aktörer sedan lämna synpunkter, vilket visade att många ansåg att jämställdhetsperspektivet inte var tillräckligt tydligt i skrivningarna varför Region Västerbotten utvecklade skrivningarna i strategin.

I intervju framkommer det att de genomför en utvärdering av själva RUS-arbetet med fokus på vad som fungerat bra och vad som fungerat mindre bra. I detta arbete samlar de ansvariga vid Region Västerbotten in synpunkter på såväl processen som samordningen av arbetet från de externa aktörer som varit involverade.

Bland de konkreta satsningar där regional tillväxt sammankopplas med jämställdhetsperspektivet återfinns främst ett arbete att införa en mer jämställd hantering av projektmedel, genom att regionen ställer krav på projektägare att utveckla och analysera projektets påverkan på jämställdhet. Ytterligare en insats som lyfts är att regionen ska arbeta för att öka politikernas förståelse för vikten av jämställdhetsintegrering. Regionen har bland annat anordnat en utbildning för politiker med fokus på att diskutera jämställdhet och därigenom öka medvetenheten inom denna grupp. På projektnivå mäter regionen hur väl projekten lyckats uppfylla målen och de ger även tips och stöd till projektägare om hur de kan tänka kring jämställdhetsintegrering genom att ge exempel på projekt som lyckats väl. Vidare finns 17 resultatindikatorer som följer upp utvecklingen i länet där de använder könsuppdelad statistik med indikatorer som mäts fördelat på kvinnor och män såsom inflyttning, utbildningsnivåer, sysselsättningsgrad, skapade arbetstillfällen samt ohälsa.

I intervjun lyfts en svårighet med att sprida och implementera innehållet i strategin då många aktörer inte tycks se RUS:en som en gemensam strategi utan istället tycks utgå från att det är Region Västerbotten som är ansvarig för genomförandet. För att komma till rätta med detta genomförs diskussioner i olika forum för att hitta ett sätt att få fler aktörer att känna att de är en del av genomförandet av strategin. Ett angreppssätt som lyfts fram är att arbeta med uppföljningar, av såväl kommuner och landsting som universitet och länsstyrelsen, för att på så sätt sätta fokus på att alla har en del i arbetet. Det framkommer även i intervjun att Region Västerbotten har en ambition att samla ihop alla aktiviteter som genomförs, skicka ut enkäter och ge regionens olika aktörer verktyg att fånga upp vad som görs. De åtgärder som här nämns är att lägga finansiella resurser, initiera projekt inom den ordinarie verksamheten eller genom att skapa nätverk för att skapa dessa verktyg. Vidare planerar regionen att arrangera möten med involverade aktörer för att ge dem de metoder och verktyg som de behöver för att genomföra RUS:en. Det kan således handla om såväl jämställdhetsintegrering som andra delar av RUS:en.

I RUS:ens skrivningar om det regionala innovationsstödsystemet framhålls att mottagandet av innovationsstöd är ojämnt fördelat mellan kvinnor och män och mellan olika grupper i samhället. Specifika åtgärder som föreslås är att skapa utbildningsinsatser inom jämställdhets- och mångfaldsfrågor riktade till det innovations- och företagsfrämjande systemets aktörer.³² Jämställdhetsperspektivet lyfts även i samband med ett övergripande resonemang kring arbetsmarknaden där könssegregerade val av såväl utbildning som yrke beskrivs innebära hinder för att klara arbetskraftsbehovet i regionen.³³ I relation till näringslivsutveckling nämns att det är av vikt att skapa jämställdhet i

---

32 Regional utvecklingsstrategi för Västerbottens län (RUS 2014–2020). Sid 14.

33 Regional utvecklingsstrategi för Västerbottens län (RUS 2014–2020). Sid 19.

det företagsfrämjande systemet.³⁴ De åtgärder som föreslås är relativt generella och innefattar riktade insatser till underrepresenterade grupper för ett jämställt och mångfaldsinriktat företagande samt riktade utbildningsinsatser till innovationsstödsystemets och det företagsfrämjande systemets aktörer.

I intervju med en representant från Region Västerbotten framkommer det att, när det gäller det företagsfrämjande systemet, försöker de rikta särskilda insatser för att nå underrepresenterade grupper. Speciellt lyfts att arbeta med kvinnors underrepresentation inom nyföretagande och innovationsprojekt, vilket regionen försökt angripa genom att peka på att det behövs riktade insatser för att komma till rätta med problemen. Vidare lyfts att då regionen är ägare i Almi så har de möjlighet att genom ägardirektiv styra deras verksamhet. Detta har de gjort genom att i direktiven anvisa att en del av satsningarna ska gå till kvinnors företagande. Men när det gäller andra aktörer har de upplevt att de inte kan påverka i någon högre grad, vilket de försöker hantera genom att göra kartläggningar och skrivningar som synliggör skillnaderna mellan könen.

Jämställdhetsbegreppet kopplas även specifikt till rennäringen och beskrivs som en viktig åtgärd för att vidareutveckla rennäringen.³⁵ I denna aspekt anses jämställdheten stödja rennäringens fortlevnad och beskrivs således som ett verktyg för tillväxt inom näringen. Västerbottens RUS tar även ett grepp kring jämställdhetsbegreppet i resonemang om infrastruktur och hur mäns och kvinnors resemönster skiljer sig åt. Det understryks att satsningar påverkar grupper på olika sätt vilket måste beaktas vid genomförandet av insatser inom transportområdet.³⁶ Bland annat understryks att det finns behov av åtgärder för att öka kollektivtrafikens attraktivitet och funktion ur ett jämställt och jämlikt perspektiv.

I anslutning till resonemang om vikten av att inkludera analyser som synliggör effekterna för kvinnor och män anges i skrivningarna även att alla aktörer som arbetar med RUS ska säkerställa en jämn representation mellan kvinnor och män i ledande funktioner som till exempel ledningsgrupper. Detta relateras i sin tur till att det främjar en mer demokratisk, attraktiv och konkurrenskraftig region. En mer allmänt formulerad åtgärd som föreslås är att öka genusmedvetenheten inom utbildningsväsendet och inom det sociala stöd som ges till ungdomar.³⁷

Jämställdhetsperspektivet förefaller i stor utsträckning vara prioriterat i Västerbottens RUS, utifrån dess skrivningar. Det blir även tydligt i dess ambition att följa upp och utvärdera vilka effekter utvecklingsarbetet får för jämställdheten. RUS:en föreskriver att arbetet i länet med att realisera den regionala utvecklingsstrategin ska vara jämställdhets-

34 Regional utvecklingsstrategi för Västerbottens län (RUS 2014–2020). Sid 22.

35 Regional utvecklingsstrategi för Västerbottens län (RUS 2014–2020). Sid 24.

36 Regional utvecklingsstrategi för Västerbottens län (RUS 2014–2020). Sid 26-27.

37 Regional utvecklingsstrategi för Västerbottens län (RUS 2014–2020). Sid 7.

integrerat och detta realiserar även i de indikatorer för regional utveckling som utarbetats. Alla socioekonomiska indikatorer är uppdelade på kön för att kunna följa hur utvecklingen ser ut för kvinnor respektive män. För att mäta hur den ekonomiska tillväxten fördelas mellan könen finns en indikator som följer hur kvinnornas andel av daglönesumman förändras.³⁸ Av de totalt 17 indikatorerna tar 8 hänsyn till utvecklingen uppdelat på kvinnor och män.

VÄSTRA GÖTALAND – I Västra Götalands strategi antas ett generellt jämställdhetsperspektiv som ska genomsyra hela strategin

Västra Götaland 2020 sätter ramarna för tillväxt- och utvecklingsarbetet i Västra Götaland fram till år 2020. Strategin utgör det huvudsakliga verktyget för samarbete och för att i samverkan genomföra Vision Västra Götaland,³⁹ och för att kanalisera resurser för tillväxt och utveckling från lokala, regionala, nationella aktörer och från EU.

Utifrån de inledande skrivningarna framkommer det att jämställdhet är ett av de generella perspektiven som ska genomsyra hela strategin. Jämställdhet beskrivs som en avgörande framtidsfråga som behöver få fortsatt hög prioritet. Framförallt lyfts att de könstraditionella utbildnings- och yrkesvalen måste brytas för att framtidens arbetsmarknad ska fungera. Vidare belyser RUP:en att företagande måste bli lika vanligt bland kvinnor och män samt att, genom generell prioritering av frågan, utvecklingsarbetet ska bidra till att makt fördelas mer jämställt mellan kvinnor och män.

Jämställdhetsperspektivet är integrerat i strategins skrivningar men konkreta aktiviteter kopplas till andra handlingsplaner och strategier.

I intervju med en representant som deltagit i processen att utforma strategin framkommer det att de avsett att låta jämställdhetsperspektivet vara integrerat i RUP:ens skrivningar. Det finns således inte några konkreta mål för jämställdhetsperspektivet i strategin. I processen har regionala aktörer deltagit i mindre arbetsgrupper som riktat in sig på strategins prioriterade områden. Därefter har även en större arbetsgrupp som ägnat sig åt ett mer övergripande arbete involverat en jämställdhetsexpert och sakkunniga från Resurscentra som fått komma med inspel till innehållet. Dock lyfts att det finns en risk att jämställdhetsperspektivet försvinner då det helt integreras. VGR kommer att följa upp arbetet med strategin utifrån jämställdhetsaspekten genom ett antal framtagna indikatorer som främst utgörs av hur resultaten av olika insatser är fördelat på kvinnor respektive män. Som exempel lyfts fördelningen av projektmedel, hur företagsstöden fördelas mellan könen och hur många ansökningar som kommer från kvinnor respektive män.

³⁸ Regional utvecklingsstrategi för Västerbottens län (RUS 2014–2020). Sid 29.

³⁹ Visionen antogs 2005. Visionens övergripande målsättning om ett bra liv översätts till ett huvudmål för strategin om att ge alla invånare bästa möjliga utvecklingsförutsättningar. Visionens målsättningar inom de generella perspektiven; en gemensam region, jämställdhet, integration och internationalisering genomsyrar strategin men har också kopplats till konkreta prioriteringar och mål inom strategins teman.

En konkret handling, med syfte att lyfta jämställdhetsperspektivet, som lyfts i intervjun är att regionen gjort en kartläggning över vad projekttagare anser om de krav som ställs på dem. I denna kartläggning har det framkommit att en stor andel av mottagarna anser att kraven på bland annat jämställdhetsintegrering bör vara hårdare från regionens håll.

En utgångspunkt är att kommunförbunden, som arbetar mer operativt, ska formulera egna genomförandeplaner där de förväntas formulera konkreta jämställdhetsmål. Dock framgår det endast i ett fåtal skrivningar i strategin att kommunerna ska integrera jämställdhetsperspektivet i sina mål. VGR kommer, efter att samtliga kommuner presenterat sina genomförandeplaner, göra en mappning över innehållet i samtliga planer för att säkerställa att varje mål i strategin berörs av någon kommun. Om det visar sig att så inte är fallet, faller det på VGR att genomföra de kvarstående punkterna. Det framgår att Skaraborgs kommun har arbetat särskilt hårt med att lyfta jämställdhetsperspektivet i sitt arbete med genomförandeplanen.

VGR kommer i det följande arbetet med att genomföra strategin att erbjuda processtöd genom att säkerställa att stödmottagare har rätt kompetens gällande jämställdhet. Det framkommer att jämställdhetsperspektivet främst behandlas i handlingsplanen för jämställd regional tillväxt, där olika strategier för att integrera jämställdhetsperspektivet återfinns. Andra exempel på hur VGR arbetar med att genomföra strategin är framförallt attitydpåverkan riktad mot aktörer inom bland annat utbildningsväsendet (där regionen inte är huvudman). I detta arbete kretsar en stor del av arbetet kring att visa på konsekvenser av att inte arbeta mer jämställdhetsintegrerat.

Jämställdhetsperspektivet i Västra Götalands RUP är generellt formulerat och inbegrips till stor del i skrivningarna som ett övergripande perspektiv som ska genomsyra utvecklingsarbetet. Jämställdhets- och genusfrågorna tas inte upp i direkt relation till näringslivsutveckling utan lyfts främst i sammanhang som är relaterade till utbildningsfrågor och i viss mån även till företagande. Västra Götalandsregionen lägger i sin strategi fokus på att stärka den stödjande infrastrukturen för en ledande kunskapsregion och lägger betoning på forskning och utveckling i detta arbete. Det föreskrivs att de arbetssätt som antas ska präglas av hållbarhet och jämställdhet,⁴⁰ men det anges inte hur detta ska gå till eller relateras till något specifikt mål. Givet att regionen har stor fokus på FoU är det en naturlig linje att just dessa områden hamnar i fokus och det är framträdande i RUP:ens skrivningar att jämställdhetsperspektivet i flertal avsnitt lyfts fram just i fråga om utbildning och yrkesval. I skrivningarna beskrivs de traditionella könsbundna utbildnings- och yrkesvalen vara ett problem men det dras dock inte några direkta kopplingar till specifika branscher, kluster eller dess betydelse för näringslivsutvecklingen. Däremot före-

---

40 Västra Götaland 2020. Strategi för tillväxt och utveckling (RUP). Sid 17.

skrivs att speciella insatser krävs för att minska könstraditionella val, varför en gemensam strategi ska tas fram och genomföras i Västra Götaland där bland annat insatser riktade till föräldrar och elever från studieovana miljöer föreslås.⁴¹

I ett avsnitt som handlar om att stimulera ökat entreprenörskap återfinns en diskussion om att jämställdhetsaspekten är viktig i arbetet.⁴² Det rör sig dock inte om någon problematisering kring begreppet och det föreslås inte några konkreta åtgärder. Den målsättning som uttrycks gäller såväl kvinnor som män och är således inte specificerat på kön.

Strategin föreskriver även att nya finansieringsformer och modeller för värdering ska utvecklas som tar större hänsyn till jämställda och socialt och miljömässigt hållbara idéer. Jämställdhetsperspektivet sätts således i relation till övriga horisontella kriterier och resonemanget inbegriper inte några specifika åtgärder. Däremot finns en specifik målsättning om att de insatser som planeras ska bidra till att hälften av alla nya företagare är kvinnor år 2020.⁴³

I RUP:ens inledande kapitel står att läsa att jämställdhet är en avgörande fråga och att frågan bör få fortsatt hög prioritet. Denna prioritet inom utvecklingsarbetet föreskrivs kunna bidra till att makt fördelas mer jämställt mellan kvinnor och män. De handlingar som kopplas till begreppet relateras till andra horisontella mål och innefattar ett antal generella strategier. Bland annat lyfts att strategier såsom förankring hos politiker och strategiskt viktiga aktörer, integration av frågan i samtliga processer och arbete, utbildning och informationsinsatser samt utveckling av verktyg för jämställdhetsintegrering ska användas.⁴⁴

VÄRMLAND – I Värmlands RUS relateras jämställdhetsperspektivet främst till arbetsmarknad- och utbildning samt kvinnors representation i styrelser

I Värmlandsstrategin pekas fyra prioriterade områden ut: livskvalitet för alla, fler och starkare företag, höjd kompetens och bättre kommunikationer. I strategin pekas också åtta värmländska styrkor ut. Det handlar dels om sådana som redan finns och som är välkända och dels sådana som Värmland behöver utveckla och synliggöra mer. Utöver dessa prioriterade områden återfinns även 33 mätbara mål som regionen ska uppnå till år 2020, varav tre innefattar ett jämställdhetsperspektiv. Samtliga av dessa är relaterade till arbetsmarknad, utbildning samt kvinnors representation i styrelser. I strategin betonas även att utvecklingsarbetet ska sträva efter att förstärka bilden av Värmland som en region som präglas av mångfald under vilket bland annat jämställdhet inbegrips.⁴⁵

41 Västra Götaland 2020. Strategi för tillväxt och utveckling (RUP). Sid 19.

42 Västra Götaland 2020. Strategi för tillväxt och utveckling (RUP). Sid 13.

43 Västra Götaland 2020. Strategi för tillväxt och utveckling (RUP). Sid 14.

44 Västra Götaland 2020. Strategi för tillväxt och utveckling (RUP). Sid 12.

45 Värmlandsstrategin, 2014–2020. Sid 10.

Fyra områden pekas ut som särskilt viktiga för Värmlands utveckling. Till varje område finns mätbara mål och åtgärder kopplade, som återfinns i strategins bilaga.⁴⁶ Kopplat till dessa mätbara mål finns uppsatta mål fördelat på kvinnor och män.

Inom de åtta styrkorna som urskilts pekas även utmaningar inom områdena ut. Jämställdhetsperspektivet pekas återkommande ut som en utmaning inom dessa. Inom styrkeområdet som benämns ”Välkommande och öppet” lyfts det fram att underökningar av jämställdhet visar att Värmland rankas lägre på flera av de parametrar som mäts.⁴⁷ På andra styrkeområden beskrivs det hur regionen arbetar aktivt för till exempel ett arbetsliv med jämställdhet (sid 24).

I strategins inledande kapitel återfinns en redogörelse för att det till Värmlandsstrategin finns flera olika handlingsplaner, handlingsprogram och fördjupade strategier kopplade, vilka även kommer att följas upp i anslutning till att strategin följs upp. Ett av exemplen som här nämns är Region Värmlands och Länsstyrelsen i Värmlands gemensamma arbete med att följa utvecklingen inom jämställdhetsområdet.⁴⁸ Dock framkommer det inte vad detta kan komma att innebära.

I en skrivning i strategin återfinns ett resonemang om att Värmland ska sträva mot mångfald där jämställdhetsbegreppet inkluderas. Perspektivet hanteras således inte som ett enskilt perspektiv utan snarare som en operationaliserad del av paraplybegreppet mångfald.⁴⁹ Dock återfinns inte några konkreta förslag på hur utmaningen ska mötas.

RUS-processen har involverat referensgrupper kring jämställdhetsintegrering.

Arbetet med att ta fram den regionala utvecklingsstrategin har utformats som en bred process där olika regionala aktörer har involverats i tre olika referensgrupper. Utöver en grupp som involverade representanter från landstinget, kommuner och universitetet och en annan som involverade så kallade ”varumärkesbärare”, formades en grupp för de horisontella perspektiven vars roll var att säkerställa att dessa inkluderades i RUS:ens skrivningar. Enligt intervju med en representant för Region Värmland var en utgångspunkt i riggningen av processen att de horisontella kriterierna skulle finnas inbyggda i strategins samtliga delar och att de skulle genomsyra hela processen.

I det efterföljande arbetet tilläts såväl organisationer som privatpersoner lämna remissvar, som föranlett ett antal anpassningar och förändringar. Utöver strävan att integrera jämställdhetsfokus i själva innehållet i RUS:ens skrivningar har jämställdhetsperspektivet även varit närvarande i formgivningen av strategin.

Enligt intervju med en representant från Region Värmland pågår för närvarande ett förankringsarbete av själva Värmlandsstrategin med

⁴⁶ Värmlandsstrategin sid 19.

⁴⁷ Värmlandsstrategin, 2014–2020. Sid 11.

⁴⁸ Värmlandsstrategin, 2014–2020. Sid 7.

⁴⁹ Värmlandsstrategin, Sid 10.

fokus på att göra den känd bland olika aktörer i regionen för att den ska komma att användas och för att så många som möjligt jobbar mot de gemensamma målen. I detta arbete lyfts inte jämställdhetsperspektivet specifikt. Perspektivet finns närvarande genom att, som tidigare nämnts, målsättningarna kommer att utvärderas fördelat på kvinnor och män för att möjliggöra mätningar av i vilken utsträckning projekt och satsningar når kvinnor respektive män. På frågan om det finns konkreta satsningar där regional tillväxt sammankopplas med jämställdhetsperspektiv framkommer det att det som främst är i fokus är att öka antalet kvinnor i styrelserna. Vidare kommer ett antal av målen gällande näringslivsutveckling, som till exempel ökat antal företagare i regionen, att följas upp fördelat på kön.

I det förankringsarbete som pågår är en målsättning att kommuner, landsting och andra aktörer ska inkludera strategins mål i sina egna verksamhetsplaner och således använda den som ett verktyg för verksamhetsutvecklingen. Vidare har Region Värmland publicerat en handbok som behandlar hur aktörer kan kommunicera på ett jämställt sätt, såväl när det gäller kommunikation inom organisationen som i den utåtriktade kommunikationen. Handboken beskrivs vara en del av ett arbete att börja påverka kommuner och landsting att integrera jämställdhetsperspektivet i samtliga delar av den verksamhet som bedrivs.

Inför kommande programperiod har Region Värmland även inlett ett arbete för att integrera jämställdhetsperspektivet i beredningsverksamheten. Detta arbete är dock inte relaterat till RUS:en. En tanke är dock att det ska bli möjligt att följa upp hur fördelningen av projektmedel ser ut mellan kvinnor och män.

Jämställdhetsbegreppet förekommer främst i skrivningar kring arbetsmarknaden. När det gäller avsnitt som rör näringslivet och företagande lyfts det fram att det är viktigt att bryta den mansdominerade arbetsmarknaden och uppmärksamma branscher och nya näringar där särskilt kvinnor verkar (sid 24). Det framkommer dock inte vilka branscher som åsyftas eller hur detta ska göras i praktiken.

I skrivningar som rör arbetet med att främja fler och starkare företag återfinns det bland åtgärds punkterna, inom områdena entreprenörskap och näringslivsutveckling såväl som inom forskning och innovation, resonemang kring att främja satsningar för unga kvinnors företagande, att se jämställdhet (och mångfald) som grundläggande drivkrafter för utvecklings- och innovationsförmågan samt att det krävs ökad jämställdhet (och mångfald) för att höja klustrens attraktions- och innovationsförmåga.⁵⁰ Dock inbegriper dessa skrivningar inte några konkreta förslag eller åtgärder.

I RUS:en återfinns även ett kapitel som beskriver strategins genomförande, där det framgår att det kopplat till Värmlandsstrategin finns

---

50 Värmlandsstrategin, 2014–2020. Sid 26–27.

en användarguide för hur kommuner och andra aktörer kan koppla sina strategiska dokument till Värmlandsstrategin. Bland annat anges att det finns checklistor framtagna om hur man kan arbeta med frågor kring jämställdhet och mångfald inom en organisation.⁵¹

Som nämndes ovan finns fyra prioriterade områden utpekade i Värmlandsstrategin som anses vara särskilt viktiga för Värmlands utveckling. Dessa utgörs av *livskvalitet för alla, fler och starkare företag, höjd kompetens på alla nivåer samt bättre kommunikationer*. I skrivningarna gällande dessa prioriterade områden relateras vissa delar till ett genus/jämställdhetsperspektiv. I anslutning till skrivningar om livskvalitet lyfts att det är viktigt att alla har samma tillgång till vård oavsett kön, bakgrund, ålder eller sexuell läggning. Här lyfts att det råder hälsoklyftor mellan kvinnor och män, vilket man vill komma till bukt med.⁵² Däremot nämns inte några specifika åtgärder. Inom de andra prioriterade områdena beskrivs på liknande sätt jämställdhetsperspektivet som en del av *vad som behöver göras* för att nå målen. Däribland att främja satsningar på kvinnors företagande för att fler ska våga starta företag samt att öka jämställdheten för att höja klustrens attraktions- och innovationsförmåga. Vidare föreskrivs att det behövs ett likvärdesperspektiv vid planeringen av infrastrukturen för att säkerställa att ungefär lika mycket resurser satsas på de olika delar som utnyttjas av kvinnor och män samt att skillnaderna i utbildningsnivå mellan kvinnor och män genom hela utbildningskedjan måste minska.⁵³ Varje prioriterat område följs av en strategisk inriktning och ett antal mätbara mål. Inom området som kallas *livskvalitet* finns ett antal mål gällande jämställdhet relaterat till arbetsmarknad och utbildning. Inom området *fler och starkare företag* finns ett mål kopplat till jämställdhetsbegreppet vilket utgörs av att andelen kvinnor som är representerade i styrelser ska öka. Inom de prioriterade områdena höjd kompetens på alla nivåer och bättre kommunikationer återfinns dock inte några mätbara mål relaterade till jämställdhetsbegreppet.

En jämförande analys – olika fokus på jämställdhetsperspektivet i de tre olika regionala strategierna

Det blir tydligt att de olika RUS:arna har olika ”ingång” till begreppet och därmed får jämställdhetsperspektivet olika betydelse i resone-mangen kring tillväxt och näringspolitik. I Västerbottens RUS finns jämställdhetsbegreppet närvarande i stort sett samtliga fokusområden och anges på ett flertal områden vara ett verktyg för att skapa tillväxt medan det i VGR:s RUP främst anges som en åtgärd som regionen behöver komma till rätta med och att det är ett mål i sig medan jämställdheten i Västerbotten kan användas som ett verktyg för att nå de yttersta målen. Till skillnad från VGR:s och Värmlands RUP/RUS blir det i Västerbottens RUS tydligt att de problem som ligger bakom

51 Värmlandsstrategin, 2014–2020. Sid 42.

52 Värmlandsstrategin, 2014–2020. Sid 20–21.

53 Värmlandsstrategin, 2014–2020. Sid 28–33.

ojämställdhet får ett tydligare fokus. I de fall jämställdhetsperspektivet nämns i de övriga två regionerna är det utifrån specifika problemområden som behöver förändras. I samtliga strategier lyfts att fler kvinnor måste få plats i ledningsgrupper samt att de könstraditionella yrkes- och utbildningsvalen är ett problem, men framförallt är dessa problem formulerade i generella termer utan specifika åtgärder. I tabellen nedan presenteras vår analys av jämställdhet i de tre olika fallen. Här synliggörs hur jämställdhet har integrerats i de olika regionala styrdokumenten.

Tabell 1 Tre olika regionala strategiers fokus på jämställdhetsperspektivet

	Västra Götaland	Västerbotten	Värmland
Specifika branscher	Nej	Nej	Ja
I samband med näringslivsutveckling	Ja	Ja	Ja
Strukturella resonemang	I viss mån (maktstrukturer)	Det strukturella resonemanget återkommer i flera skrivningar utifrån olika perspektiv)	I viss mån (maktstrukturer)
Specifika åtgärder	Nej	Ja	Nej
Insatser	Utbildning riktad mot skolor och politiker	Utbildning riktad mot främjandesystemets aktörer	Checklistor för hur aktörer kan arbeta med jämställdhetsperspektivet
Perspektiv på jämställdhetsarbetet	Generellt	Specifikt	Generellt
Specifika mål	I viss mån	Ja	Ja
Analys av strategins effekter på jämställdhet	Inte uttalat	Uttalat	Inte uttalat
Specifika mål	Fåtal	Ja	Ja
Fokusområden	Utbildning	Samtliga områden	Utbildning och yrkeslivet

I intervjuerna med representanterna från de olika regionerna vars RUS:ar/RUP:ar här har analyserats framkommer en bild av att det främst är ett antal indikatorer som kommer att följas upp. Främst utgörs uppföljningen av att resultaten granskas fördelat på kvinnor och män. En person efterfrågar en bred diskussion kring ett system för uppföljningen, då det idag saknas något sådant system. Ett problem med detta anges vara att det idag endast görs statistiska uppföljningar, vilket inte säger något om hur jämställda satsningar och organisationer egentligen är. Ett förslag som ges i en intervju är att flera regioner borde samlas för att tillsammans skapa ett system för denna uppföljning.

Den kommunala nivån spelar en viktig roll

Förutom nationell och regional nivå är den kommunala nivån viktig i det företagsfrämjande systemet. Arbetet med näringslivsutveckling är frivilligt för kommunerna. Kommunallagen ger dock kommunerna och landstingen mandat att ”genomföra åtgärder för att allmänt främja näringslivet i kommunen eller landstinget” (2 kap 8§). Det har under åren utvecklats en praxis om vilka verksamheter som ryms inom kommunens företagsfrämjande insatser. Grundprincipen är att kommunen har befogenhet att arbeta allmänt med främjandeinsatser för det lokala näringslivet. Det kan vara att bygga nätverk mellan aktörer,

initiera och driva olika utvecklingsprojekt tillsammans med näringslivet, bedriva rådgivningsverksamhet och arbeta med företagslotsar och information. Kommunala näringslivskontor är ofta den funktion med djupast insikt i de lokala företagens behov och i förmedlingen av kontakter till länsstyrelser för fördelning av olika former av företagsstöd. Förutom främjandeåtgärderna har kommunen i uppdrag att arbeta med förutsättningarna för att driva företag, exempelvis genomförandet av upphandlingar, tillståndshantering inom olika områden och frågor kring markhantering. Det företagsfrämjande arbetet i kommunerna sträcker sig också över andra områden än det direkta näringslivsarbetet via till exempel näringslivskontor eller bolag. De företagsfrämjande insatser som kommuner genomför består framförallt av:

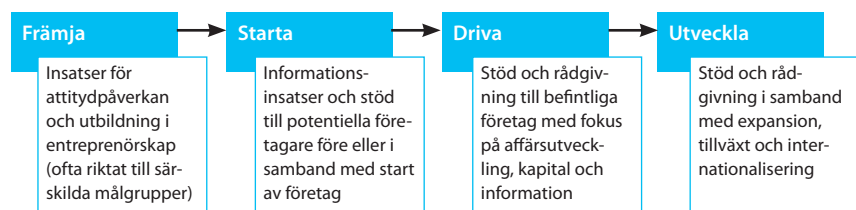
- Företagsbesök
- Företagslots
- Valfrihetssystem (LOV)
- Utmaningsrätt
- Näringslivsplan
- Tjänstegarantier
- Information till företagare

4 Det företagsfrämjande systemet är komplext och delvis överlappande med ett bristande jämställdhetsfokus

Företagsfrämjande systemets erbjudande täcker olika företagsfaser och erbjuder olika typer av tjänster

I föregående avsnitt presenterades främjandesystemets historiska framväxt och övergripande utformning och logik. Samtidigt är vi intresserade av det konkreta stöderbjudande som företagen kan ta del av inom det statligt finansierade stödsystemet. Aktuellt kapitel syftar därmed till att besvara vad som erbjuds företagare inom ramen för det offentligt finansierade systemet och vilka typer av stöd som kan identifieras för respektive fas i utvecklingsprocessen, dvs. för att starta, driva och utveckla företag. Stöderbjudandet inom respektive fas illustreras i figuren nedan.

Figur 4 Insatser för olika företagsfaser

Som beskrivs ovan utgörs det företagsfrämjande systemet även av insatser med syfte att påverka attityder till företagande och entreprenörskap. Sådana insatser sker exempelvis inom ramen för program som Främja kvinnors företagande, Ungas innovationskraft eller Ung företagssamhet. I denna rapport lägger vi mindre vikt vid denna typ av insatser och fokuserar istället på de tre sistnämnda faserna starta, driva och utveckla.

Utifrån en genomgång av det företagsfrämjande systemet i Sverige är det möjligt att dela in det offentligt finansierade företagsstödet i tre breda tjänstekategorier. Dessa kategorier kan sägas bestå av information och upplysning, företagsrådgivning samt finansiering och presenteras närmare i tabell 2.

I stort sett all företagsfrämjande verksamhet kan på olika sätt placeras under någon av ovanstående kategorier. De statligt finansierade rådgivningsaktörerna finns samtidigt representerade inom flera utvecklingsfaser (starta, driva, växa). Den absolut största gruppen företag

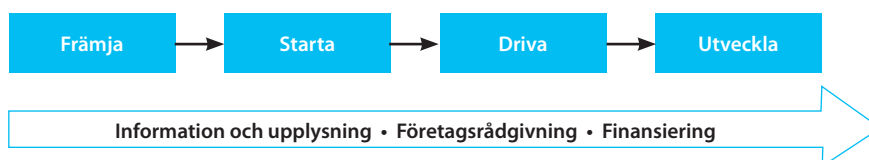
Tabell 2 Tjänstekategorier i det företagsfrämjande systemet

<p>Information och upplysning Information och upplysning syftar på en envägskommunikation kopplat till att starta och driva företag. Framförallt utgörs upplysningen av information från berörda myndigheter kring frågor om skatter och avgifter, registrering, patent, varumärke, med mera (ex. Verksamst.se). Till viss del kan effektiv handläggning av ärenden hos kommunen, implementering av e-tjänster, regelförenklingar etc. sägas falla under denna kategori och ses som en del av främjandesystemet.</p>
<p>Företagsrådgivning Företagsrådgivning definieras här som "att med kunskap och medvetenhet om föreställningar kring företagande, tillsammans med kunden utforska hans eller hennes möjligheter och utveckla affärsidén, så att kunden kan fatta beslut om hur han eller hon går vidare."⁵⁴ Ett kriterium som används för att särskilja information och upplysning från rådgivning är att rådgivning utgör en relation och förutsätter tvåvägskommunikation mellan rådgivare och kund.⁵⁵</p>
<p>Finansiering Företag kan erhålla offentligt stödkapital till sin verksamhet genom framförallt lån, bidrag, riskkapital eller krediter. Det finns inga generella bidrag att söka för de som startar företag, men under vissa villkor finns det möjlighet att få stöd om särskilda kriterier uppnåtts (ex. företag på landsbygden). Offentligt kapital erbjuds i samtliga företagsfaser med tyngdpunkt på investeringar och bidrag i tidiga skeden samt till mindre företag i enlighet med gällande regelverk om företagsstöd och stödets marknadskompletterande roll. I aktuell studie definieras finansiering som all form av ekonomisk ersättning som utgår till företag, vare sig det rör sig om lån, kapital, bidrag eller krediter.</p>

som får rådgivning är dock små- och mikroföretag som erhåller rådgivning innan företaget startas.

De tre tjänstekategorierna information/upplysning, rådgivning och finansiering kan i sin tur kopplas till vardera av de tre faserna. Exempelvis kan offentlig finansiering utgå både i form av starta eget-bidrag i företagets inledande fas (Arbetsförmedlingen) liksom i utvecklingsfasen genom exempelvis affärsutvecklingscheckar (Tillväxtverket). På samma vis kan företagsrådgivningen fokusera på tidiga eller senare delar av utvecklingsprocessen. Främjandesystemets erbjudande till potentiella och existerande företag kan dock skilja sig åt beroende på regionala förutsättningar. Exempelvis erbjuder Almi i Dalarna ingen som helst nyföretagarrådgivning (första fasen) utan har enbart fokus på finansiering, medan Almi på Gotland har ansvaret för nyföretagar-rådgivning mycket på grund av avsaknaden av ett NyföretagarCentrum.⁵⁶ Enbart utifrån att studera närvaron av Almi och NyföretagarCentrum kan slutsatsen dras att det finns ett grundläggande tjänsterbjudande i samtliga regioner i Sverige, tillgängligt för företag eller individer som vill starta företag.

Figur 5 Främjandesystemet – företagets faser och tjänster

54 Tillväxtverket (2010). *Kunden i fokus – professionell affärsrådgivning. Kunskapsöversikt.*

55 Tillväxtanalys (2011). *Utvärdering av statligt finansierad företagsrådgivning.* WP 2011:17.

56 FBA (2009). *Statligt finansierad företagsrådgivning. För fler och växande företag.*

Ett flertal rikstäckande aktörer för information och rådgivning

I tabell 3 redovisas de i huvudsak rikstäckande och offentligt finansierade organisationer samt myndigheter som bistår företag och blivande företagare med upplysning och rådgivning. Viktigt att notera är att respektive organisation *till olika grad* bygger sin verksamhet på offentlig finansiering och är olika beroende av denna. Nationell täckning definieras här som att aktören har verksamhet eller erbjuder

Tabell 3 Exempel på rikstäckande aktörer för upplysning/rådgivning (Riksrevisionen, 2014)

Aktör	Starta	Driva	Växa	Beskrivning av stöd
Almi Företagspartner				Information och rådgivning för samtliga företagsfaser med 40 kontor över hela landet
Business Sweden				Personlig exportrådgivning, kompetensutveckling kopplat till internationalisering
CONNECT				Mötesplats för entreprenörer, forskare och investerare. Rådgivning till entreprenörer och investerare
Coompanion				Företagsrådgivning med inriktning kooperativa företag, närvaro på 25 platser i Sverige.
Drivhus				Akademinära rådgivning och vägledning till studenter vid flertalet lärosäten samt utbildning.
Enterprise Europe Network				Information och rådgivning om främst EU-regler, internationalisering, EU-finansiering, förmedling av affärskontakter
IFS Rådgivningscentrum (Almi)				Affärsrådgivning med fokus utrikes födda (ägs av Almi)
Industriella utvecklingscentra (IUC)				Driver industriella utvecklingsprojekt tillsammans med framförallt SMEs
Inkubatorer och teknikparker				Infrastruktur för affärsutveckling i form av rådgivning, kontorsyta, events. Ca 65 anslutna medlemmar till SISP
Innovationskontor vid UoH				Kvalificerat stöd i frågor om nyttiggörande av forskningsresultat vid utvalda lärosäten i Sverige.
NyföretagarCentrum				Erbjuder kostnadsfri och individuell rådgivning till individer som avser starta företag och företag i uppstartsskedet
Kommunala näringslivskontor				Tillhandahåller/upphandlar information och stöd gentemot lokala företag
Resurscentra				Regionala och lokala resurscentra med fokus på främjandefasen utifrån ett jämställdhetsperspektiv
Svenska Uppfinnareföreningen				Nätverk där uppfinnare och småföretagare har tillgång till rådgivning, mentorer, problemlösning och inspiration
Ung företagsamhet				Utbildar grundskole- och gymnasieelever i entreprenörskap. Utbildar drygt 20 000 unga per år
Huvudsakliga myndigheter				
Kommerskollegium				Ombudsman för företag som stöter på handelshinder i utlandsaffärer
VINNOVA				Informationsinsatser kopplat till deltagande i EU:s ramprogram för forskning och teknisk utveckling
Tillväxtverket				Informationsinsatser (verksamt.se, Startlinjen, starta företag-dagen i samarbete med andra myndigheter)
RISE				FoU-samverkan, Rådgivning för internationalisering för SMEs (EU/SME)
Jordbruksverket				Stöd för kompetensutveckling
Arbetsförmedlingen				Hjälper med att få affärsidé prövad samt möjlighet att ansöka om starta eget-bidrag
Energimyndigheten				Bidrar med lån, teknisk kompetens, marknadskännedom och affärsutveckling till företag inom energiområdet
Skatteverket				Erbjuder kostnadsfria informationsträffar som delvis riktar sig till målgrupperna blivande företagare och nyföretagare

informations- och rådgivningsinsatser som är tillgängligt i en majoritet av Sveriges regioner. I tabellen görs även en bedömning kring huruvida rådgivningen berör särskilda faser av utvecklingsprocessen samt en kort beskrivning av det stöd som erbjuds.

Ett komplext system av offentligt riskkapital, lån, krediter och bidrag

Bortsett från rikstäckande upplysnings- och rådgivningsinsatser återfinns inom det företagsfrämjande systemet en rad olika former av ekonomiskt stöd riktat till företag. Detta stöd kan brett kategorieras som innefatta lån, riskkapital, garantier eller bidrag för utveckling av befintlig verksamhet eller för start av sådan.

Ett antal myndigheter erbjuder ekonomiskt stöd eller bidrag i företagsfrämjande syfte till särskilda målgrupper. Ett exempel är VINNOVA som via programmet Forska&Väx erbjuder finansiering om högst fem miljoner kronor för utvecklingsprojekt till företag med upp till 250 anställda. Ett annat exempel är Arbetsförmedlingen som erbjuder starta eget-bidrag i form av aktivitetsstöd i upp till sex månader för individer som är arbetsökande men som har ambitionen att starta företag samt lever upp till ett antal kriterier kopplat till ålder och ställning på arbetsmarknaden. Dessa medel bör tolkas som bidrag snarare än lån eller återbetalningsskyldiga investeringar. I tabellen nedan ges exempel på organisationer och myndigheter som på olika sätt erbjuder finansiering i form av bidrag eller krediter till företag i syfte att främja olika aspekter av affärsutveckling.

Tabell 4 Exempel på offentliga utvecklingsbidrag inom främjandesystemet

Myndighet	Typ av stöd
VINNOVA	Forska&Väx, Planeringsbidrag för deltagande i H2020, VINN NU, Eureka, Eurostars (två sistnämnda EU-finansierade insatser), Innovationscheckar
Tillväxtverket	Regionala företagsstöd (sysselsättningsbidrag, transportbidrag, regionalt investeringsstöd), Affärsutvecklingscheckar
Jordbruksverket	Företagsstöd (Landsbygdsprogrammet)
Exportkreditnämnden	Utfärdande av garantier till skydd mot förlustrisk vid export till och investeringar i utlandet
AB Svensk Exportkredit	Säkerställer tillgång till finansiella lösningar för svensk exportnäring
Arbetsförmedlingen	Starta eget-bidrag
EU-kommissionen	Deltagande i EU-program (ex. Life+, Horizon2020, EUREKA, COSME)

Olika regionala aktörer hanterar flera av de nationella utvecklingsbidrag som listas ovan. Exempelvis hanterar Almi, IUC och Companion VINNOVA:s innovationscheckar till företag för att ta fram innovativa tjänster, varor eller processer. Tillväxtverkets affärsutvecklingscheckar tillhandahålls i sin tur i första hand via regionala partnerskap bestående av exempelvis kommuner, länsstyrelser och Almi. Somliga insatser likt Tillväxtverkets regionala investeringsstöd är inte rikstäckande utan riktar sig till specifikt avgränsade regioner i Sverige.

Den sista kategorin inom tjänsteområdet finansiering består av offentligt riskkapital (ägarkapital) som syftar på investeringar i eget kapital. Det finns primärt fyra statligt finansierade aktörer som bedriver företagsfinansiering med ägarkapital: Almi Företagspartner AB, Fouriertransform AB, Inlandsinnovation AB samt stiftelsen Industriefonden. Fördelningen av företagsfinansieringen mellan kvinnors och mäns företag beskrivs i avsnitten nedan. Dessutom finns ett antal statligt delägda regionala bolag vilka samägs med landsting eller regionala aktörer (ex. Norrlandsfonden). Därutöver investerar även Sjätte AP-fonden i onoterade bolag. Totalt har dessa aktörer tillgångar på 38 miljarder kronor, varav omkring 30 miljarder är avsett för investeringar i ägarkapital. Exklusive Sjätte AP-fondens kapital återstår cirka 10 miljarder kronor. Det kan också nämnas att uppemot 60 procent av kapitalet har begränsats till investeringar i specifika geografiska områden eller branscher och är därmed per definition inte rikstäckande.⁵⁷ Riksrevisionens sammanställning över statliga stiftelser och bolag med riskkapitalverksamhet presenteras i figur 6 på nästa sida.

För att exemplifiera hur de offentliga finansieringsaktörerna ovan samspelar med regionalt avgränsade insatser visas i tabell 5 nedan de offentliga aktörer i Mellersta Norrland som erbjuder lån, ägarkapital eller garantier uppdelat utifrån de olika företagsfaserna.

Tabell 5 Offentliga riskkapitalaktörer i Mellersta Norrland⁵⁸

		Fas		
		Sådd	Start	Expansion
Instrument	Lån	<ul style="list-style-type: none"> Almi Innovationsråd (50'-300') Länsstyrelsen i Jämtlands villkorslån (0,1-0,8 Mkr, max 800 000 kr) Norrlandsfondens topplån (0,5-50 Mkr) 	<ul style="list-style-type: none"> Almi företagslån, Almi mikrolån (0-250') Almi företagslån (0-∞) Norrlandsfondens topplån (0,5-50 Mkr) 	<ul style="list-style-type: none"> Almi exportlån Almi företagslån (0-∞) Norrlandsfondens topplån (0,5-50 Mkr)
	Ägarkapital	<ul style="list-style-type: none"> Inlandsinnovation Såddgruppen Mittsverige (50'-300')^b 	<ul style="list-style-type: none"> Inlandsinnovation Mittkapital (0,3-20 Mkr)^c Partnerskapsfonden Mittsverige (Saminvest) (1-10 Mkr) Såddgruppen Mittsverige (50'-300') 	<ul style="list-style-type: none"> Ekonord invest (< 20 Mkr)^a Inlandsinnovation Mittkapital (0,3-20 Mkr)^c Investa företagskapital (< 10 Mkr) Partnerskapsfonden Mittsverige (Saminvest) (1-10 Mkr)
	Garantier	<ul style="list-style-type: none"> Almis garantier Norrlandsfondens konvertibler och garantier 	<ul style="list-style-type: none"> Almis garantier Norrlandsfondens konvertibler och garantier 	<ul style="list-style-type: none"> Almis garantier Norrlandsfondens konvertibler och garantier

a Gröna näringar: jord, skog, trädgård, turism, miljöteknik, livsmedel och hälsa.

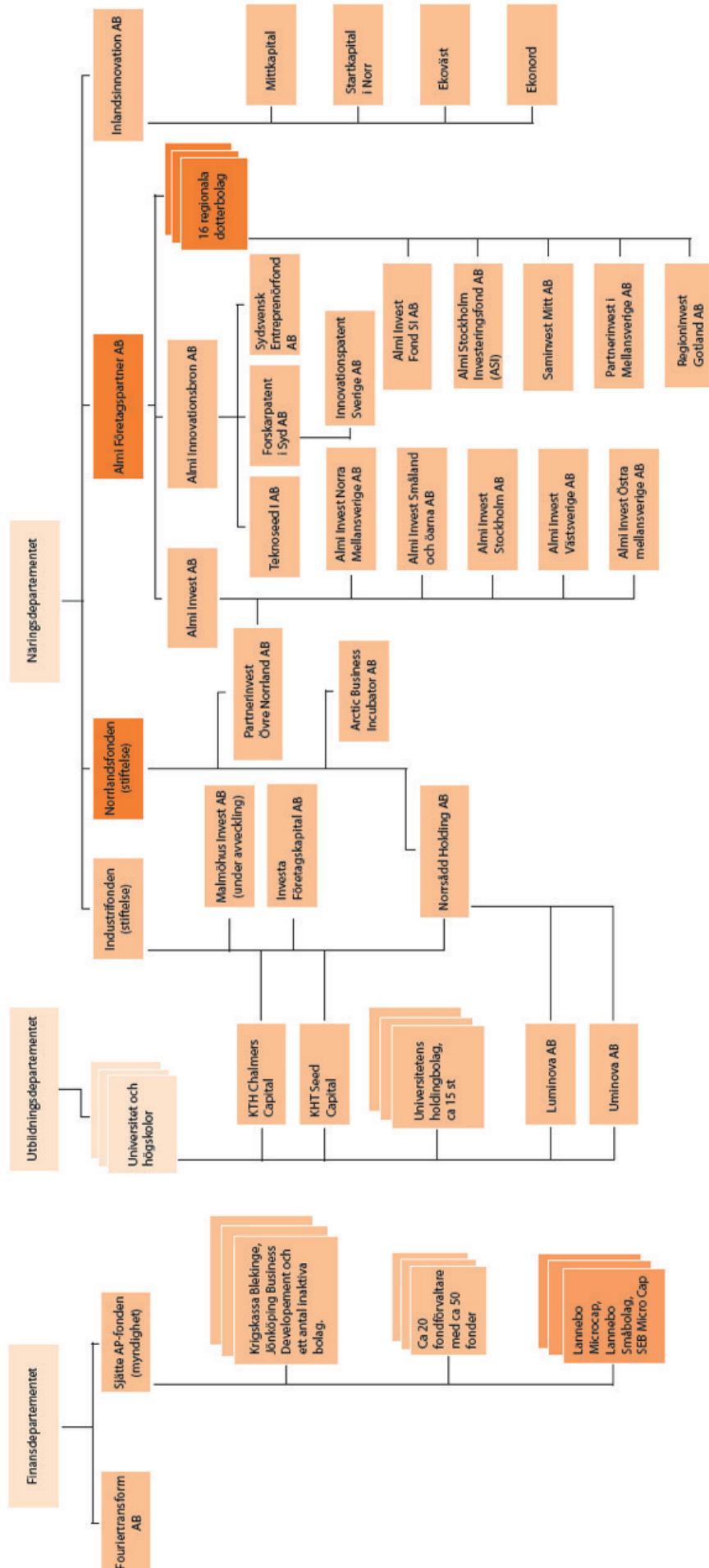
b Är privatägt men samarbetar med Åkroken Science Park som har offentlig finansiering.

c Mittkapital säljs till Inlandsinnovation, som från 2013-10-31 tar över Mittkapitals innehav, inklusive förvaltningsuppdraget av ägandet.

57 Riksrevisionen (2014). *Statens insatser för riskkapitalförsörjning – i senaste laget*.

58 Tillväxtverket (2013). *Revolverande finansiella instrument inom regionalfonden? En förhandsbedömning av utbud, efterfrågan och behov inför programperioden 2014-2020* (Internt arbetsdokument, Ramböll Management Consulting)

Figur 6 Statliga stiftelser och bolag med riskkapitalverksamhet

Utöver de aktörer som listas ovan arbetar universitetens holdingbolag i varierande utsträckning med såddfinansiering, dvs. finansiering i tidiga faser. Även Swedfund, ett statligt riskkapitalbolag under Utrikesdepartementet, erbjuder riskkapital och etableringsstöd till företag som vill etablera sig eller expandera på tillväxtmarknaderna i Afrika, Asien, Latinamerika och Östeuropa. En sista betydande aktör inom det offentliga främjandesystemet är Energimyndigheten som tillhandahåller villkorsslån (privat motfinansiering) i sådd-/startfas och affärsutvecklingslån i tidig expansionsfas.

Begränsande attityder och brist på strategier bland företagsfrämjande aktörer påverkar kvinnors och mäns företagande

Tillväxtverkets publikation *Vision: Hållbar tillväxt* (2013) pekade ut olika utmaningar bland företagsfrämjande aktörer avseende ambitionen att kvinnor och män ska kunna ta del av det företagsfrämjande systemet på lika villkor. Några utmaningar/hinder som lyfts fram i rapporten handlar om företagsfrämjande aktörers attityder och fördomar/myter om kvinnor och män och deras företagande. Dessa attityder riskerar att leda rådgivare och andra företagsfrämjare fel i mötet med företagaren. Mer precist visar analysen att det finns en stor risk att företagarens idé bedöms utifrån kön framför affärspotential. Exempel på fördomar om kvinnor och män är att kvinnor är mer försiktiga än män, att kvinnor har bristande självförtroende och att kvinnor är mindre intresserade än män av att driva företag med tillväxtpotential. Dessa egenskaper används som förklaringar till att kvinnor startar och driver företag i mindre utsträckning än män utan att de underbyggs med kunskap om att detta de facto skulle vara en bidragande faktor. I analysen beskrivs att det finns en stor risk att företagsfrämjarnas attityder kring just dessa egenskaper, sanna eller ej, påverkar dem i mötet med företagaren, vilket försämrar kvinnors förutsättningar att ta del av systemets erbjudanden.⁵⁹

På samma sätt som det finns begränsande attityder kopplat till kvinnor och män som företagare finns det enligt flera förstudier även *attityder och värderingar kring branscher och typer av företag*, som riskerar att hindra kvinnors företagande i större utsträckning än mäns. Dessa attityder finns bland såväl regionala tillväxtaktörer som företagsfrämjande organisationer och kommuner. I rapporten går att läsa:

Några exempel är föreställningar bland företagsfrämjare om att tjänstebranscher saknar tillväxtpotential, bland regionala tillväxtaktörer att kluster inom basindustrin utgör de viktigaste motorerna för regional tillväxt och kommuners negativa inställning till LOV (Lag om valfrihet), som kan utgöra ett hinder för personer som arbetar inom vården att starta företag och göra vinst.⁶⁰

59 Tillväxtverket (2013) *Vision: Hållbar tillväxt*

60 Ibid

Ytterligare ett hinder som lyfts fram i rapporten handlar om brist på strategier hos företagsfrämjande aktörer för att nå ”alla” trots att dessa aktörer anser sig rikta sitt stöd till ”alla”. Att rikta sitt utbud till ”alla” ställer också väldigt höga krav på kompetens hos aktörerna att kunna möta behov i olika typer av företag inom olika typer av branscher. Brist på strategier innebär en risk för att det företagsfrämjande systemets utbud inte marknadsförs på ett strategiskt sätt gentemot kvinnor som driver företag eller gentemot branscher där många kvinnor driver företag.

Bristen på inriktning och förståelse för utmaningen i att rikta sina insatser till ”alla” kan i sin tur bero på bristande jämställdhetsintegration. I rapporten lyfts fram att det saknas mål och riktlinjer för frågor som rör jämställdhet, dessutom saknas könsuppdelad uppföljning/statistik hos många aktörer vilket innebär att de inte heller kan basera sin inriktning och verksamhet på kunskap om kvinnors och mäns företagande. Denna utmaning finns inom flera områden av näringspolitiken.⁶¹ Mer om detta i kommande avsnitt.

Oklara direktiv kopplat till jämställdhet i satsningen på regionala riskkapitalfonder

Sedan 2009 drivs en rikstäckande satsning med elva⁶² regionala riskkapitalfonder i Sverige. Fonderna ska genomföra marknadsmässiga investeringar som den privata marknaden inte hanterar idag, alltså agera på ett marknadsmisslyckande. Flera aktörer finansierar och/eller driver fonderna: Innovationsbron, Almi Invest, Saminvest, Norrlandsfonden och Sjätte AP-fonden. I likhet med övriga program och projekt som finansieras av Regionalfonden ska regionala fonderna beakta de horisontella kriterierna i de regionala strukturfondsprogrammen: jämställdhet mellan kvinnor och män, integration och mångfald samt miljömässigt hållbar utveckling. Den enda indikatorn för de horisontella kriterierna som fondprojekten ska rapportera in till Tillväxtverket handlar om ägarstrukturen i de portföljbolag för vilka investeringsbeslut finns, uppdelad på ”mixat ägande”, ”ägda av kvinnor” och ”ägda av män”. Årsuppföljningen för år 2012 visar att nästan hälften av företagen (49 procent) i denna kartläggning ägs av män och cirka 48 procent har ett mixat ägande. Endast tre procent av företagen ägs av kvinnor. Det finns dock inga referensramar för att göra en bedömning av vilka mål som verksamheten bör styra mot eller ifall detta resultat är godtagbart. Följeforskningen av de regionala riskkapitalfonderna i Sverige visar vidare att arbetet med de horisontella kriterierna inte är styrande för verksamheten, varken från fondernas perspektiv eller från Tillväxtverkets.⁶³ Sammantaget visar följeforskningen att:

- Ingen av fonderna har format löpande arbetssätt utifrån något av de horisontella kriterierna. Varken urval och värdering av portfölj-

61 Ibid

62 Tidigare var det tolv fonder, men SEF II och III har slagits ihop till en.

63 Tillväxtverket (2013). *Följeforskning 2012. Regionala riskkapitalfonder*. Rapport 0149.

bolag eller förvaltning av portföljföretag genomförs utifrån de horisontella kriterierna.

- Tillväxtverket styr fonderna framförallt genom investeringstakt: investeringsbeslut och utbetalda EU-medel.
- De regionala finansiärerna ställer inga tydliga krav på fondernas arbete med de horisontella kriterierna.

Tillväxtverket väcker själva frågan om horisontella kriterier behöver ett eget lärsystem.⁶⁴ Detta är en intressant reflektion att lyfta även här. Framförallt bör det tas i beaktande att det finns en otydlighet kring vad Tillväxtverket förväntade sig av fonderna i förhållande till de horisontella kriterierna där det även ses som en utmaning att arbeta aktivt med jämställdhet, integration, mångfald och miljöhänsyn, givet projektens strama tyglar med krav på en hög investeringstakt, aktiv förvaltning av portföljbolagen, privata medinvestorare som ofta är oerfarna och tre procents förvaltningskostnad (management fee). En slutsats som kan dras är att de indikatorer som kopplas till jämställdhet måste sättas i ett sammanhang, vad är rimligt att förvänta utifrån ett branschperspektiv? Hur ska dessa mål vara styrande för verksamheten? Vad kan det offentliga kräva av privata medfinansiärer?

Svårigheter att redovisa kvinnors deltagande i de europeiska ramprogrammen

Deltagandet i de europeiska ramprogrammen för forskning och teknisk utveckling (Horisont 2020, tidigare sjunde ramprogrammet) är en viktig finansieringskälla för svenska forskare men även för forskningsintensiva företag. År 1999 antog EU-kommissionen ett meddelande i vilket kommissionen åtog sig att utarbeta en samlad strategi för att främja kvinnor inom forskning finansierad av EU, med mål om kvinnors deltagande om 40 procent i ramprogrammen. Tidigare utvärderingar av ramprogrammen visade på att kvinnors deltagande i FP7 för Sveriges del uppgick till 36 procent, vilket ligger i linje med kvinnors deltagande inom den akademiska forskningen i Sverige som ligger på 41 procent. För de program som här är relevanta för företag (främst CIP och nuvarande COSME) insamlas dock enbart information om kontaktpersonens kön för varje organisation som deltar i ramprogrammen, vilket ofta är administrativ personal och inte ansvarig forskare eller företagare.⁶⁵ Den statistik som anges är därmed inte tillförlitlig vilket medför att det inte är möjligt inom ramarna för aktuell studie att redovisa fördelningen av stöd till företag som deltar i de europeiska ramprogrammen uppdelat på företagsledarens/forskningsledarens kön.

VINNOVA är den myndighet tillsammans med Vetenskapsrådet främst arbetar för ett ökat deltagande i kommande Horisont 2020 för

⁶⁴ Tillväxtverket (2012) *Horisontella kriterier i de regionala strukturfundsprogrammen*, Info 0424 Rev A, <http://publikationer.tillvaxtverket.se/ProductView.aspx?ID=1779>

⁶⁵ VINNOVA (2013). *Sveriges deltagande i sjunde ramprogrammet för forskning och teknisk utveckling (FP7)*. Lägesrapport 2007–2012.

svenska företag. Detta arbete sker förutom allmänt informationsstöd och stöd för förstudier främst via intermediärer som klusterorganisationer, branschorganisationer, forskningsinstituterna inom RISE och liknande. Hur dessa aktörer arbetar för att nå företagande kvinnor och män i lika utsträckning går utanför ramarna av denna studie. Ett antagande kan dock göras om att insatserna främst riktas till mansdominerande branscher då det främst är tillverkande industri som deltar i de europeiska ramprogrammen medan tjänstenäringarna, vilka domineras av företagande kvinnor, är mindre framträdande.

Begränsat genomslag av horisontella prioriteringar i landsbygdsprogrammet

I Riksrevisionens rapport om det svenska landsbygdsprogrammet 2007–2013 (Regeringens skrivelse 2013/14:158) dras slutsatsen att de så kallade nationella horisontella prioriteringarna – jämställdhet, integration, klimat och innovation – inte fått genomslag i praktiken och inte fungerar som styrmedel i Landsbygdsprogrammet, trots en stor medvetenhet om dem bland ansvariga myndigheter.

En kartläggning av Jordbruksverket om Landsbygdsprogrammets effekter på mångfalden bekräftar svårigheten med de horisontella prioriteringarna. Enligt kartläggningen går det inte att utläsa några strukturella förändringar avseende kvinnors företagande på landsbygden till följd av insatser genom Landsbygdsprogrammet. Stöden speglar istället de strukturer som finns. Till följd av kartläggningen uppdrog Jordbruksverket åt en entreprenörsforskare att kvalitativt undersöka varför andelen kvinnor som driver företag och som får stöd är låg och varför de oftare får avslag på sina stödansökningar. Uppdraget var dock inte att undersöka varför jämställdhet och mångfald som horisontell prioritering inte hade fått genomslag i praktiken. I granskningen har det också framkommit exempel på att de horisontella prioriteringarna tillämpas olika. I Västra Götaland har länsstyrelsen gjort bedömningen att det inte är möjligt att prioritera kvinnor före män vid beslut om stöd. Länsstyrelsen i Halland har däremot gjort bedömningen att en sådan prioritering får göras.

Jordbruksverket anger att de tillsammans med Landsbygdsnätverket haft insatser i form av reflektionsmaterial, en film och en så kallad retorikdag där handläggare från länsstyrelserna deltog i syfte att jämställdhetsfrågor ska kunna hanteras bättre i stödgivningen. Detta är dock begränsade insatser enligt Riksrevisionens bedömning, och de har liten betydelse för att prioriteringarna ska få genomslag i praktiken.

En fördjupning av fyra rikstäckande stödaktörer

I syfte att tydliggöra det stöderbjudande som företag och potentiella företagare i Sverige har tillgång till följer i detta avsnitt en närmre beskrivning av fyra rikstäckande stödaktörers verksamhet, som verkar i olika delar av företagets utvecklingsprocess (starta, driva, utveckla). De fyra stödaktörerna utgörs av NyföretagarCentrum,

Almi Företagspartner, Stiftelsen Industrifonden samt Business Sweden.

NyföretagarCentrum – en privat utförare med viss offentlig finansiering

Såväl centralorganisationen NyföretagarCentrum Sverige som alla lokala NyföretagarCentrum arbetar efter samma huvudprinciper. En sådan huvudprincip är att finansieringen av verksamheten i huvudsak (minst 50 procent) ska ske genom det lokala näringslivets ekonomiska insatser. Verksamhet finansieras således främst av näringslivet men även av att myndigheter och organisationer bidrar till verksamhetens finansiering. Sammantaget har NyföretagarCentrum ett 30-tal nationella sponsorer, men tillsammans med alla landets NyföretagarCentrum stöds verksamheten av nära 2 300 företag, organisationer och myndigheter. NyföretagarCentrum erbjuder kostnadsfri och individuell rådgivning till individer som vill starta företag och företag i uppstartsskedet, dvs. i den allra tidigaste utvecklingsfasen. NyföretagarCentrum har lokal närvaro i närmre 200 av landets 290 kommuner. De lokala NyföretagarCentrumen finansieras i huvudsak av lokalt näringsliv i ett nära samarbete med myndigheter/kommuner. Även om NyföretagarCentrum är en organisation helt skild från Almi har man på nationell nivå nyligen avtalat om en utvecklad samverkan mellan de två organisationerna, i syfte att säkra ett komplett utbud av både finansiering och rådgivning till nyföretagare över hela landet.

Under år 2012 kom 22 500 personer till NyföretagarCentrum för rådgivning. 52,5 procent av besökarna var kvinnor. Under samma år startades 9 400 företag genom NyföretagarCentrum. Hur många av dessa som startades av kvinnor respektive män framgår inte av NyföretagarCentrums data.⁶⁶ Nedan följer ett antal nyckeltal som beskriver NyföretagarCentrums verksamhet.

Tabell 6 Nyckeltal för NyföretagarCentrum 2012

Totalt antal besökare	22 500 (52,5 % kvinnor och 47,5 % män, 80 %)
Antal företagsstarter	9 400 (enskild firma 63%, AB 32%, HB/KB 5%) (data saknas för andelen kvinnor resp. män)
Samarbetspartners	2640 företag, organisationer myndigheter och kommuner stöder och finansierar NyföretagarCentrum
Omsättning	Drygt 96 miljoner SEK

Almi Företagspartner AB – en främjandeaktör med nationell täckning och fokus på samtliga företagsfaser

Almi Företagspartner AB ägs av staten och är moderbolag i en koncern med 16 regionala dotterbolag, Almi Invest AB, Almi Innovationsbron AB och IFS Rådgivning AB. De regionala dotterbolagen ägs till 51 procent av moderbolaget och till 49 procent av regionala ägare. Almi Invest AB och Almi Innovationsbron AB ägs till 100 procent av moderbolaget och IFS Rådgivning AB ägs till 51 procent av moderbolaget och 49 procent av stiftelsen IFS Rådgivningscentrum.

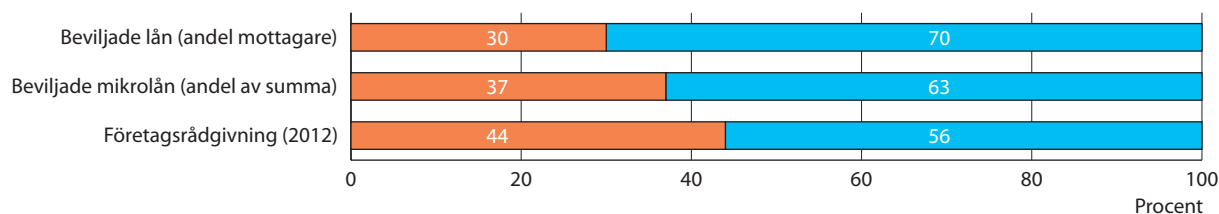
⁶⁶ Telefonsamtal med Nyföretagarcentrum, 2014-05-12.

Almi-koncernen erhåller basanslag från staten som under 2013 uppgick till 260 miljoner kronor. Driftsanslagen från minoritetsägarna i de regionala dotterbolagen uppgick till 147 (143) miljoner kronor. De regionala dotterbolagen erhåller också ersättning för uppdrag som utförs åt företag, länsstyrelser, kommuner med flera. I statens anslag till Almi framgår av regleringsbrev avseende anslag 1:22 *Bidrag till företagsutveckling och innovation inom utgiftsområde 24 Näringsliv* att anslaget föreslås till knappt 130 miljoner kronor för 2015, 2016 och 2017 (respektive år).

Almis uppdrag är att säkra att hela kedjan av rådgivning och finansiering från idé till företagande fungerar och erbjuder en rad företagsfrämjande tjänster. Almi Företagspartner AB förvärvade den 1 januari 2013 Innovationsbron AB och inkluderade då såddkapital och kvalitetssäkring av Sveriges inkubatorer till sitt erbjudande. Verksamheten är vidare organiserad i fyra affärsområden – Rådgivning, Lån, Riskkapital och Inkubation – vilka skiljer sig något åt mellan regionerna beroende på lokala förutsättningar.

I statens ägaranvisning till Almi uttrycks att Almi särskilt ska verka för att nå ut till kvinnor och personer med utländsk bakgrund. Enligt det statliga uppdraget ska andelen rådgivning samt lån till kvinnor och personer med utländsk bakgrund vara högre än dessa gruppers procentuella andel av företagsstocken och nyföretagandet.⁶⁷ Rådgivning utförs av Almis rådgivare eller av externa underkonsulter för samtliga faser. En del av verksamheten är IFS Rådgivning som vänder sig till företagare med utländsk bakgrund. Under år 2012 tog 16 500 personer del av rådgivning från Almi och av dessa var 44 procent kvinnor.⁶⁸ Almis Företagslån vänder sig till företag med upp till 250 anställda i alla branscher. Mikrolånet är för företag med mindre kapitalbehov, främst nya företag som har svårt att få kapitalbehovet täckt på annat håll. År 2013 fick 1 350 företag Mikrolån genom Almi. Av den totala utlåningssumman för Mikrolån lånades 37 procent ut till kvinnor.⁶⁹ Sedan 2010 har nyutlåning från Almi legat relativt konstant på cirka 2 miljarder kronor per år. Enligt en grov uppskattning erhåller 6–8 procent av alla nystartade företag i Sverige lån från Almi.⁷⁰

Figur 7 Fördelning av Almis beviljade lån, mikrolån och företagsrådgivning mellan kvinnor och män⁷¹

67 Almi (2013). *Ägaranvisning för Almi Företagspartner AB*.

68 Almi Årsredovisning 2012.

69 Almi Årsredovisning 2013.

70 Söderblom, Anna (2012). *The Current State of the Venture Capital Industry*, *Entreprenörskapsforum*.

71 Almi Årsredovisning 2012 och 2013.

År 2013 beviljades 3 900 lån på sammanlagt 2,2 miljarder kronor och bland låntagarna var 30 procent kvinnor.⁷²

Stiftelsen Industrifonden – exempel på en statlig riskkapitalaktör

År 1979 bildades stiftelsen Industrifonden och sedan Sveriges EU-inträde ligger fondens fokus på att förse små och medelstora företag i tidiga skeden med riskkapital. Industrifonden arbetar över hela Sverige genom lokalkontor i Stockholm, Göteborg, Malmö och Linköping samt genom delägda riskkapitalbolag. Fonden investerar i företag inom många olika branscher, t ex IT, telekom, internet/media, elektronik, life science, industri, energi- och miljöteknik. Företagen bör vidare ha goda utsikter till lönsamhet på en växande och internationell marknad. Fonden får inga statliga anslag utan drivs med helt egna medel. Det senaste statliga kapitaltillskottet till fonden gjordes under första hälften av 1990-talet. År 2012 investerade Industrifonden 420 miljoner kronor inklusive följdinvesteringar. Totalt har fonden ett eget kapital på cirka 3,6 miljarder kronor, varav 1,5 miljarder kronor är investerade.⁷³ I rapporten från Riksrevisionen som refereras till ovan saknas data över hur stor andel av 2012 års investeringar som gick till företag som drevs av kvinnor respektive män.

Fonden går in med mellan 5 eller maximalt ca 175 miljoner kronor i sina investeringar. Industrifonden saminvesterar oftast med privata aktörer och jobbar på samma affärsmässiga villkor som dessa. Den största andelen, ungefär hälften av kapitalet, investerades i företag som befann sig i expansionsfasen.

Tabell 7 Industrifondens nyinvesteringar 2011-07-01–2013-06-30, miljoner kronor⁷⁴

Fas	
Sädd/grodd	0
Start up	69
Tidig tillväxt	53
Expansion	125
Mogna	0
Totalt	247

Business Sweden – en främjandeaktör med fokus på den senare företagsfasen

De statliga medlen för exportfrämjande används i första hand till information och rådgivning, projekt för utveckling av export från framförallt mindre och medelstora företag och export till svårbearbetade eller avlägsna marknader samt större manifestationer. Det statliga uppdraget för exportfrämjande insatser 2013 uppgår till 213 miljoner kronor. Till detta kommer särskilda uppdrag med offentliga medel vars storlek varierar, men som år 2011 uppgick till cirka 50 mil-

72 Almi Årsredovisning 2013.

73 Riksrevisionen (2014). *Statens insatser för riskkapitalförsörjning – i senaste laget*.

74 ibid.

joner kronor. Den del som tidigare var Exportrådet fick under 2011 hälften av sina intäkter från privat håll genom att sälja tjänster till företag.

Business Sweden bildades den 1 januari 2013 genom en sammanslagning av Exportrådet och Invest Sweden och ägs av både staten och näringslivet. Business Sweden är inte en självständig myndighet utan en samarbetsorganisation mellan stat och näringsliv. Business Sweden har kontor i 57 länder och regionala exportrådgivare i varje län. Dess stöderbudande innefattar exempelvis rådgivning, kompetensutveckling, events och riktade satsningar. Exportrådets regionala exportrådgivare är en del av Småföretagsprogrammet som täcker samtliga län och erbjuder exportfrämjande tjänster för små och medelstora företag. Rådgivningstjänsterna innefattar även analys av företagets förutsättningar, marknadsanalys, riskbedömning och hjälp att hitta samarbetspartners. Inom småföretagsprogrammet var andelen företagsledare som var kvinnor bland deltagande företag drygt 22 procent under 2013.

Uppdraget från staten omfattar framför allt kostnadsfri information om marknader, export och internationell handel samt riktade satsningar på småföretag, strategiska branscher och marknader. De kostnadsfria tjänsterna har sin utgångspunkt i metodiken ”steps-to-export” där organisationens regionala exportrådgivare coachar ett företag till export. Företagen som får coachning väljs i ett första steg ut genom en urvalsprocess som bygger på att företaget har kapacitet att påbörja export. De regionala exportrådgivarna samarbetar med det övriga regionala företagsstödet med möjlighet att slussa företagen vidare till exempelvis Almi eller Enterprise Europe Network (EEN) beroende på vilka behov företaget har. Utöver det statliga uppdraget erbjuder Business Sweden även konsulttjänster som skräddarsys efter företagets behov och genomförs av något av Business Swedens utlandskontor. Exempel på konsulttjänster som erbjuds inkluderar partnersökning, marknadsanalyser, företagsköp, rekrytering och assistans vid grundande av kapitalbolag.

De flesta nationella program är riktade till specifika målgrupper

Ovan har vi presenterat aktörer med närvaro på flera platser i landet och som på olika sätt erbjuder stöd till företag. Samtidigt sker en rad avgränsade insatser för att främja företagande utifrån särskilda parametrar som kön, etnicitet och branschtillhörighet. Tillväxtverket driver exempelvis särskilda program som direkt riktar sig till var och en av målgrupperna kvinnor, företagare med utländsk bakgrund samt unga. Ett exempel på specifika främjandeinsatser är de som sker gentemot gruppen studenter vid svenska universitet och högskolor i Sveriges regioner. Enbart för insatser riktade specifikt till studenter, främst bestående av attitydpåverkande insatser men även inkluderat rådgivning och viss finansiering, identifierades i en nyligen framtagen rap-

port över ett hundra skilda och till största del projektfinsierade insatser i Sverige.⁷⁵ Dessa finansieras i sin tur av en rad olika källor och program likt Främja kvinnors företagande (Tillväxtverket), Ungas innovationskraft (Tillväxtverket/VINNOVA) samt av lärosätena själva tillsammans med science parks, regionförbund, strukturfonder samt av innovationskontoren vilka i sin tur har finansiering direkt från utbildningsdepartementet. Bortsett från de cirka hundra insatser som identifierades riktade specifikt till studenter, finns i regel tillgång till insatser riktade till gruppen unga samt till det övriga stödsystemet. Drivhuset, en akademinära organisation med närvaro på flera håll i landet, kan sägas utgöra den främsta insatsen gentemot studenter. Samtliga Drivhus har startats av studenter på det lokala lärosätet som tagit initiativet till respektive Drivhus. På samtliga Drivhus arbetar heltidsanställda som sköter drift och utveckling av verksamheten.

Även rikstäckande och branschspecifika insatser existerar i olika former. Exempelvis har Business Sweden drivit satsningen SymbioCity, en särskild satsning på främjande av export från små miljöteknikföretag. Inom ramen för regeringens miljöteknikstrategi genomförs även särskilda insatser kopplat till exempelvis export från svenska miljöteknikbolag och sker i samverkan mellan en rad myndigheter såsom Business Sweden, Tillväxtverket, Energimyndigheten, ALMI och EEN.⁷⁶ På samma vis driver exempelvis branschorganisationen SwedenBio ett EU-supportkontor med finansiering från VINNOVA med syfte att erbjuda skräddarsydd och kostnadsfri rådgivning för företag inom Life Science för deltagande i EU:s ramprogram. Tillväxtverket driver i sin tur program likt Miljödriven tillväxt och Miljödriven export inom miljöteknikområdet medan VINNOVA driver ett antal utlysningar riktat till såväl strategiskt viktiga kunskapsområden (hälsa, transport och miljö, tjänster och IKT, produktion och arbetsliv) som riktat till specifika målgrupper som SMEs eller offentliga verksamhet. Den huvudsakliga poängen är att de nationella programmen som finansieras av framförallt Tillväxtverket och VINNOVA i stor utsträckning riktar sig till särskilda målgrupper. Detta gäller även för de satsningar på inkubatorer, klusterinitiativ och inriktning på innovationskontor vid universitet och högskola, vilka samtliga beskrivs närmre nedan.

Inkubatorer – stöd till företag i tidiga faser

Inkubatorer profilerar sig i regel mot forskningsnära företag och tillväxtbolag. Gemensamt för inkubatorer är att de stödjer unga företag i tidiga faser att överkomma den första kritiska tillväxtfasen och utveckla entreprenörernas förmåga att driva företag. I inkubatorer erbjuds företagen ofta en subventionerad arbetsplats där rådgivningen främst sker genom nätverkande och olika typer av utbildningar samt hjälp att ansöka om extern finansiering.

⁷⁵ Tillväxtverket (2014). *Studenters möjligheter till idéutveckling vid svenska universitet och högskolor*.

⁷⁶ Näringsdepartementet, Uppdrag avseende särskilda insatser förökad export från svenska miljöteknikföretaget N2011/1448/E

Det statligt finansierade inkubatorprogrammet har bedrivits sedan 2003. Inledningsvis av VINNOVA och från och med 2005 av Innovationsbron. I samband med sammanslagningen av Innovationsbron och Almi Företagspartner 2013 övergick programmet och verksamheten till Almi. Från och med den 1 januari 2015 övertar VINNOVA ansvaret för att ge stöd till företagsinkubation. Genomförandet av det statliga inkubatorprogrammet är baserat på ett 10-årigt finansieringsavtal som löper ut 2014. Business Incubation for Growth Sweden (BIG) är Almis program för inkubatorer och inkubationsutveckling. I BIG Sweden ingår 42 inkubatorer. Dessa utvärderas löpande och de som presterar bäst kan få resultatbaserad driftfinansiering. Driftfinansieringen ska gå till utveckling av snabbväxande tillväxtbolag och under 2013 var det 25 inkubatorer som fick resultatbaserad finansiering om 72 miljoner kronor.⁷⁷

Figur 8 Inkubatorer i Sverige inom BIG (2012)

I figur 8 ovan listas de inkubatorer som ingår i BIG. Sammanlagt 46 inkubatorer kan här identifieras utspridda över Sverige och vilka till stor del är samlokaliserade med lärosäten och science parks.

⁷⁷ Almi Årsredovisning 2013.

I tidigare utvärderingar med fokus på de inkubatorer som ingick i Innovationsbrons (sedermera Almis) inkubatorprogram framträder ett antal intressanta resultat.⁷⁸ Samtliga inkubatorer som ingick i det nationella inkubatorprogrammet hade fokus på tillväxtföretag, teknik eller life science. Totalt i hela populationen av företag som fick stöd inom ramen för inkubatorsprogrammet drevs 14,7 procent kvinnor, en klart lägre siffra än andelen företag som drivs av kvinnor i samhället i stort. En anledning bakom denna utveckling tros vara att samtliga inkubatorer som får finansiering inom programmet tillhör vad som kan klassificeras som mansdominerande branscher. En problematiserande reflektion som dras i rapporten är att nationell policy för att främja inkubatorer inte samordnats i tillräcklig utsträckning med arbetet för att främja kvinnors företagande. Ett annat intressant resultat i studien är att ju större andel kvinnor en inkubator har, desto bättre tillväxt får alla företag som deltar i inkubatorn.

I utvärderingen av Tillväxtverkets pilotsatsning på inkubatorer inom kulturella och kreativa näringar,⁷⁹ vilka inte ingick i ovan nämnd utvärdering, uppmärksammas frånvaron av målsättningar kopplat till de horisontella kriterier som rör bland annat jämställdhet. Satsningen tycks dock i större utsträckning ha nått kvinnor än män (både avseende Tillväxtverkets projektledning, inkubatorernas projektledare och företagen/verksamheterna som deltagit) vilket är ett intressant resultat givet att det inte sällan är en utmaning att nå kvinnor i den här typen av satsningar (dvs. inom nationella inkubatorsprogrammet). Sammantaget understryker de resultat som framkommer från utvärderingar av inkubatorverksamheten i Sverige att branschperspektivet är avgörande för andelen kvinnor respektive män som tar del av inkubatorernas stöd.

Om vi studerar Almis nuvarande program Business Incubation for Growth Sweden, BIG Sweden, framgår att i 24 procent av de idéer som inkubatorerna utvärderade under 2012 var minst en av idébärarna kvinna, en ökning om cirka 10 procentenheter sedan 2007. För en något högre andel, 27 procent, av de idéer som antogs var minst en av idébärarna kvinna. Inkubatorernas personal är relativt jämnt fördelad mellan kvinnor och män. Under 2012 var 42 procent av de sysselsatta kvinnor och 58 procent män.⁸⁰

Klusterinitiativ – insatser för att främja tillväxt i utvalda sektorer

Om inkubatorer fokuserar på tillväxtföretag i tidiga skeden kan klusterinitiativ sägas ta ett mer holistiskt perspektiv och arbetar med företagsfrämjande insatser omfattande såväl större bolag och SMEs, entreprenörer, universitet och högskola samt myndigheter i samtliga företagsfaser. Klusterinitiativ kan kort definieras som *”ett organiserat*

78 Lindholm Dahlstrand, Å. (2011). *Akademiskt nyföretagande: inkubatorer och entreprenörsutbildning för kvinnors företagande.*

79 Ramböll Management Consulting (2013). *Pilotsatsningen på inkubatorer i kulturella och kreativa näringar. Utvärdering.*

80 Almi (2013). *Almis rapportserie om inkubation – helår 2012.*

utvecklingsarbete knutet till ett gemensamt verksamhetsområde. Detta samarbetsprojekt mellan företag och myndigheter och/eller forsknings- och utbildningsinstitutioner sker i syfte att stärka ett klusters tillväxt och konkurrenskraft.” Det finns ingen uppdaterad kartläggning över svenska klusterinitiativ och organisationer. VINNOVAs senaste kartläggning av svenska klusterinitiativ från 2009, vilken fokuserar på aktiva klusterinitiativ, identifierar dock 39 stycken.⁸¹ Dessa är utspridda över hela landet och ”täcker upp” 20 av Sveriges 21 län. Gotland är det län som inte representeras av något klusterinitiativ medan Västra Götaland, Värmland och Skåne är de län med flest klusterinitiativ.⁸² De flesta av alla kluster ligger även i samma geografiska område som något av Sveriges universitet. En viktig geografisk aspekt är att klusterinitiativen tenderar att följa funktionella gränser (såsom områden med god pendlingsförmåga), snarare än administrativa gränser (såsom kommuner eller länsgränser). För själva initiativet betyder detta oftast ett utökat samarbete med flera offentliga aktörer (i det här fallet bland annat flera länsstyrelser).

I studien påvisas även att det regionala stöd (exempelvis medfinansiering) som många av initiativen får kommer från olika offentliga nivåer (enskilda kommuner, länsstyrelser etc.). Det är således ingen självklarhet att det är just regionförbunden som arbetar med dessa frågor inom länen. Prioriteringen att arbeta med kluster i de regionala tillväxtplanerna skiljer sig även åt kraftigt, där de regioner som ovan listades ha flest klusterinitiativ (Västra Götaland, Värmland och Skåne) även är de regioner som lyfter fram klusterarbetet som mest prioriterat.

En genomgång av svenska klusterinitiativ antyder att de flesta initiativen riktar sig till mansdominerande branscher såsom processindustrin, stålindustrin, logistikbranschen, förpackningsindustrin eller IT-sektorn. Detta har delvis sin förklaring i de naturliga och specialiserade branschsammanställningar som finns i Sveriges regioner, så kallade agglomerationer som ofta har en stark historisk koppling till tillverkande industri. Ett antal klusterinitiativ kan dock identifieras inom mediasektorn (exempelvis Media Evolution i Skåne) där fokus snarare ligger på branscher man vill vara framträdande inom i framtiden och där historiska styrkepositioner är av mindre betydelse. Kluster/nätverksinitiativ som vänder sig till kvinnodominerade branscher finns det enbart ett fåtal exempel på, såsom Hälsans nya verktyg med inriktning på vård och omsorgssektorn i Östergötland eller Smart Textilers med inriktning textil i Västra Götaland. Besöksnäringens kluster i Dalarna var exempelvis det enda av Tillväxtverkets föregående klusterprogramms deltagare som var inriktat på servicetjänster. Det var

---

81 VINNOVA (2009). *Kartläggning av svenska klusterinitiativ. VR 2009:31*

82 En sökning i den europeiska databasen Cluster Observatory ger samtidigt 110 klusterorganisationer i Sverige. Dock saknas för databasen en tydlig metodbeskrivning över hur klusterinitiativen har samlats in och det finns en övergripande risk att flertalet av identifierade organisationer är föråldrade. Samtidigt ger siffran en indikation på omfattningen av detta insatsområde inom det företagsfrämjandesystemet.

också det enda klustret i Norra Mellansverige inom en bransch som inte var mansdominerad.⁸³

En ut hörnpelarna i modern klusterteori är dock att kluster inte kan skapas om det inte redan finns en specialisering och styrkeområden att bygga vidare på i en region. Insatserna kopplat till jämställdhet bör därmed rimligen inrikta sig på att identifiera nya länkar till traditionella branscher där kvinnors företagande är mer förekommande alternativt stärka kvinnors företagande inom redan befintliga styrkeområden. I detta arbete har klusterinitiativen en viktig roll att spela. Då en majoritet av de svenska klusterinitiativen har finansiering från Regionalfonden åligger krav på att beakta de horisontella kriterierna innefattande bland annat jämställdhet. I slututvärderingen av Tillväxtverkets regionala klusterprogram dras dock ett antal viktiga reflektioner kopplat till jämställdhetsperspektivet.⁸⁴

Inledningsvis arbetade klusterprogrammet med jämställdhetsaspekten genom att de klusterinitiativ som stöttades fick lämna ett förslag på handlingsplan kring hur de skulle arbeta med jämställdhet. Bedömningen från klusterprogrammets var dock att strategierna var på en övergripande nivå. Som en konsekvens av detta fördes istället en dialog med klusterinitiativen kring vad som mer operativt genomförts inom klustret och hur detta stämde överens med klusterprocessens mål och vision. Inom klusterprogrammet arrangerades klusterledarträffar med genus och tillväxt som tema. Klusterprogrammet inrättade även en ”think-thank”-grupp bestående av experter inom jämställdhet och regionala utvecklingsfrågor för att få erfarenheter och teoretisk kunskap kring hur programmet skulle kunna arbeta vidare med ett marknadsperspektiv kring jämställdhet. En förstudie⁸⁵ kring hur klusterprogrammet kunde arbeta med jämställdhet togs även fram under ledning av klusterinitiativet Fiber Optic Valley (då finansierat av VINNOVA:s Vinnväxtprogram), i vilken det konstaterades att det fanns ett stort behov bland kluster i Sverige att få stöd i hur ett genusperspektiv kan integreras i verksamheten och att det var få klusterinitiativ som bedrev ett medvetet och strategiskt genusarbete. Dock existerar ett flertal exempel på insatser kopplat till jämställdhet i slututvärderingen av klusterprogrammet.

I VINNOVA:s sammanställda erfarenheter av VINNVÄXT-programmet,⁸⁶ i vilken ett flertal spetskluster hämtar sin finansiering, framträder en fragmenterad bild av jämställdhet bland finansierade initiativ. Jämställdhet ses som en fråga om att uppnå en jämn könsfördelning. I de fall en medvetenhet finns om att jämställdheten brister uttrycks ambitioner att ta tillvara kvinnors kompetens på ett bättre sätt. Initiativ från mansdominerade branscher förefaller intressant nog vara mer

83 Elisabeth Holm (2012). *Företagsvinster med jämställdhet. Intervjuer med klusterledare i Norra Mellansverige.*

84 Ramböll Management Consulting (2011). *Klusterprogrammet. Slututvärdering*

85 Fiber Optic Valley (2010). *Från icke-fråga till tillväxtfråga” genusperspektiv för hållbar tillväxt – en förstudie inom kluster och innovationssystem, Ann-Sofie Däldehöj och Marita Svensson, Fiber Optic Valley*

86 VINNOVA (2011). *Genusvägar till innovation. Erfarenheter från VINNVÄXT. VR 2011:08*

medvetna om denna typ av problem än initiativ från branscher med en jämnare könsfördelning, kanske beroende på att problemen blir tydligare i dessa sammanhang. En medvetenhet om problemet betyder dock inte alltid att något har gjorts för att komma till rätta med problemet. En huvudslutsats ligger i att det många gånger saknas kunskap om vad som kan göras för att stärka jämställdhetsperspektivet i VINNVÄXT-satsningarna och hur detta ska gå till.

Innovationskontor vid universitet och högskola – stöd för kommersialisering av forskning

Utifrån propositionen ”Ett lyft för forskning och innovation” (Prop. 2008/09:50) beslutade Regeringen 2009 att fördela medel för inrättandet av så kallade innovationskontor vid åtta universitet och högskolor i Sverige. De åtta lärosätena bestod av:

- Uppsala universitet
- Lunds universitet
- Umeå universitet
- Linköpings universitet
- Karolinska institutet
- Kungl. Tekniska högskolan
- Chalmers tekniska högskola
- Mittuniversitet (samordnare för ett kontor som omfattar även Karlstad universitet, Örebro universitet samt Växjö universitet)

Ett innovationskontor är en servicefunktion vid ett lärosäte med uppgift att öka nyttiggörande av forskning. 60 miljoner fördelades initialt mellan de åtta universiteten och framgent har 50 miljoner per år fördelats mellan de olika kontoren. 2012 riktade regeringen anslag till ytterligare fyra innovationskontor bestående av Göteborgs universitet, Stockholms universitet, Sveriges lantbruksuniversitet samt Luleå tekniska högskola. Värt att notera ur regional synvinkel är att innovationskontoren ovan i regel ingår i regionala partnerskap/samverkansinitiativ med andra lärosäten, såsom exempelvis Innovationskontor Syd bestående av Lund universitet, Högskolan Kristianstad, Blekinge Tekniska Högskola, Malmö högskola och SLU Alnarp.

Innovationskontoren bistår i regel forskare med frågor kopplat till affärsutveckling, patent, juridik, licensiering och bolagsbildning. Somliga innovationskontor erbjuder även finansiellt stöd för tidiga verifieringsinsatser. Innovationskontoren arbetar vidare även gentemot företag och offentliga verksamheter för att integrera kompetens och forskning i dessa organisationer genom exempelvis uppdragsutbildning, uppdragsforskning, test och demonstration, konsulttjänster samt genom licensiering av forskningsresultat som kommersialiseras av företag.

I propositionen ”Ett lyft för forskning och innovation” nämns inget om särskilda insatser för att nå kvinnliga forskare med vilja att kom-

mersialisera forskningsresultat eller att prioritera insatser gentemot särskilda branscher. Innovationskontorens arbete och inriktning styrs naturligt av lärosätets forskningsmässiga styrkeområden samt den regionala branschstruktur i vilken innovationskontoret verkar. En ytterligare parameter är även kommersialiseringspotentialen inom olika discipliner, där tekniska inriktningar med en stor andel manliga forskare historiskt haft större marknadspotential än exempelvis inom samhällsvetenskap och humaniora. Innovationskontoren deltar dock i projekt finansierade exempelvis inom ramen för programmet Främja kvinnors företagande där särskilda insatser riktade till utbildningsprogram som domineras av kvinnliga studenter har genomförts. Analyser av dessa insatser visar på att inflödet till stödsystemet ökat som ett resultat av att innovationskontoren bedrivit informationsinsatser kring entreprenörskap inom exempelvis vård- och omsorgsprogrammen.⁸⁷

Värt att understryka i sammanhanget är de slutsatser som Delegationen för jämställdhet i högskolan drar från de projekt som delegationen finansierat kopplat till jämställdhet i högskolan.⁸⁸ Utifrån genomförda projekt ser Universitets- och högskolerådet ett behov av att lärosätena arbetar med jämställdhetsintegrering och föreslår också ett nationellt uppföljningssystem för detta arbete, inte minst då högskolesektorn är den enda delen av offentlig förvaltning som inte arbetat med jämställdhetsintegrering. Innovationskontorens arbete gentemot kvinnodominerande branscher kopplas därmed till de befintliga strukturer som dominerar vid landets lärosäten. Det arbete kring jämställdhetsintegrering som föreslås av Universitets- och högskolerådet bör därmed ses som ett steg på vägen i att formulera mål och öka förståelsen för kvinnors företagande även för innovationskontoren vid svenska lärosäten.

Ett varierande regionalt utbud

Som tidigare nämnts är utförandet av det företagsfrämjande systemet bortsett informationsinsatser av administrativ karaktär till stor del förlagt till den regionala och lokala nivån. Detta kan exempelvis bestå av olika typer av ekonomiska bidrag som fördelas av länsstyrelser, utförande av nationella program som finansieras av Tillväxtverket eller lokala sammansättningar som Handelskammare, inkubatorer och klusterinitiativ som arbetar för att stärka företagens konkurrenskraft i en region. Utförandet grundar sig samtidigt inte sällan på att kommunerna medfinansierar verksamheter och projekt för att kunna erbjuda specifika former av företagsrådgivning och främjande såsom Drivhus eller Ung Företagsamhet samt samarbete med aktörer som Almi och NyföretagarCentrum, vilka ofta är de som utför den direkta rådgivningen på uppdrag av kommunen.

---

87 Ramböll Management Consulting (2014). *Studenters möjlighet till idéutveckling vid svenska universitet och högskolor*

88 Universitets- och högskolerådet (2014). *Jämställdhet i högskolan – ska den nu ordnas en gång för alla?* Redovisning av regeringsuppdrag till Universitets- och högskolerådet

Det offentliga företagsfrämjandet på regional nivå i Sverige kan sägas skilja sig åt av ett antal anledningar. Viktiga faktorer utgörs av vilken organisation som besitter det regionala tillväxtansvaret, förekomsten av regionspecifika initiativ (såväl privata som offentligt finansierade) och regionens branschammansättning. Exempelvis har somliga kommuner och länsstyrelser valt att upphandla privata aktörer som revisionsbyråer för delar av nyföretagarrådgivningen. Även rådgivningsfunktioner med nationell täckning likt Almi, Coompanion, Business Sweden och regionala resurscentra har ett skiftande erbjudande i landet, liksom vad gäller tillgången till offentligt riskkapital som redovisats ovan. Även hur de kommunala näringslivskontoren arbetar skiljer sig åt. Trots att utförandet på regional nivå sker på olika sätt säkerställer Tillväxtverkets nationella program och närvaron av statligt finansierade rådgivningsfunktioner likt Almi, att stöd för företagsutveckling inom faserna, starta, driva och växta finns att tillgå i samtliga av Sveriges regioner.

Då rådgivningen regionalt ofta sker inom ramen för både nationellt utformade projekt och EU-program finns det sällan någon enskild aktör som kan styra utformningen av företagsrådgivningen i en region.⁸⁹ Samtidigt existerar skillnader mellan hur regionala tillväxtaktörer hanterar exempelvis medel från strukturfonderna för företagsfrämjande insatser vilket får effekt på systemets utformning. I Västra Götaland fördelar regionen strukturfondsmedel till befintlig infrastruktur i form av inkubatorer, forskningsparker och kluster medan Skåne i större utsträckning istället valt att satsa mot svarande medel i egna projekt. Detta har i sin tur resulterat i framväxten av en stor mängd tidsbegränsade företagsfrämjande insatser i Skåne.

En fullständig kartläggning över det regionala främjandesystemets stöderbjudande och aktörstyper går utanför ramarna för aktuellt uppdrag. En betydande utmaning ligger här i att det företagsfrämjande systemet på regional nivå å ena sidan består av ett stort antal aktörer och å andra sidan är ett ständigt föränderligt system med en stor andel projektbaserade insatser. Slutsatsen är att systemet är komplext och att regionala kartläggningar enbart kan ge en nulägesbild vars giltighet är svår att befästa på sikt.

I syfte att detta till trots erbjuda en bild över främjandesystemets stöderbjudande väljer vi att göra nedslag i tre geografiskt åtskilda regioner där organiseringen av det regionala tillväxtansvaret skiljer sig åt. De tre regionerna vi valt att undersöka närmre utgörs av Regionförbundet i Örebro län (Samverkansorgan), Länsstyrelsen i Norrbottens län (Länsstyrelsen) samt Region Skåne (Landsting/kommun). Kartläggningen utgör sig inte för att vara heltäckande och utgår till fullo från tidigare genomförda kartläggningar samt väljer att inte fokusera på projekt och därmed tidsbegränsade insatser för företagsfrämjande.

---

⁸⁹ FBA (2009). *Statligt finansierad företagsrådgivning. För fler och växande företag.*

Skåne – en region med ett stort utbud av främjandeaktörer i samtliga företagsfaser

I Skåne finns förutom regionala och lokala avdelningar av rikstäckande främjandeaktörer likt Almi, NyföretagarCentrum, Connect, Coompanion, Exportrådet, IUC, Drivhus och EEN, även en rad regionspecifika insatser med företagsfrämjande uppdrag. Dessa utgörs framförallt av sex regionala klusterorganisationer (Skånes Livsmedelsakademi, Mobile Heights, Packbridge, Media Evolution, Sustainable Business Hub, Resilient Regions Associations), ett större antal inkubatorer (ex. MINC, THINK, Ideon Innovation, LINC. Lift) samt Science Parks (Ideon, Krinova, Medeon, Medicon Village). Kopplat till regionens lärosäten återfinns även ett betydande innovationsstöd inom ramen för Innovationskontor Syd och universitetens holdingbolag. Region Skåne samlar även de företagsfrämjandeaktörer som finns att tillgå i regionen på portalen www.idelinjen.se med liknande upplägg som verksam.se.

Tidigare funktionsanalyser av Skånes företagsfrämjande system (ofta missvisande kallat det regionala innovationssystemet) visade på ett stort antal aktörer samt att en stor del av insatserna var riktade mot att stötta företag i tidiga utvecklingsskedan medan strukturer för att stödja tillväxtfasen (affärsutveckling, internationalisering, kapital) var mer bristfällig.⁹⁰ Detta bekräftas även i en mer nutida analys över det företagsfrämjandesystemet i Skåne där fokus för främjandet framförallt ligger på att skapa positiva attityder till företagande snarare än att stödja företag i tillväxtfaser.⁹¹ En senare granskning genomförd av Sydsvenskan 2013 antyder att denna bild existerar även idag. Sydsvenskans kartläggning av samtliga innovationsstödjande verksamheter i Skåne med fokus på klusterorganisationer, inkubatorer, forskningsparker och investerorganisationer påvisade cirka 120 *individuella* aktörer, vilket samtidigt var 50 procent fler än motsvarande kartläggning som genomfördes tre år tidigare.⁹² Äldre utvärderingar av det skånska innovationsfrämjande systemet har visat på att kvinnor är starkt underrepresenterade i styrelser och bland vd/projektledare inom skånska kluster och innovationsfrämjande aktörer.⁹³ Mer nutida kartläggningar genomförda av Sydsvenskan visar på att mer än fyra av fem av de 120 identifierade organisationer har en styrelse som leds av en man. Även regionens snäva satsningar anses missgynna mogen industri och kvinnors företagande baserat på de branscher som inte minst klusterinitiativen riktar sig till.

Skåne utgör därmed ett extremexempel på den bredd av aktörer som utgör det företagsfrämjande systemet när vi studerar detta på regional nivå. Förutom de insatser som tar sin utgångspunkt i rikstäckande organisationer likt Almi finns en stor mängd regionspecifika och pro-

90 Intersecta AB & Region Skåne (2009). *Skånes regionala innovationssystem. En funktionsanalys.*

91 Kontigo (2012). *Kvinnors företagande och utvecklingen av Skåne som innovativ region. Förstudie kring Främja kvinnors företagande för Region Skåne.*

92 www.sydsvenskan.se/ekonomi/rorigt-system-moter-skanska-innovatorer/

93 Länsstyrelsen i Skåne län (2005). *Ökad tillväxt med jämställd styrelse*

jektbaserade insatser med finansieringsgrund framförallt i nationella program och EU:s strukturfonder.

Norrbottens län – främjandeinsatser inom prioriterade tillväxtområden där Almi spelar en central roll

Det företagsfrämjande systemet i Norrbotten består av ett flertal aktörer med särskild inriktning mot branscher som knyter an till Norrbottens läns prioriterade tillväxtområden, såsom kulturella och kreativa näringar, gröna näringar samt turism. I tabell 8 nedan sammanfattas det företagsfrämjande systemet i Norrbotten utifrån företagsfas.

Tabell 8 Det företagsfrämjande systemet i Norrbottens län efter utvecklingskedan⁹⁴

	Idé	Uppstart	Expansion	Alla faser
Näringslivsaktörer	Ung företagsamhet, Almi Invest, Norrbottens läns landsting	Norrlandsfonden, Innovationsbron, InternetBay, IUC Norrbotten, Arbetsförmedlingen, Norrbottens läns landsting	Norrlandsfonden, Business Sweden, InternetBay, IUC Norrbotten	LRF, Connect Norr, Länsstyrelsen företagsstöd, Almi Företagspartner, Företagarna Norrbotten, Centek AB, Coompanion, Norrbottens Handelskammare, Regionalt Resurscentra i Norrbotten, Hushållningssällskapet Rådgivning Nord AB, Arctic Business Incubator
Kommunala näringslivskontor/bolag			Luleå Näringsliv AB	
Nyföretagarkontor		Entreprenörcentrum, Entreprenörcentra J-Å, Go business		
Risikkapitalbolag			Partnerinvest	Inlandsinnovation

Tabellen ovan visar på ett heltäckande företagsstödande system med aktörer och tjänster riktat till samtliga företagsfaser. Tre aktörer vänder sig specifikt till företagare inom kulturella och kreativa näringar (Priorum, Go Business och Norrbottens läns landsting division Kultur och utbildning). Vidare återfinns två aktörer som riktar sig mot gröna näringar samt turism (LRF och Hushållningssällskapet) samt *InternetBay* med det uttalade syftet att stödja IT-sektorns tillväxt och inkubatorn *Arctic Business Incubator* med huvuduppdraget att stödja tjänsteföretag med skalbara internationellt gångbara affärsidéer.

I Övre Norrland, den NUTS-II region dit Norrbotten tillhör, finns även en rad specifika investeringsorienterade aktörer. Dessa består av Norrlandsfonden, Ekonord Invest, Partnerinvest Norr, Inlandsinnovation, Uminova Invest, Kreditgarantiföreningen Övre Norrland, Investa Företagskapital. En kartläggning visar dock att risikkapitalbolagen nämns som samverkanspartner av förhållandevis få av de andra företagsfrämjande aktörerna i systemet.

⁹⁴ Länsstyrelsen i Norrbottens län (2012). *Förstudie – Det företagsfrämjande systemet och kvinnors företag* (Ramböll Management Consulting)

Till skillnad mot fallet Skåne (vilket beskrivs ovan) är Länsstyrelsen regionalt tillväxtansvarig i Norrbotten och spelar därmed en central roll i det företagsfrämjande systemet i Norrbotten. Tidigare studier av systemet i Norrbotten kring samverkan mellan de företagsfrämjande aktörerna visar dock att Almi Företagspartner är den enskilda aktör som flest organisationer nämner som samarbetspartner. Detta ligger i linje med tidigare studier som pekar på att fler personer procentuellt sett använder sig av Almi och NyföretagarCentrum utanför storstäderna.⁹⁵

En klar majoritet av de företagsfrämjande organisationerna har flera olika finansieringskällor. Det är vanligt att aktörerna utöver en grundfinansiering också finansierar sin verksamhet genom att driva projekt. Sammanfattningsvis finns i Norrbottens län ett heltäckande företagsfrämjande system, men de flesta aktörer riktar sina tjänster mot alla typer av företagare, dvs. samtliga företagsfaser, vilket indikerar att det kan finnas överlappningar av tjänster mellan olika aktörer samt svårigheter att på ett effektivt sätt marknadsföra sig gentemot särskilda målgrupper.

Örebro län – ett heltäckande främjandesystem med uttalat behov av långsiktighet och effektivisering av befintliga resurser

En studie av det företagsfrämjande systemet i Örebro län, där Regionförbundet har det regionala tillväxtansvaret, visar på att det finns ett heltäckande stöd i länet för företagare eller blivande företagare som täcker upp samtliga företagsfaser.⁹⁶ Kommunernas näringslivskontor upplevs spela en viktig roll, dock anses näringslivskontoren arbeta behovsstyrt utifrån ordinarie kanaler och enbart i mindre utsträckning arbeta proaktivt gentemot företagen. I regionen upplevs det finnas ett stort behov av att utveckla kommunernas service mot företag, främst den del som berör

Tabell 9 Främjandesystemet i Örebro län efter utvecklingskedan⁹⁷

	Idé	Uppstart	Expansion	Alla faser
Näringslivskontor	Näringslivskontor Degerfors			Näringslivskontoret Hällefors, Näringslivskontoret, Ljusnarsberg, Näringslivskontoret, Hallsberg, Näringslivskontoret, Kumla, Näringslivskontoret, Laxå, Näringslivskontoret, Nora, Lindsberg, Örebro
Övriga aktörer	Nyföretagarcentrum Sydnärke, Drivhuset, Startcentrum Örebro, Transfer, Coompanion, Ung företagsamhet	Nyföretagarcentrum Sydnärke, Drivhuset, Internationella Företagarföreningen, Startcentrum Örebro, Coompanion	Exportrådet, Handelskammaren Mälardalen	Nyföretagarcentrum Karlskoga, Business & Science Park, Enterprise Europe Network, Örebro Universitet, Almi Företagspartner Mälardalen AB, Automation Region, Inkubera AB

95 FBA (2009). *Statligt finansierad företagsrådgivning. För fler och växande företag.*

96 Regionförbundet Örebro & Länsstyrelsen Västmanland (2012). *Främja kvinnors företagande – Förstudie.*

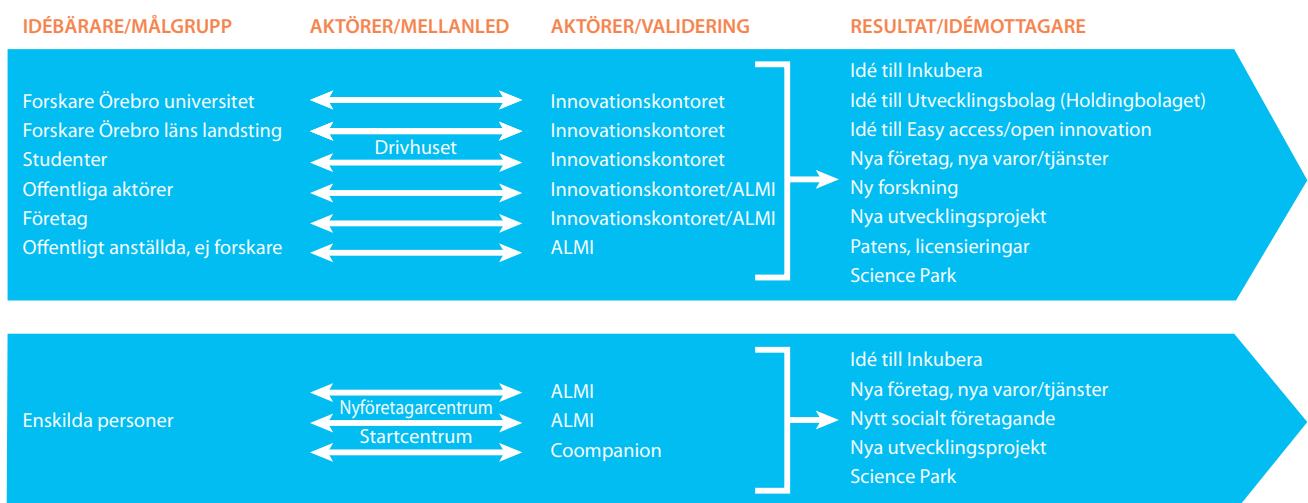
myndighetsutövningen. Baserat på detta genomförs särskilda utbildningsinsatser gentemot handläggare och benchmark av nyckeltal mellan kommuner inom partnerskapet Business Region Örebro.

De aktörer som utgör det företagsfrämjande systemet i Örebro län presenteras i tabellen nedan. Centrala aktörer i detta system är ALMI, NyföretagarCentrum, Innovationskontoret vid Örebro universitet, STARTcentrum (numera i privat regi), regionens inkubator Inkubera, Coompanion och Drivhuset samt Science Park i Karlskoga och Örebro.

En funktionsanalys som sammanställer ovan listade aktörers tjänsterbjudande visar på att det finns ett heltäckande stöd för företagare eller blivande företagare som täcker upp i princip samtliga företagsfaser. Sammanställningen visar dock att det i dagsläget kan behövas förstärkning av renodlade funktioner som riktar sig till företag som befinner sig expansionsfas. Huvudsakliga aktörer med såddkapital för finansiering av innovationer i tidiga skeden utgörs i Örebro län av Länsstyrelsen och Almi.

I Regionförbundets regionala handlingsplan med koppling till innovationer och entreprenörskap⁹⁸ går att utläsa att mycket av den verksamhet som bedrivs inom Örebroregionens innovationssystem är finansierade via offentliga medel. Finansieringen av vissa operativa aktörer sker genom årsbaserade verksamhetsbidrag eller projektmedel. Utifrån detta ser man ett tydligt behov av att systemet erhåller mer långsiktig finansiella lösningar för att kvalitetssäkra och på ett mer effektivt sätt använda de verksamheter som finns. I figuren nedan illustreras hur Regionförbundet uppfattar det regionala innovationssystemet i länet och de olika aktörernas huvudsakliga roll.

Figur 9 Det regionala innovationssystemet i Örebro⁹⁹

97 Regionförbundet Örebro & Länsstyrelsen Västmanland (2012). *Främja kvinnors företagande – Förstudie*. (Ramböll Management Consulting)

98 Regional handlingsplan för innovationer och entreprenörskap 2012–2013, Regionförbundet Örebro

99 Ibid

5 Ett system med flera finansieringskällor

En uppskattning av omfattningen av det statligt finansierade främjandesystemets är problematisk av ett flertal anledningar, delvis beroende av hur systemet bör avgränsas. Den statligt finansierade företagsrådgivningen drivs exempelvis som projekt, program, statliga bolag, myndighetsuppdrag, som stöd till föreningar och stiftelser, genom upphandling och genom stödsatser som regionalt investeringsstöd. Syftet med kapitlet är därför att ge en överblick av centrala finansieringskällor samt föra en diskussion kring huruvida dessa medel når kvinnor och män i lika utsträckning.

I följande avsnitt redovisas för utformning och omfattning av det statliga stödet till näringslivet uppdelat på nationell, regional och kommunal nivå samt för projektbaserade insatser. Avslutningsvis presenteras en genomgång av hur det offentliga stödet fördelas mellan män och kvinnor.

Statligt stöd till näringslivet sker i flera former

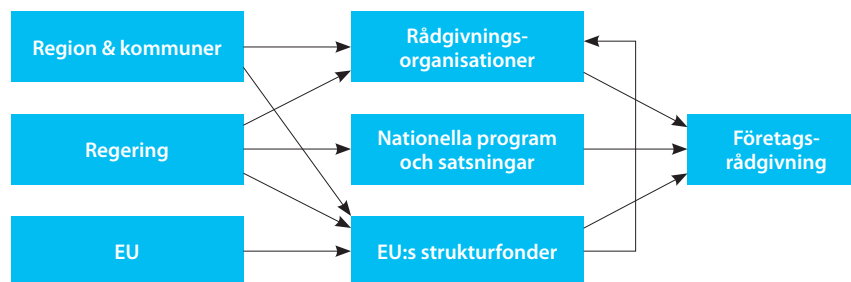
Staten ger årligen bidrag för att ett antal organisationer ska erbjuda olika typer av företagsrådgivning. I en studie från 2010 uppskattades de huvudsakliga aktörerna bestående av Almi, IFS, Coompanion, Resurscentra, NyföretagarCentrum och dåvarande Innovationsbron omsätta över en miljard kronor årligen, inte inkluderat dåvarande Exportrådet.¹⁰⁰ Somliga aktörer (ex. NyföretagarCentrum) är samtidigt i mindre utsträckning statligt finansierade medan andra aktörer (ex. Almi) i hög grad är beroende av statliga medel (se fallstudier nedan). Främjandesystemets finansiella storlek är därmed långt större än den del som offentliga medel utgör. Sammantaget är det företagsfrämjande systemet, framförallt för aktörer verksamma inom främjande och starta-fasen, finansierat av en större mix av finansieringskällor. EU utgör här en särskilt viktig finansieringskälla av projektverksamhet, genom framförallt Regionala utvecklingsfonden (Mål 2 Innovation och förnyelse) och Landsbygdsprogrammet. Ytterligare en väsentlig del av de finansiella medel som kommer det regionala företagsstödande arbetet till del, utgörs av anslagsmedlen 1:1 Regionala tillväxtåtgärder och 1:2 Transportbidrag. Finansiering av företagsrådgivning kan illustreras som i figur 10 nedan.¹⁰¹

---

100 FBA (2009).

101 ibid

Figur 10 Finansiering av företagsrådgivning – en systembild

Myndigheten tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser, Tillväxtanalys, genomförde 2012 en studie över det statliga stödet till näringslivet. Syftet var att beskriva stödet under det gångna året samt visa hur stödet utvecklas över tid.¹⁰² I rapporten medräknas allt stöd till företag i näringslivet. Stöden indelas efter bransch samt i FoU-, energi-, export-, regional- och småföretagsstöd. Beräkningen omfattar dock inte statliga utgifter såsom subventionerat tillhandahållande av informationstjänster, statens administrativa kostnad för att driva stödgivande organisationer, jordbruksstöd, bostadssubventioner eller stöd som utbetalas till den offentliga sektorn, vilket delvis varit fokus för denna rapport.

Näringslivet får statligt stöd i enlighet med EU:s regler för statligt stöd samt nationella utfärdade principer. Totalt ingick 68 stödprogram för 2011 vilka administreras av en rad myndigheter.¹⁰³ År 2011 var nettokostnaden för det totala offentliga stödet till näringslivet 27,4 miljarder kronor exklusive krisåtgärder, vilket var en minskning med 500 miljoner kronor eller knapp 2,0 procent jämfört med 2010.

Nettokostnaderna för det offentliga stödet och dess utveckling sedan 2003 presenteras i tabell 10 nedan, vilka beräknas årligen när det gäller stöd till företag i form av direkta bidrag, lån, skatteavdrag, garantier samt insatser i eget kapital.

År 2011 uppgick som nämnts summan av alla statliga stöd till näringslivet i Sverige, exklusive krisstöd, till 27,4 miljarder kronor. Den största andelen är skatteutgifter vid användning av energi/energistödet. Övriga stöd är företags- och branschspecifikt stöd 1,9 miljarder (se vidare nedan), stöd till FoU 883 miljoner, stöd till småföretag 206 miljoner, regionalt utvecklingsstöd 418 miljoner, starta eget-bidrag 425 miljoner samt anställningsstöd 823 miljoner.

I tabellen framgår att stödet till småföretag, framför allt innefattande Almis stöd till småföretag i form av nyföretagarlån, rörelselån, utvecklingskapital och royaltylån, varierat kraftigt men ökat mellan

102 Tillväxtanalys (2012). *Statligt stöd till näringslivet 2011*.

103 Almi, Arbetsförmedlingen, Arbetsmarknadsdepartementet/ESF-Rådet, Boverket, AB Svensk exportkredit, Exportkreditnämnden, Exportrådet, Finansdepartementet, Försäkringskassan, Industrifonden, Jordbruksverket, Miljö- och samhällsbyggnadsdepartementet, Naturvårdsverket, Norrlandsfonden, Tillväxtverket, Näringsdepartementet, Riksgäldskontoret, Statens energimyndighet, SVID Stiftelsen, VINNOVA

Tabell 10 De statliga stödets nettokostnader 2003–2011 fördelade på ändamål (miljoner kronor, löpande priser)

Sektor/ändamål	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Skatteutgifter vid användning av energi	17 550	16 414	19 671	20 173	19 697	19 268	17 760	18 430	18 040
Energistöd	1 105	1 613	1 338	2 022	2 720	2 989	2 971	3 271	3 593
Företags- och branschspecifikt stöd	1 539	1 677	1 699	1 705	1 790	1 688	1 924	1 830	1 907
Stöd till FoU	666	645	653	706	755	767	745	714	883
Stöd till småföretag	144	161	147	81	93	45	157	54	206
Exportstöd	1	1	1	1	1	0	0	0	0
Arbetsmarknadsstöd	1 728	1 999	2 438	2 417	1 281	927	887	1 271	1 249
Därav:									
anställningsstöd	826	1 183	1 546	1 617	825	610	570	624	823
starta-egget-bidrag	876	816	892	800	456	317	317	647	425
Regionalt stöd	1 500	1 453	1 530	1 726	1 967	1 794	1 621	1 401	1 415
Därav:									
regionalt utvecklingsstöd	361	319	364	606	607	496	521	436	418
nedsatta socialavgifter	425	484	506	562	588	626	521	516	529
transportbidrag	357	359	380	491	312	565	369	351	377
Övrigt stöd	1 116	677	821	1 638	1 571	1 097	1 679	941	122
Därav:									
efterbehandling av förorenade områden			416	588	483	237	293	394	635
mindre hyres- och studentbostäder			373	560	611	655	1 310	460	111
Summa offentliga stöd	25 349	24 640	28 298	30 469	29 876	28 595	27 744	27 912	27 415
Summa offentliga stöd exkl. krisåtgärder						28 595	27 444	27 912	27 415
Krisåtgärder till stöd för näringslivet						11 000	35 262	28 719	21 798
Summa offentliga stöd inkl. krisåtgärder						39 595	63 006	56 631	49 213

2003–2011. Variationen uppges bero på utvecklingen av inbetalda räntor, kreditförluster och statens avkastningsränta i stödgivningen. Under 2000-talet har FoU-stödet varierat relativt mycket, delvis beroende på att vissa stödprogram (såddfinansiering) överfördes till andra myndigheter och statistiken då hamnade under kategorin småföretagsstöd.

I rapporten från Tillväxtanalys framgår inte hur stor andel av statens stöd som går till företag med kvinnor i företagsledande position. Det framgår heller inte om Tillväxtanalys har tillgång till den typen av data. Alla myndigheter som lämnar stöd är skyldiga enligt Förordning (1988:764) om statligt stöd till näringslivet att lämna uppgifter till Tillväxtanalys och föreskriften anger närmare hur uppgiftslämnningen går till. Aktuella myndigheter och organisationer lämnar information till Tillväxtanalys en gång per år. Uppgiftslämnarna uppmanas då att lämna uppgifter om varje enskild stödmottagare så långt det är tillåtet eller praktiskt möjligt. Om kön är en uppgift som begärs in av Tillväxtanalys framgår inte av rapporten.

Statligt stöd för regionala insatser

Utgiftsområde 19 Regional tillväxt omfattar huvudsakligen medel för hållbara regionala tillväxtinsatser i form av central och regional projektverksamhet och olika former av regionala företagsstöd, samt utbetalningar från Europeiska regionala utvecklingsfonden. Inom utgiftsområde 19 Regional tillväxt genomförs en stor del av insatserna inom ramen för den europeiska sammanhållningspolitiken och struktur-

fondsprogrammen. Regeringen avsätter anslag inom utgiftsområde 19 ”Regionala tillväxtåtgärder” i form av länsanslag 1:1. Detta anslag förvaltas av Länsstyrelsen som i sin tur har att fördela anslaget mellan regionala företagsstöd och regional projektverksamhet. Budgetåret 2014 avseende utgiftsområde 19 Regional tillväxt omfattar ca 3 miljarder kronor.¹⁰⁴

Inom den regionala tillväxtpolitiken finns olika former av stöd riktade till företag. Regionalt investeringsstöd är en av dessa stödformer. Regionalt investeringsstöd kan ges till investeringar i till exempel maskiner, byggnader, utbildning, konsulttjänster och forskning och utveckling. Stöd får lämnas till företag, affärsverk och uppdragsmyndigheter som bedriver stödberättigad verksamhet på marknadsmässiga villkor i stödområdena A och B.¹⁰⁵ Tillväxtverket sammanställer årligen omfattning och fördelning av regionala företagsstöd och stöd till projektverksamhet som beviljats av länsstyrelserna, självstyrelseorganen, de kommunala samverkansorganen, Tillväxtverket och regeringen under föregående budgetår.¹⁰⁶ Totalt beviljat regionalt företagsstöd mellan åren 2008–2012 redovisas uppdelat på stödtyp i tabell 11 nedan och avser beviljat belopp (för transportbidrag avses utbetalt belopp).

Tabell 11 Totalt beviljat regionalt företagsstöd åren 2008–2012 (miljoner kronor)

Stödtyp	2008	2009	2010	2011	2012
Regionalt investeringsstöd	336,7	264,7	301,1	398,2	281,2
Regionalt bidrag till företagsutveckling	267,5	243,4	245,4	209,6	222,5
Sysselsättningsbidrag	19,9	15,3	2,6	10,8	23,9
Såddfinansiering	40,0	59,5	63,6	44,8	64,8
Stöd till kommersiell service	34,5	42,5	57,8	47,3	41,3
Transportbidrag	593,7	376,4	365,9	376,7	390,8
Projektmedel	900,5	884,3	933,0	896,7	814,4
Totalt	2 192,8	1 886,2	1 969,4	1 984,1	1 838,9

Företag belägna i Norrbottens län beviljades 2012 mest *regionalt investeringsstöd*, med 88 mnkr. Därefter följer Jämtland och Kalmar län. Företag inom verksamhetsart ”Hotell och restaurangverksamhet” har beviljats den största andelen regionalt investeringsstöd med 65 mnkr.

Under budgetåret 2012 har 1702 ärenden beviljats inom stödtypen *regionalt bidrag till företagsutveckling*. Det totalt beviljade beloppet uppgår till 222 mnkr varav 160 mnkr i investeringsbidrag, 52 mnkr i konsultcheckar, 4 mnkr i mikrobidrag och 6 mnkr i samverkansprojekt. Företag belägna i Västerbottens och Västernorrlands län beviljades mest regionalt bidrag till företagsutveckling. *Såddfinansiering* har under budgetåret 2012 beviljats med nästan 65 mnkr fördelat på 253

104 <http://data.riksdagen.se/fil/BB083E06-655E-4431-A2D7-7ECF8D652DFF>

105 Stödområdena omfattar de fyra nordligaste länen samt delar av Gävleborg, Dalarna, Västmanland, Örebro, Värmland, Västra Götaland och Kalmar.

106 Tillväxtverket (2013). *Uppföljning och resultatvärdering av regionala företagsstöd och stöd till projektverksamhet. Budgetåret 2012.*

ärenden. Det är en ökning från föregående budgetår med 20 mnkr. Västra Götaland är, liksom föregående budgetår, det län som beviljat störst andel såddfinansiering, med 21 mnkr, motsvarande 33 procent av den totala såddfinansieringen.¹⁰⁷

Totalt har 814 mnkr beviljats till projektmedel från anslaget 1:1 *Regionala tillväxtåtgärder* under budgetåret 2012, fördelat på regionala och centrala projektmedel. Omfattningen av beviljade medel skiftar mellan länen. Störst omfattning år 2012 hade Länsstyrelsen i Norrbottens län med 68 mkr i beslutade medel. Utöver detta har även Tillväxtverket under 2012 beviljat 138 mnkr från anslag 1:1 till projekt för den centrala projektverksamheten. Av dessa beviljades 130 mnkr till regionala näringslivsprojekt och 8 mnkr beviljades inom regionala och lokala resurscentra för kvinnor.¹⁰⁸

Andel män respektive kvinnor i företagsledning samt i styrelse, avseende företag som beviljats regionalt företagsstöd år 2012 redovisas i tabell 12 nedan.¹⁰⁹ Tabellen visar på stora skillnader mellan de olika stödformerna. Stöd till företag inom kommersiell service är den stödform som når företag med högst andel kvinnor i företagsledning och styrelse i störst utsträckning.

Tabell 12 Hur olika stödformer når kvinnor och män

	Andel män i företagsledning ^a	Andel kvinnor i företagsledning ^a	Andel män i styrelse ^b	Andel kvinnor i styrelse ^b
Regionalt investeringsstöd	89 %	11 %	82 %	18 %
Regionalt bidrag till företagsutveckling	79 %	21 %	74 %	26 %
Sysselsättningsbidrag	100 %	0 %	100 %	0 %
Såddfinansiering	84 %	16 %	81 %	19 %
Stöd till kommersiell service	61 %	39 %	57 %	43 %
Transportbidrag	93 %	7 %	77 %	23 %

Källa: SCB.

a Företagsledning = VD eller kontaktperson.

b Styrelse = Ordinarie ledamot och suppleant (styrelse gäller endast AB)

En betydande del av den offentligt finansierade rådgivningsverksamheten sker inom ramen för särskilda nationella satsningar och program. I följande avsnitt presenteras beviljat stöd för budgetåret 2013 för Tillväxtverkets programsatsningar. Utifrån Tillväxtanalys genomgång av programmen kan nämnas att rådgivningsinsatser inkluderas i programmen Främja kvinnors företagande, Företagare med utländsk bakgrund, kooperativt företagande samt kulturella och kreativa näringar,¹¹⁰ men rimligen även i Ungas innovationskraft och Resurscentra.

107 ibid

108 ibid

109 ibid

110 Tillväxtanalys (2011). *Utvärdering av statligt finansierad företagsrådgivning*.

Tabell 13 Tillväxtverket beviljat stöd för budgetår 2013

	Beviljat belopp 2013
Totaler	648 631 185
Affärsutveckling kompetens	7 815 770
Affärsutvecklingscheckar	109 818 365
Ambassadörsnätverket 2011–	4 798 000
EEN, European Enterprise Network	21 989 626
EU – Miljö	50 000
Fokusområden Pilotprojekt	447 700
Främja kvinnors företagande	7 382 700
Företagare med utländsk bakgrund	1 045 000
Hemsändningsbidrag	2 275 604
Hållbara turistdestinationer	350 000
Idéburet företagande inom vård o social omsorg	2 128 189
Internationella Projekt	1 660 680
KKN Nätverk	230 000
Kapitalförsörjning	10 176 130
Kooperativt företagande	4 130 000
Kulturella och kreativa näringar	3 510 000
Leverantörsprogram för fordonsindustrin	4 899 500
Miljödriven Export	10 488 583
Miljödriven Tillväxt	17 742 863
Miljödriven Tillväxt Östersjö	7 946 960
Mål 2 Regional konkurrenskraft och sysselsättning	132 027 288
Pilotprojekt Näringslivsanslag, innovation, kapitalförsörjning och entreprenörskap	1 000 000
RIK-Regionalt innovationsarbete och Kluster	14 772 179
RIS	109 434 445
Regionala Kompetensplattformar	28 624 917
SIDA	7 067 886
Samhällsentreprenörskap och sociala innovationer	7 627 017
Territoriellt samarbete	797 215
Tillväxtskapande samhällsplanering	8 057 238
Turism – näringslivsanslag	11 483 000
Ungas Innovationskraft	4 324 000
Verksamhetsbidrag – resurscentra	533 000
Verksamhetsbidrag – resurscentra	103 597 330
Verksamt.se	400 000

Omfattning av insatser på kommunal nivå

Kommunallagen ger enligt 2 kap 8§ stöd för att allmänt arbeta med näringsfrämjande insatser; ”kommuner och landsting får genomföra åtgärder för att allmänt främja näringslivet i kommunen eller landstinget”. Huvudprincipen är att kommunen inom sitt eget territorium har befogenhet att arbeta allmänt med främjandeinsatser för det lokala näringslivet (ex. bygga nätverk, initiera utvecklings- och tillväxtprojekt, bedriva viss rådgivningsverksamhet).

Kommunerna är betydelsefulla finansiärer i främjandesystemet genom bland annat verksamhetsbidrag till olika aktörer, medfinansiering i projekt eller genom att tillhandahålla andra typer av tjänster. Det är dock problematiskt att avgränsa vad som faller inom definitionen för företagsfrämjande insatser. Vid en bredare definition på kommunalt utvecklings- och tillväxtarbete kan flertalet kommunala verk-

samheter omfattas. Ett sätt att få en indikation på resursernas storlek, vilket genomförts av Tillväxtanalys, är dock att göra en något snävare avgränsning och titta på posten kommunala näringslivsinsatser, även om detta ingalunda ger en rättvisande bild av vilka insatser och resurser som kommunerna satsar i sitt tillväxtarbete.¹¹¹ Genom att studera Kommunernas redovisade kostnader för näringslivsfrämjande åtgärder (alla former av riktade åtgärder som kommunen vidtar för att främja näringsstrukturen i kommunen som till exempel bidrag till näringslivsbolag, informationsinsatser och marknadsföring¹¹²) enligt driftredovisningen i RS uppgår bruttokostnaderna för år 2009 till drygt 1,9 miljarder kronor. Detta kan exempelvis jämföras med statens utgifter inom utgiftsområde 19, regional tillväxt (se ovan) som uppgår till drygt 3 miljarder kronor. Ett annat mått på hur stora ekonomiska åtaganden kommunerna står för inom tillväxtpolitiken studeras i rapporten genom att titta på hur medfinansieringen fördelar sig inom de beslutade regionala projektmedlen. Här framkommer att den kommunala medfinansieringen stod för drygt 500 Mkr år 2010, ca 1/7 av statens utgifter inom utgiftsområde 19.

Företagsfrämjande insatser når inte kvinnor och män i lika utsträckning

I Riksrevisionens rapport *Statens företagsfrämjande insatser – När de kvinnor och personer med utländsk bakgrund* från 2007 dras slutsatsen att prioriteringen av kvinnor (och personer med utländsk bakgrund) som riksdagen ställt sig bakom fått ett begränsat genomslag i företagsfrämjandet. Riksrevisionen anser att staten inte till fullo har utnyttjat den tillväxtpotential som finns i dessa gruppers företagande och att det finns utrymme för att i större utsträckning inkludera kvinnor och personer med utländsk bakgrund i statens företagsfrämjande insatser. På nationell nivå finns två insatser för att främja kvinnors företagande. Inom näringspolitiken har Tillväxtverket sedan 2007 drivit programmet Främja kvinnors företagande och inom den regionala utvecklingspolitiken har Tillväxtverket sedan mitten av 1990-talet stött verksamheten med resurscentrum för kvinnor.

I syfte att ge en övergripande bild över huruvida stödsystemet når kvinnor och män i lika utsträckning presenteras nedan en analys över fördelningen av företagsstöd 2012, en uppföljning av Tillväxtverkets program samt en kort genomgång av Almis stöd.

Män söker och beviljas företagsstöd i betydligt högre utsträckning än kvinnor sett till belopp

I en rapport ingick det att göra en sammanställning av det totala svenska företagsbeståndet år 2012 på regional och nationell nivå fördelat mellan kvinnor och män som driver företag inom olika branscher och olika företagsstorlek samt analysera vilka förutsättningar som råder för kvinnor respektive män vad gäller möjligheter att få

¹¹¹ Tillväxtanalys (2011). Utvecklingskraft i kommuner och regioner – Tillväxtarbete i flernivåstyrningens tidevarv

information om, söka och beviljas regionalpolitiska företagsstöd.¹¹² Med företagsstöd åsyftades i rapporten sådant stöd som medfinansieras av anslaget 1:1 *Regionala tillväxtåtgärder (Regionalt investeringsstöd, Regionalt bidrag till företagsutveckling, Stöd till kommersiell service, Sysselsättningsbidrag, Såddfinansiering)*, inklusive stöd från Tillväxtverkets program Produktutveckling i små företag. Bakgrunden till uppdraget var att regeringen vid tidigare uppföljning av samtliga ovan nämnda stödformer konstaterat att kvinnor är underrepresenterade bland mottagare av stöd jämfört med det totala svenska företagsbeståndet när det gäller antalet företagsledare, utom för regionalt bidrag till företagsutveckling och stöd till kommersiell service. För stödformen regionalt bidrag till företagsutveckling är fördelningen mellan företag som drivs av kvinnor respektive män i paritet med riksgenomsnittet. För år 2011, som är det senaste kända uppgiftsåret enligt SCB:s Entreprenörskapsdatabas, leddes 28 procent av företagen i Sverige operativt av kvinnor. Den bransch som uppvisar högst andel företag som drivs av kvinnor är branschen *Annan serviceverksamhet*, där mer än hälften (52 procent) av företagen drivs av kvinnor.¹¹³

Utifrån de data som används i refererad rapport framgår att företag som drivs av män i högre grad än företag som drivs av kvinnor både söker och beviljas företagsstöd. Då alla stödformer studeras totalt framträder följande siffror:

Tabell 14 Fördelning av ansökt och beviljat företagsstöd 2011

Kön VD	Antal ansökningar	Antal beviljade ansökningar	Beviljandegrad (antal)	Ansökt belopp (tkr)	Beviljat belopp (tkr)	Beviljandegrad (belopp)	Ansökt belopp per företag (tkr)	Beviljat belopp per företag (tkr)
Kvinna	239	211	88 %	58 653	45 666	78 %	245	191
Man	1 425	1 260	88 %	860 062	571 426	66 %	603	401

Utifrån de företag som studeras i data och för vilka kön på företagets vd finns, framgår att 239 företag som drivs av kvinnor ansökt om företagsstöd, varav 211 av dessa beviljades stöd. I antal ger detta en ”beviljandegrad”¹¹⁴ på cirka 88 procent, vilket betyder att nästan nio av tio ansökningar beviljas stöd. Då det gäller företag som drivs av män finns i data 1 425 ansökningar, varav 1 260 beviljades stöd. Detta ger samma beviljandegrad, 88 procent. Studeras istället de belopp som företagen ansökt om och beviljats ansökte kvinnor om 58,6 miljoner kronor i företagsstöd år 2011, medan företag som drivs av män ansökte om drygt 860 miljoner kronor. I absoluta tal beviljades män

112 Tillväxtverket (2012). *Kartläggning och analys av det svenska företagsbeståndet. Jämställd resursfördelning.*

113 Exempel på branscher på SNI 5-siffer nivå som ingår i Annan serviceverksamhet är exempelvis 94111 In-tressebevakning inom branschorganisationer, 96011 Industri- och institutionstvätt, 96012 Konsument-tvätt, 96021 Hjälpvård och 96090 Övriga konsumenttjänster.

114 Beviljandegraden är i detta fall lika med kvoten mellan antal ansökningar och antalet beviljade ansökningar.

också mer företagsstöd än kvinnor; drygt 571 miljoner kronor¹¹⁵ mot cirka 46 miljoner kronor. Men, den så kallade ”beviljandegraden”¹¹⁶ är nu högre för kvinnor än för män; 78 mot 66 procent. Detta betyder alltså att företag som drivs av kvinnor erhåller mer stöd i relation till vad de ansökt om, jämfört med företag som drivs av män. Vidare är det genomsnittliga ansökta och beviljade beloppet betydligt lägre bland företag som drivs av kvinnor: 245 000 kronor (ansökt) och 191 000 kronor (beviljat), mot 603 000 (ansökt) och 401 000 (beviljat) bland män.

För en närmre redogörelse av könsfördelning kring regionala företagsstöd och stöd till projektverksamhet hänvisas till Tillväxtverket (2013). *Uppföljning av regionala företagsstöd och stöd till projektverksamhet*. Utifrån rapporterna ovan kan konstateras att lika förutsättningar för företagsstöd mellan företagande kvinnor och män påverkas av ett samspel av faktorer som rör såväl utbud av som efterfrågan på företagsstöd, vilket inkluderar regelverk, samt föreställningar om, förväntningar kring och attityder till företagande och företagsstöd bland såväl handläggare som företagare. Såväl den kvantitativa som kvalitativa analysen indikerar att det finns regionala skillnader, samt skillnader mellan olika stödformer, vad gäller jämställdheten i resursfördelningen.

Branschinriktning avgörande för könsfördelningen i Tillväxtverkets företagsinriktade program

Riksrevisionen påpekade i sin rapport från 2007 att Tillväxtverket (dåvarande Nutek) i sina program når de prioriterade grupperna (däribland kvinnor) i mycket liten utsträckning.¹¹⁷ Flera av Tillväxtverkets program har utformats på ett sätt som i praktiken gör det svårt att inkludera kvinnor och personer med utländsk bakgrund. Tillväxtverket har dessutom endast för ett fåtal av sina program formulerat tydliga mål för dessa målgrupper och man har heller inte konsekvent följt upp gruppernas deltagande. För det sistnämnda har en sådan uppföljning nu genomförts av Tillväxtverket i enlighet med regleringsbrevet för 2013. Tabell 15 nedan visar hur Tillväxtverket nått ut till målgrupperna i de olika program och verksamheter som bedrivits under 2013 och där organisationsnummer använts för att identifiera operativ företagsledare. Förutom andel ärenden framgår också stödbeloppet fördelat på målgrupp. Uppgifterna baseras på data från SCB, Entreprenörskapsdatabasen. I tre av elva program/verksamheter översteg andelen kvinnliga företagare genomsnittet för Sveriges företag som helhet. Ett av programmen, Resurscentra, är dock ett så kallat riktat stöd till kvinnor. Ett annat program, Vård och omsorg-Utvecklingscheckar, vänder sig till en bransch där företagen ofta leds av

115 Här har cirka 8,9 miljoner kronor beviljade inom Sysselsättningsbidrag till företag som drivs av män räknats bort, då denna stödform inte förknippas med ansökta belopp. Utan data kring ansökt belopp blir beviljandegraden skev då den endast tar hänsyn till beviljat belopp just i detta fall.

116 Beviljandegraden är i detta fall lika med kvoten mellan ansökt och beviljat belopp.

117 Riksrevisionen (2007). *Statens företagsfrämjande insatser. När de kvinnor och personer med utländsk bakgrund?* RiR 2007:11

kvinnor. Omvänt går de regionala företagsstöden och insatserna i leverantörsprogrammet till branscher som domineras av män. Beräkningar på aggregerad nivå ger att cirka 85 procent av de som får företagsinriktade stöd är företag som drivs av män. För 2012 var siffran 75 procent. Den stora skillnaden förklaras av att transportbidragen år 2013 ingick i statistiken.

Tabell 15 Operativ företagsledare i stödföretag för beviljade medel i Tillväxtverkets program 2013¹¹⁸

Program/Verksamhet	Antal företag	Kvinnor		Män		Utländsk bakgrund		Unga	
		Företag %	Belopp %	Företag %	Belopp %	Företag %	Belopp %	Företag %	Belopp %
Transportbidrag	512	7,0	9,0	93,0	91,0	4,5	5,0	1,6	0,4
Affärsutvecklingscheckar – varor och tjänster	209	21,1	18,4	78,9	81,6	5,7	5,0	5,3	5,2
Affärsutvecklingscheckar – internationalisering	175	25,7	23,3	74,3	76,7	6,3	6,2	4,6	5,0
Vård och omsorg – utvecklingscheckar	68	60,0	iu	40,0	iu	0	0	1,5	iu
Affärsutvecklingscheckar – kulturella och kreativa näringar	45	58,0	iu	42,0	iu	13,0	iu	9,0	iu
Miljödriven tillväxt	38	13,2	8,0	86,8	92,0	2,6	1,6	2,7	0,7
Resurscentra	17	94,1	94,5	5,9	5,5	29,4	22,9	11,8	6,5
Miljödriven export	14	0	0	100	100	0	0	0	0
DemoMiljö 2	13	0	0	100	100	0	0	8,3	8,3
Regionalt investeringsstöd	9	0	0	100	100	0	0	0	0
Leverantörsprogram för fordonsindustrin	4	0	0	100	100	0	0	0	0
Totalt Sverige	524 385	28,4		71,6		15,9		6,5	

Almis rådgivning når män och kvinnor i lika utsträckning medan investeringar i portföljbolag kraftigt domineras av manliga mottagare

Enligt en studie Luleå tekniska universitet gjort med fokus på Almi Företagspartner Nord beviljar Almi signifikant mer finansiering till mäns företagande än till kvinnors företagande. Detta förklaras delvis av att Almis beviljade lån främst gått till företag inom tillverkningsbranschen, som enligt studien beviljats cirka två tredjedelar mer i lånebelopp än den bransch som beviljats näst mest lån: Hotell- och restaurangverksamhet. Analysen tyder dock på att strukturer i fördelning av finansiering inte enkelt kan förstås med de förklaringar/myter som vanligtvis hänvisas till som exempelvis att antalet kvinnoägda/ledda företag är för få, eller att företagen är etablerade i branscher där offentlig finansiering är begränsad eller enbart tillgänglig till hög kostnad.¹¹⁹

Studerar vi Almis årsredovisning för 2012 kan vi utläsa att under 2012 var 44 procent av kunderna i rådgivningen kvinnor. Främsta branscher för rådgivning till kvinnor utifrån antal kunder var Annan serviceverksamhet samt Handel. Om vi istället ser till genomförda investeringar i portföljbolag år 2013 är fördelningen mer skev, vilket illustreras i figur 11 nedan. Ser vi till fördelningen av nyutlåning i

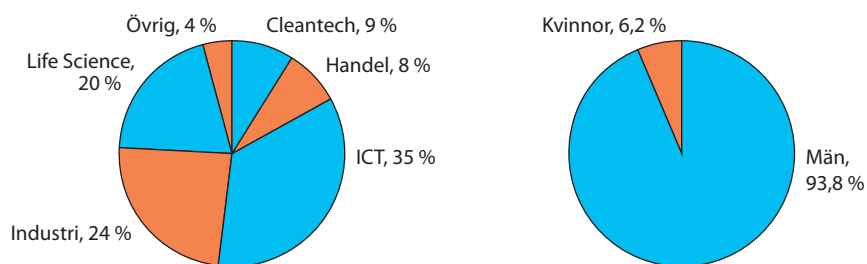
118 Tillväxtverket (2014). *Mångfald för tillväxt. Redovisning av Tillväxtverkets arbete för mångfald 2013.*

119 Johansson, Jeaneth & Malin Malmström (2011) *Företagande i Norrbotten & Tillgång till offentlig finansiering – är genus en faktor?*, Luleå Tekniska Universitet

antal lån ligger fördelningen dock på 70 procent till män som söker och resterande 30 procent till kvinnor som söker stöd.

Figur 11 Almis investeringar fördelat på branscher samt genomförda investeringar i portföljbolag fördelat på genus¹²⁰

Baserat på ovan refererade studier är det tydligt att branschperspektivet är avgörande för huruvida det företagsfrämjande systemet ska nå kvinnor och män i samma utsträckning.

120 ALMI Årsredovisning 2013

6 Stöd till företagare tillhandahålls främst utanför det offentliga främjandesystemet

I Sverige är idag 10,4 procent av de sysselsatta företagare, motsvarande ungefär 485 300 personer. Andelen företagare av det totala antalet sysselsatta har i princip varit konstant under många år. Större delen av företagen i Sverige är små – 99,9 procent av företagen har mellan 0–249 anställda.¹²¹ Ser vi till attityderna att vilja starta företag hos allmänheten i Sverige kan vi ur Entreprenörskapsbarometern 2012 utläsa att varannan person kan tänka sig att starta företag, var tredje person hade föredragit att vara företagare medan en av tio är företagare.¹²²

Uppdelat på befolkningens ålder ser vi att andelen som helst vill vara företagare minskar ju äldre individen är samtidigt som det är omvänd logik för andelen som faktiskt är företagare. I Entreprenörskapsbarometern 2012 presenteras en förklaringsmodell till varför personer väljer att starta företag. Det är framförallt två områden som ur ett främjandeperspektiv är intressanta att beakta, *Kunskap om företagande* samt *Omgivningens attityder till företagande*.

Figur 12 Förklaringsmodell för olika aspekters påverkan på viljan att vara företagare

Individer som vill starta eller som driver företag i Sverige har tillgång till en rad olika främjandeinsatser. Utformningen av dessa skiljer sig åt beroende på vilka behov och kunskaper personen ifråga har om företagande sedan tidigare. Statistiken som redovisas i följande avsnitt presenterar resultat från undersökningar som följt upp privatpersoners och företagare behov och kontakt med det företagsfrämjandesystemet utifrån hur långt de kommit i utvecklingsprocessen. Avsnittet är därmed uppdelat på de tre faserna fundera, starta och driva.

121 Tillväxtverket (2011). *Tillväxtmöjligheter och tillväxthinder för svenska små och medelstora företag*.

122 Entreprenörskapsbarometern 2012, sid 6

Fundera på att starta företag – hur gör jag?

Att ta del av det offentliga främjandesystemets handlar primärt om att känna till hur systemet är uppbyggt. Enbart 57 procent i Sverige vet var de ska vända sig för att få information för att starta företag. Medelålders män med svenskt ursprung tenderar att ha god kunskap om främjandesystemet medan framförallt yngre personer har sämre uppfattning om vilka aktörer de kan vända sig till för stöd.¹²³ Sedan 2004 har andelen personer som vet var de kan vända sig för att få information om att starta företag dock ökat från 50 till 57 procent.¹²⁴

Tabell 16 Andel som vet vart de kan vända sig för att få information om att starta företag, uppdelat på kön, härkomst och ålder

Grupp	2004	2012
Kvinnor	47 %	53 %
Män	53 %	60 %
Födda utomlands	46 %	54 %
Födda i Sverige	50 %	57 %
18–30 år	44 %	47 %
31–55 år	55 %	62 %
56–70 år	45 %	57 %
Samtliga	50 %	57 %

Det offentliga främjandesystemet till trots är det släkt och vänner som överlägset flest vänder sig till för att få mer information om att starta företag, vilket bekräftas av flera studier.¹²⁵ Om vi bortser från denna aktörstyp och ser till de offentliga aktörerna är det framförallt Skatteverket (75 %) och Bolagsverket (58 %) som högst andel personer skulle vända sig till för att få mer information om att starta företag. Båda myndigheterna är två ”naturliga” myndigheter att vända sig till för att starta företag rörande beskattning (Skatteverket) och registrering (Bolagsverket). Efter dessa följer aktörer som NyföretagarCentrum och Kommunens Näringslivskontor som två centrala aktörer att kontakta. Intressant är att myndigheter som Arbetsförmedlingen och Almi inte är lika naturliga att vända sig till trots att de i sina erbjudanden till olika grad vänder sig till målgruppen.¹²⁶

En särskilt intressant frågeställning som ställs i Entreprenörskapsbarometern är kopplat till respondenternas syn på sin egen kunskap kring att starta företag. I tabell 17 nedan kan vi se att även om en större andel över tid säger sig känna till vad som krävs för att starta företag, tror sig klara av detta och vet vart de kan vända sig för information, är skillnaderna mellan kvinnor och män betydande, inte minst kopplat till frågan om de känner till vad som krävs för att starta företag.

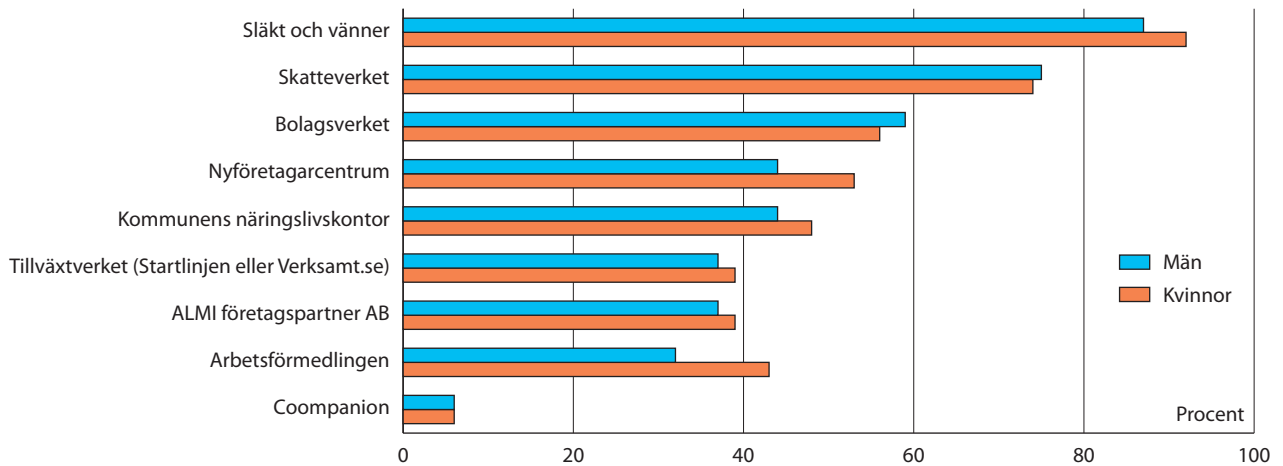
123 Entreprenörskapsbarometern 2012, sid 61

124 Entreprenörskapsbarometern 2012, sid 83

125 Se ex. Forskning för småföretagare (2009). *Behov och betydelse av rådgivning till nya och unga företag.*

126 Entreprenörskapsbarometern 2012, Sid 62. Observera att ovanstående fråga enbart ställts till personer som svarat Ja på frågan *Vet du vart du kan vända dig för att få information om att starta företag.*

Figur 13 Andel som anger att de skulle vända sig till olika aktörer respektive släkt och vänner för att få information om att starta företag (19–70 år)

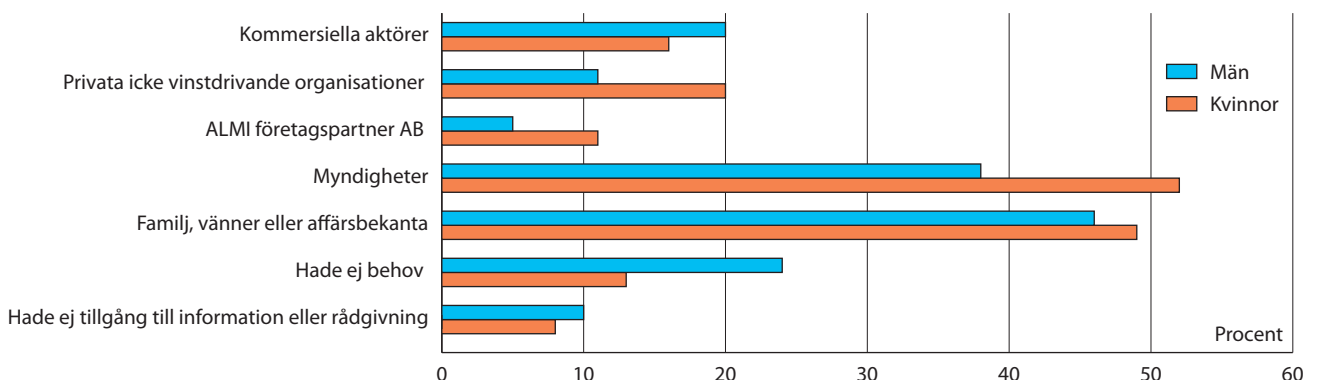
Tabell 17 Vad har du för kunskap om att starta företag?

	Kvinnor		Män	
	2004	2012	2001	2012
Känner till vad som krävs för att starta företag?	18 %	21 %	34 %	35 %
Tror sig klara av att starta företag	66 %	75 %	80 %	84 %
Vet vart man kan vända sig för att få information om att starta företag	47 %	53 %	53 %	60 %

Starta företag – vem tar jag hjälp av och med vad?

Bland de som sedan väljer att starta företag gör myndigheten Tillväxtanalys uppföljningar av huruvida företagen sedan de startades eller i samband med start av företaget har varit i kontakt med företagsfrämjande aktörer. För många av de nystartade företagen innebär just företagsstarten naturliga kontakter med framförallt Skatteverket och Bolagsverket. Näst efter myndigheterna följer familj, vänner och affärsbekanta och därefter kommersiella aktörer såsom banker och revisions-/bokföringsföretag, aktörer som tillhandahåller finansiering

Figur 14 Andel som i samband med företagsstart använt sig av information och rådgivning från någon av följande aktörer¹²⁷

127 ibid

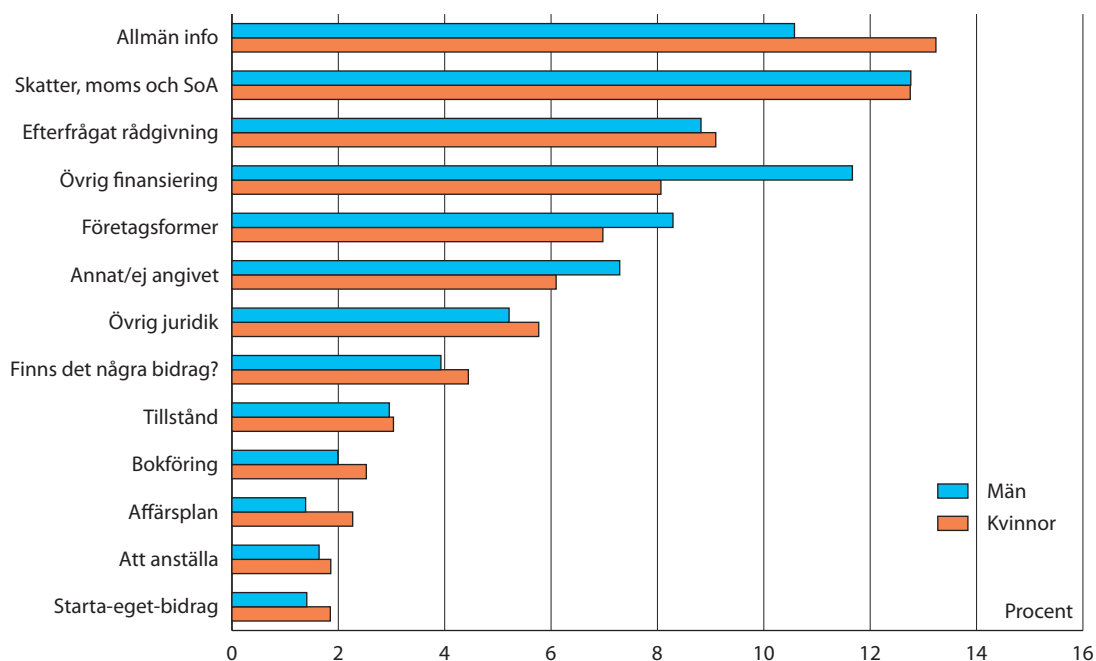
samt rådgivning om exempelvis skatter. Vad gäller rådgivningsorganisationer som är icke-vinstdrivande är det färre företag som haft kontakt med dessa. Sett till skillnader mellan kvinnor och män visar diagrammet på små skillnader, dock svarar män i större utsträckning än kvinnor att de inte haft något behov av information eller rådgivning från någon av aktörerna.¹²⁸

Driva företag – vilket stöd använder jag och vad vill jag ha hjälp med?

Sedan 1994 har Tillväxtverket (tidigare Nutek) drivit tjänsten Startlinjen som svarar på frågor via telefon och e-post från personer som vill starta eller som driver företag. Under 2010 följdes de 33 315 inkomna frågorna till Startlinjen mellan 2005–2009 upp av KTH i ett gemensamt projekt med Tillväxtverket.¹²⁹ Ungefär lika många kvinnor som män vände sig enligt studien till tjänsten mellan 2005 och 2009.

Ser vi till vad personer som vill starta eller som redan driver företag hade för behov när de vände sig till Startlinjen framkommer att det framförallt handlar om generell information om hur det är att driva företag, samt vad som behöver beaktas vid start eller drift av ett företag. Bortsett från allmänna frågor om företagande efterfrågar företagen rådgivning och vägledningsstöd. Frågor om skatter, juridik, företagsformer och möjligheter till olika finansieringsstöd följer sedan som de vanligaste frågorna till Startlinjen. I figuren nedan redovisas för de frågor (en eller flera) som samtalen berört. Bortsett från finansiering är skillnaderna mellan kvinnor och män små avseende typ av frågor för inkomna samtal till Startlinjen.

Figur 15 Inkomna frågor till Startlinjen mellan 2005–2009

128 Tillväxtanalys (2013). *Uppföljning av 2008 års nystartade företag – tre år efter start.*

129 Lougui, M. (2010). *Identifying obstacles Encountered by Swedish Entrepreneurs? Evidence from the Start-line.*

Gap mellan utbud och efterfrågan

I en studie för Näringsdepartementet 2009 visades på ett ”gap” mellan den efterfrågan företagen har och det utbud de erbjuds att ta del av. Det största behovet fanns i att få råd om skattefrågor, redovisning och om möjligheter att få finansiellt stöd och bidrag. Det fanns ett betydligt mindre behov av stöd för att få hjälp med affärsplan, produktutveckling, export, patent och markfrågor. Dessa slutsatser om företagens behov stämmer väl in på resultaten från Startlinjen. Rapporten slår fast att endast en liten del av de små och medelstora företagen efterfrågar rådgivning eller väljer att använda det offentligt finansierade företagsfrämjandet. Anledningarna till att få använda främjandet är att entreprenörer ”vill klara sig själva”, den offentligt finansierade rådgivningen är för standardiserad, företagen har svårt att se nyttan med främjandet, marknadsföringen av främjandet fungerar inte och det stora utbudet av aktörer gör det svårt för företagen att hitta rätt i systemet.¹³⁰

Samtidigt kan behovet se olika ut för olika grupper. Enligt Tillväxtverkets undersökning Företagens villkor och verklighet 2011 utgör exempelvis inte bristande tillgång till lån och krediter ett generellt tillväxthinder för svenska små och medelstora företag. För vissa branscher beskrivs dock kapitalförsörjningen vara ett stort hinder, samt för småföretag som leds av personer med utländsk bakgrund. Enligt undersökningen är det också något vanligare att småföretag som leds av män ser bristande tillgång till lån och krediter som ett stort tillväxthinder, jämfört med småföretag som leds av kvinnor.

Kommunen – central aktör för många företag

Svenskt Näringsliv mäter varje år det lokala företagsklimatet i Sveriges 290 kommuner genom en enkätundersökning till ca 70 000 företagare. Syftet är att låta företagen ge sin bild av hur de tycker att företagsklimatet i kommunen är.¹³¹ I enkäten får företagen bland annat svara på om de under det senaste året varit i kontakt med kommunen. Hela 70 procent av företagen hade under 2013 kontakt med kommunen, till störst del med tjänstemän på kommunen.

Den vanligaste typen av kontakt företagen hade med kommunen under 2013 var frågor rörande tillstånd och tillsyn. Således är det relativt vanligt att kontakterna med kommunen i första hand rör deras formella uppdrag, att utfärda tillstånd och utöva tillsyn av olika verksamheter. För insatser inriktade mot mer typiska främjandeåtgärder som till exempel rådgivning var det 21 procent av företagen som vände sig till kommunen.

¹³⁰ FBA (2009). *Statligt finansierad företagsrådgivning. För fler och växande företag.*

¹³¹ www.foretagsklimat.se/om

7 En utmaning att visa på främjandesystemets effekter

Effekter av informations-, rådgivnings- och finansieringsinsatser till företag och individer är mångfacetterade och avhängiga av hur stödet i fråga utformats. Olika program riktade till olika målgrupper medför naturligt olika typer av effekter och möjligheterna att konkret genomföra rigida effektutvärderingar av statliga rådgivningsinsatser styrs i sin tur även av tillgång på relevant data, vilket historiskt varit bristfälligt.¹³² Tillväxtanalys understryker att potentialen för utvärderingar av offentligt finansierade insatser är beroende av tillgången på spårbara deltagaruppgifter, vilket i praktiken innebär person- eller organisationsnummer. Till viss del kan bristen på uppföljningar av statliga rådgivningsinsatser ha sin grund i att regeringen inte sätter specifika och mätbara mål till de myndigheter som styr företagsfrämjandet. Riksrevisionen påvisar i en nyligen framtagen rapport att det för exempelvis Exportrådet (nuvarande Business Sweden) ingår i det egna ansvaret att utforma, genomföra och utvärdera sina insatser. Detsamma gäller för särskilda delar av Tillväxtverket och Almis verksamhet kopplat till internationalisering.¹³³

En ytterligare parameter är de effektutvärderingar som företagsfrämjande aktörer själva utför av verksamheten. Här återfinns kritik kring att aktörerna i själva verket mäter resultat och inte effekt (ex. antal deltagare inom en insats), till stor del grundar utvärderingar på positivt vinklad enkätdata samt att genomförda registerbaserade analyser är bristfälliga (ex. genom att enbart redovisa aggregerade resultat).¹³⁴ I följande avsnitt redovisas övergripande för de huvudsakliga slutsatserna i ett urval effektmätningar av det företagsfrämjande systemet.

Brist på deltagaruppgifter försvårar för effektstudier av offentliga rådgivnings- och vägledningsinsatser

Enligt en forskningsöversikt genomförd av Tillväxtanalys kring effekterna av offentligt finansierad rådgivning kan idén om statlig rådgivning för att rätta till marknadsmisslyckanden ifrågasättas. Resultaten från tidigare studier som genomförts i Storbritannien och USA skiljer sig nämligen åt. Studier som genomförts i Storbritannien visar att

132 Tillväxtanalys. (2011). *Utvärdering av statligt finansierad företagsrådgivning*.

133 Riksrevisionen (2013). *På väg ut i världen – statens främjandeinsatser för export*. RIR 2013:10

134 Riksrevisionen (2007). *Almi Företagspartner AB och samhällsuppdraget*. RIR 2007:15 (Bilaga 2). Kopplat till registerbaserad data påpekas exempelvis i studien ett antal brister i Almis effektmätningar i form av att man enbart redovisar den aggregerade nivån för de variabler man redovisar (oklarheter huruvida ett fåtal företag påverkar resultaten) och bristande möjligheter att avgöra om det finns statistiskt signifikanta skillnader mellan företag som nåtts av en insats och kontrollgruppen.

rådgivningen inte haft några märkbara effekter och att insatserna inte är samhällsekonomiskt motiverade, medan motsvarande studier i USA visar att rådgivning skapar positiva effekter. Tillväxtanalys pekar dock på att det finns ett mönster i litteraturen som visar att rådgivning som levereras av offentliga aktörer har en sämre effekt än rådgivning som levereras av privata aktörer.¹³⁵ Myndigheten har även utvärderat effekterna av företagsrådgivning i form av konsultcheckar och rådgivning riktad mot nystartade företag av NyföretagarCentrum. Resultaten visar på att rådgivande insatser skapar positiva effekter hos företagarna avseende förädlingsvärde och chans till överlevnad. De företag som nyttjat konsultcheckar har ett högre förädlingsvärde än jämförbara företag, Tillväxtanalys påpekar dock att effekten kan ses som ett resultat av företagets tillväxtambitioner snarare än investeringsstödet.¹³⁶ De företag som fått rådgivning av NyföretagarCentrum har 5 procent högre sannolikhet att överleva två år och har 12 procent högre förädlingsgrad jämfört med företag som inte fått någon rådgivning.¹³⁷ Liknande resultat har Länsstyrelsen i Stockholms län visat i sin kundundersökning av satsningen *Entrepreneur Sthlm*. Resultaten i denna kundundersökning visar på att deltagarna överlag är nöjda med rådgivarnas kunskap, kompetens och förmåga att förmedla information och att deltagarna upplever att de blivit bättre företagare genom rådgivningen (resultat). Baserat på kundundersökningen uppskattar Länsstyrelsen därmed att 600–900 nyanställningar tillkommit och att 1 700–2 200 företag startats av de 14 000 individer som fått rådgivning inom ramen för satsningen.¹³⁸

I en tidigare genomförd rapport från Tillväxtanalys framgår att en grundläggande förutsättning för att en utvärdering av effekterna ska kunna genomföras är att det är känt vilka företag eller individer som deltagit i insatsen, men att det samtidigt är ovanligt att sådana uppgifter samlas in.¹³⁹ Brist på information över deltagande företag och individer i enskilda insatser eller program gör det därför svårt att bedöma vilka effekter insatserna haft på enskilda deltagande företag. Det är således inte möjligt att dra några definitiva slutsatser om insatsernas effekter baserat på de studier som genomförs.

Det företagsfrämjande systemet består även av ett finansiellt stöd i form av regionala företagsstöd, såddfinansiering, kapitalförsörjning med mera. En översiktlig genomgång av effekterna av dessa instrument presenteras nedan.

Oklara effekter av regionala företagsstöd

Regionalt investeringsstöd verkar i ett komplext system av olika företagsstöd

Tillväxtanalys effektutvärdering av det regionala investeringsstödet syftade till att utvärdera stödets effekter på mottagarnas överlevnad,

135 Tillväxtanalys (2011). *Effekter av företagsrådgivning – En forskningsöversikt*.

136 Tillväxtanalys (2012). *Företagsrådgivning i form av Konsultcheckar*.

137 Tillväxtanalys (2012). *Utvärdering av NyföretagarCentrums rådgivning till nystartade företag*.

138 Länsstyrelsen i Stockholms län (2010). *Entrepreneur Sthlm – kvalitet och kundnytta i rådgivningen*.

139 Tillväxtanalys (2011). *Utvärdering av statligt finansierad företagsrådgivning*.

investeringar, sysselsättning, produktionsvärde, produktivitet och lönsamhet. Analysen fokuserade på stöd som utbetalats under perioden 2000–2007 och är baserad på en panel med 30 000 arbetsställen. Resultaten visar på att stödet har en positiv inverkan på de mottagande arbetsställes överlevnad, investeringar, sysselsättning och produktion. Stödet leder till en initial ökning i investeringar och nyanställningar, med tiden tilltar effekten på sysselsättning hos mottagarna. Analysen visar även på att stödet i ett senare skede bidrar till ett ökat produktionsvärde och arbetsproduktivitet. Stödet visar sig ha störst effekt på antalet anställda. Analysen framhäver dock att det regionala investeringsstödet ingår i ett komplext system av olika företagsstöd och det väcker frågan om det därmed överhuvudtaget är möjligt att utvärdera effekten av en enskild insats.¹⁴⁰

Regionalt transportbidrag visar på positiva effekter med viss reservation för metodproblem

Transportbidraget klassificeras som ett generellt regionalt företagsstöd. Det innebär att det sökande är berättigade stödet givet att ett antal fastställda kriterier är uppfyllda. Transportbidraget syftar till att kompensera för extra kostnader till följd av långa transportavstånd samt till att öka förädlingsgraden inom stödområdets näringsliv. De senaste 15 åren har utbetalda transportbidrag uppgått till mellan 300-400 miljoner kronor per år. Tillväxtanalys studie av stödets effekt på mottagarnas omsättning, förädlingsvärde och vinst baseras på stöd utbetalda mellan 1997–2009 och består av 60 000 arbetsställen. Initialt visar analysen på att stödet har en positiv effekt på mottagarnas omsättning och förädlingsvärden men att resultaten inte kan tolkas som en kausal effekt av transportbidraget. Tillväxtanalys pekar på att det inte går att uttala sig om transportbidraget leder till högre omsättning och förädlingsvärden hos mottagarna eller om det beror på andra faktorer som inte påverkas av om mottagaren erhållit bidraget eller inte.¹⁴¹

Regionalt sänkta socialavgifter ger svaga omedelbara effekter och osäkra långsiktiga effekter

Stödets inriktning på branscher, geografi och storlek på företag har varierat över tid sedan det började användas 1984. Systemet permanentades 2002 och utvidgades till att omfatta företag verksamma inom stödområde A. Stödet är ett generellt regionalt stöd och syftar till att stimulera småföretagande och bidra till god service i stödområdet. Mottagarna får dra av 10 % av underlaget för arbetsgivaravgifter på löner som uppgår till 852 000 kronor per år. Tillväxtanalys utvärdering av stödet har fokuserat på företag inom stödområde A och företag inom närliggande församlingar som har minst en anställd och existerade mellan 2001–2009. Resultatet pekar på att stödet bidrar till en initial ökning i företagets omsättning och rörelseresultat och att det i efterhand används till investeringar i produktionsfaktorer. Till-

140 Tillväxtanalys (2012). *Regionalt investeringsstöd – En effektutvärdering i en värld med många företagsstöd.*

141 Tillväxtanalys (2012). *Regionalt transportbidrag – En effektutvärdering med fokus på sågverksindustrin.*

växtanalys bedömer dock att stödformen ger få och svaga omdelbara effekter och osäkra långsiktiga effekter. Myndigheten lyfter även här fram att de eventuella effekterna i många fall är små och att de med tillgängliga data inte går att påvisa.¹⁴²

En återkommande reflektion som framkommer i utvärderingarna är att det finns få mikrodatabaserade effektutvärderingar av stöd riktade till företag, vilket förklaras med problematiken att få tillgång till detaljerad registerdata. Systemets komplexitet och det stora antalet stödgivande aktörer bidrar även till svårigheter att utvärdera effekten av enskilda insatser.

Betydelsen av offentlig kapitalförsörjning är ett omdebatterat ämne

Effekter av offentlig kapitalförsörjning i olika faser är ett omdebatterat ämne där resonemang både för och emot nyttan med denna typ av insatser är möjliga att framföra. Det finns ett antal utvärderingar som nyligen genomförts på området för att påvisa vilka typer av effekter offentliga kapitalförsörjningsinsatser i regel kan tänkas generera.

Såddfinansiering har haft en positiv effekt på mottagarna enligt tidigare utvärderingar

Tillväxtverkets uppföljning av ekonomisk utveckling i företag som beviljats såddfinansiering, som beviljas som bidrag och villkorslån av länsstyrelserna och de regionala självstyrelseorganen, för mottagare år 2008 jämfört med övriga näringslivet visade på en bättre utveckling än de båda jämförelsegrupperna avseende omsättning och vinst.¹⁴³ Enligt Västra Götalandregionens effektutvärdering av *stöd till näringslivet genom såddfinansiering och inkubatorer* bidrar stöden till positiva effekter på stödmottagarna. Av utvärderingen framgår att stödet har en positiv effekt på stödmottagarnas innovationsprocess men haft mindre effekt på deras utvecklingsförmåga i övrigt. Resultaten visar även på att stöden haft effekt på de företag som mottagit såddfinansiering och särskilt de som mottagit både såddfinansiering och inkubatorstöd.¹⁴⁴ Av utvärdering framgår även att sysselsättningen i de företag som mottagit inkubatorstöd samt inkubatorstöd och såddfinansiering ökat i högre grad än den övriga sysselsättningstillväxten i regionen. Mellan perioden 1997 och 2009 har stödmottagarna haft en genomsnittlig ökning av sysselsatta med 15 % per år jämfört med en sysselsättningstillväxt på 1,7 % i regionen för perioden 1997–2007.¹⁴⁵ Resultatet pekar på att regionala investeringsstöd, inkubatorstöd och såddfinansiering har en positiv inverkan på stödmottagarna. Dock är det möjligt att på samma vis som i flertalet återkommande effektstudier resonera kring ifall effekten kan ses som ett resultat av företagets tillväxtambitioner snarare än investeringsstödet i sig.

142 Tillväxtanalys (2012). *Regionalpolitiska effekter av sänkta socialavgifter*.

143 Tillväxtverket (2013). *Uppföljning av regionala företagsstöd och stöd till projektverksamhet. Budgetåret 2012*.

144 Västra Götalandsregionen (2011). *Effektutvärdering av stöd till näringslivet genom såddfinansiering och inkubatorer*.

145 Ibid. sid 101

Systemet för offentligt riskkapital är komplext och dess effekter svåra att befästa

I Riksrevisionens granskning av systemet för statlig riskkapitalförsörjning framgår att bland annat OECD ställer sig kritiska till systemets utformning. Kritiken är riktad mot statens styrning av resurser till specifika geografiska områden och sektorer. Att fonder begränsas vad gäller industri och geografi i sitt investeringsmandat kan medföra en försämrad effektivitet i resursallokeringen och de samhällsekonomiska effekterna avseende sysselsättning, tillväxt och skatteintäkter.¹⁴⁶ I en rapport från Tillväxtverket av *offentliga fond-i-fondaktörernas aktiviteter i tidiga skeden* framkommer att brister i målformuleringar är ett återkommande problem som i senare skede försvårar insynen och därmed också gör det svårt att få insyn i vilka effekter satsningarna genererar.¹⁴⁷

De regionala riskkapitalfonderna i Sverige ska i samverkan med privata aktörer bidra till ett utökat utbud av kapital hos små och medelstora företag. Ramböll Management Consulting har haft uppdraget att löpande följa upp och utvärdera de elva rikstäckande riskkapitalfonderna mellan hösten 2009 och våren 2015. Eftersom programperioden inte är avslutad har inga utvärderingar gjorts på effekterna av riskkapitalfondernas investeringar. Baserat på en halvtidsutvärdering av satsningen går det däremot att tyda att investeringsföretagen är positiva till saminvesteringsupplägget och bedömer att det kan bidra till snabbare expansion, ökade möjligheter till extern finansiering och lönsamhet. Det framkommer även att det finns stora förhoppningar om att fonderna ska bidra till regional tillväxt genom lönsamma investeringar.¹⁴⁸

Bristande krav på uppföljning för främjandeinsatser kopplat till export och internationalisering

Sverige är till stor del beroende av export för sin ekonomiska tillväxt. De ekonomiska motiven bakom främjandet av export är därmed tydliga och den så kallade Exportutredningen pekar på att det finns ett behov av främjandeinsatser hos företagen, men även att det är problematiskt att bedöma de kvantitativa effekterna.¹⁴⁹ Det är många faktorer som påverkar bedömningen av främjandets effekter, ett exempel är att den totala exportutvecklingen utgör ett tveksamt mått på framgång då den främst utgörs av storföretagens export samtidigt som främjandet riktar sig till små och medelstora företag, är koncentrerat till tidiga faser samt att resultaten av exportaffärer räknas hem först i ett längre tidsperspektiv.¹⁵⁰

Enligt en nyligen genomförd granskning av Riksrevisionen finns ett behov av offentligt exportfrämjande riktat till små och medelstora

146 Riksrevisionen (2014). *Statens insatser för riskkapitalförsörjning – i senaste laget*.

147 Tillväxtverket (2012). *Offentliga fond-i-fondaktörers aktiviteter i tidiga skeden*.

148 Ibid. Sid 17

149 SOU 2008:90. *Svensk export och internationalisering – Utveckling, utmaningar, företagsklimat, och främjande*.

150 Ibid. Sid 228

företag. Granskningen lyfter fram att de största hinder som företagen upplever är kopplade till bland annat krångliga regelverk, problem med tullar, bristande nätverk och kontakter samt kännedom om den lokala marknaden.¹⁵¹ Riksrevisionen kommer fram till att utbudet av insatser möter behoven hos företagen men att det saknas samlad information om insatserna samt att företagen inte upplever insatserna som verkningsfulla eller flexibla, vilket förklaras av att aktörerna fokuserar på ett brett utbud av insatser istället för anpassade sådana.¹⁵² Riksrevisionen menar att det saknas tillräcklig kunskap om vilka resultat insatserna får för företagen och om dess samhällsekonomiska effekter. Riksrevisionen menar att ingen samlad uppföljning har gjorts av statliga insatser för att främja företagets export. De exportfrämjande aktörerna är inte tillräckligt samordnade, insatserna som erbjuds är inte synliga för företagen och det saknas kunskap om insatsernas effekter. Inte heller Utbildningsdepartementet har satt några konkreta och uppföljningsbara mål för det främjandearbete för internationalisering som sker via Business Sweden, Tillväxtverket eller Almi.¹⁵³

Sammantaget finns ett behov av rigida effektutvärderingar av främjandesystemets insatser

Det är tydligt att det saknas tillförlitlig kunskap om vilka effekter stöden skapar. Av befintliga utvärderingar framgår att det ofta saknas tillräcklig data om de individer och företag som deltagit i insatsen på grund av att sådana krav inte har ställts på insatsen. Problematiken att genomföra effektutvärderingar kan även förklaras av systemets utformning och dess många och ofta överlappande aktörer, vilket gör det svårt att bedöma effekter av enskilda insatser. Resultaten från befintliga utvärderingar pekar på att insatser kan ha positiva effekter på stödmottagarna men att det är svårt att tolka resultatet som en kausal effekt orsakad av den specifika insatsen. Tillväxtanalys noterar även att den kunskap som finns om effekterna av insatser riktade till företag inte sällan baseras på olika typer av självvärderingar som exempelvis enkätundersökningar som vänder sig till stödmottagarna. Sådana metoder leder ofta till slutsatsen att stödet ifråga haft positiva effekter.¹⁵⁴ Det är därför viktigt med oberoende utvärderingar baserade på exempelvis registerdata för att bedöma stödets effekter på stödmottagarna och samhället i stort.

---

151 Riksrevisionen 2013:10. *På väg ut i världen – statens främjandeinsatser för export.*

152 Ibid. Sid 41

153 Ibid. Sid 71

154 Tillväxtanalys. 2012:12. *En samlad utvärdering av de regionala företagsstöden.*

8 Slutsatser

I följande avsnitt presenteras de huvudsakliga slutsatser som dras i rapporten utifrån de övergripande frågeställningar som styr uppdraget. Viktigt att betona är att uppdraget syftar till att genomföra en översiktlig kartläggning av det företagsfrämjande systemet och inte utgjort en djupgående analys och problematisering över dess optimala utformning. Men den kunskap som sammanställts i denna rapport kan förhoppningsvis bidra till ökat systemperspektiv över de insatser som idag genomförs för att skapa fler företag och stärka konkurrenskraften hos befintliga företag.

Det företagsfrämjande systemet har gått från centralisering till decentralisering

Den svenska näringspolitiken har förändrats från ett centralt system med ett regionalpolitiskt fokus på industrin i syfte att motverka avfolkning i glesbygden till att präglas av ett programbaserat arbetssätt, som genomförs i samverkan med regionens aktörer utifrån regionala behov och förutsättningar. En stor del av de stödinsatser som infördes under 1960- och 70-talen i form av lokalisering- och transportstöd samt sysselsättningsbidrag används dock ännu idag men har anpassats till bland annat EU:s krav och samhällets förändrade förutsättningar. Almi-koncernens bildande under tidigt 1990-tal kan exempelvis spåras till de ideella företagarföreningarna som bildades i landet på 40- och 50-talet och skapandet av regionala utvecklingsfonder i slutet av 1970-talet. Den svenska staten har med detta och inrättandet av andra riskkapitalfonder en förhållandevis lång tradition av att engagera sig direkt i marknaden som en aktiv aktör, exempelvis genom att erbjuda investeringsstöd. Bildandet av Näringsdepartementet och NUTEK samt EU-inträdet på 1990-talet är exempel på händelser som direkt påverkat utformningen av det företagsfrämjande system vi har idag. Sammantaget går det att konkludera att systemet ständigt påverkas av sådana omstruktureringar på myndighetsnivå. Genom regionala företagsstöd och inte minst EU:s strukturfonder ges samtidigt allt större möjligheter för Sveriges regioner att själva utforma sin egen främjandepolitik och inriktning, inte sällan till ett mer projektintensivt genomförande.

Ett komplext främjandesystem där utförandet främst sker på regional/lokal nivå

Det offentliga främjandesystemet för företagande innefattar en mängd olika aktörer med olika inriktning och logik. Främjandesystemets främsta huvudman är den svenska regeringen som med departementen verkställer politiken via de myndigheter de har till förfogande. Det rikstäckande systemet för företagsfrämjande insatser går att organisera inom fem olika områden: departement, myndigheter, statliga bolag, universitet och högskolor samt nationella programinsatser. Tillsammans skapar dessa aktörer förutsättningar för ett främjandesystem innefattande information om företagande, rådgivningsinsatser samt olika typer av finansiering (lån, bidrag, krediter, ägarkapital). På regional nivå är Länsstyrelser, regioner och de regionala självstyrelseorganen viktiga aktörer liksom regionala avdelningar av såväl statliga bolag som Almi liksom delvis offentligt finansierade insatser liksom NyföretagarCentrum eller Business Swedens regionkontor. Länsstyrelser och regionala självstyrelseorgan beviljar de företagsstöd som medfinansieras av anslaget 1:1 Regionala tillväxtåtgärder från staten och mycket av *utförandet* inom det företagsfrämjande systemet kopplat till främst affärsrådgivning och finansiering genomförs/upphandlas på regional och lokal nivå.

De regionala strukturfondsprogrammen är vidare en viktig finansieringsgrund för en betydande del företagsfrämjande insatser som sker på regional nivå idag. Dessa har även bidragit till att påverka utformningen av systemet och den mängd insatser vi kan observera i det företagsfrämjande systemet idag. På kommunal nivå är arbetet med näringslivsutveckling frivilligt för kommunerna. Dock utgör kommunerna en naturlig kontaktpunkt för företag genom sitt uppdrag kring upphandlingar, tillståndshantering, marktillgång, etc. men även genom det näringslivsarbete som sker via till exempel näringslivskontor eller bolag (ex. företagslots, företagsinformation). Kommunerna är även en viktig finansiär av företagsfrämjande insatser och dess roll för att skapa goda förutsättningar för företagande underskattas i regel i kartläggningar av det företagsfrämjande systemet.

Ett heltäckande och delvis överlappande främjandesystem

På ett övergripande plan är det möjligt att med fog hävda att oavsett var en individ med en företagsidé eller ett uppstartsbolag befinner sig i Sverige finns stöd i form av information från myndigheter och rådgivning att tillgå, samt om ett antal krav är uppfyllt även olika former av finansiering (ex. bidrag eller lån från offentliga aktörer). Studien tyder på att detta stöd når olika grupper i olika utsträckning, i regel framförallt till mansdominerande branscher. Genomförd kartläggning av det företagsfrämjande systemet tyder dock på att det utvecklats ett svåröverskådligt system för rådgivningsinsatser och olika former av kapitalförsörjning, vilket även framkommit i de tidigare genomförda utvärderingar som hänvisas till i rapporten. Det förefaller därmed naturligt, inte minst på den regionala nivån, att

bristande kännedom om det stöd som finns att erhålla för individer och företag utgör en stor barriär för nyttjande av stödsystemet.

Det stöd som erbjuds individer och företagare inom det företagsfrämjande systemet kan delas in i tre breda tjänstekategorier bestående av information och upplysning, företagsrådgivning samt finansiering (lån, bidrag, krediter, risk/ägarkapital). Respektive tjänstekategori kan vidare vara fokuserad på samtliga företagsfaser (starta, driva, växa), exempelvis rådgivning kopplat till att starta företag eller i samband med export. Den stora gruppen företag som får rådgivning återfinns dock i tidiga faser, där den absolut största gruppen som får rådgivning är små- och mikroföretag samt personer i behov av stöd inför företagsstart. Detta kan i sin tur kopplas till marknadslogiken för företagsstöd där det offentliga bör verka inom utvecklingsfaser där privat stöd är bristfälligt eller saknas. En fullständig kartläggning över det regionala främjandesystemets stöderbjudande och aktörstyper går utanför ramarna för denna rapport. De nedslag som görs i tre geografiskt åtskilda regioner i rapporten, där organiseringen av det regionala tillväxtansvaret skiljer sig åt (Örebro län, Norrbottens län, Region Skåne), visar på betydande risk för överlappningar av företagsfrämjande tjänster.

Främjandesystemet finansieras genom en blandning av europeiska, nationella, regionala och kommunala källor

En uppskattning av omfattningen av det statligt finansierade främjandesystemet är problematisk av ett flertal anledningar, delvis beroende av hur systemet bör avgränsas och vad som anses falla under kategorin företagsfrämjande insatser. Den största utgiftsposten av statligt stöd till näringslivet utgörs exempelvis av skatteutgifter vid användning av energi/energistödet, vilket inte är en stödform i fokus för denna kartläggning. Vidare drivs den statligt finansierade företagsrådgivningen som projekt, program, statliga bolag, myndighetsuppdrag, som stöd till föreningar och stiftelser samt genom direkta stödinsatser (ex. regionalt investeringsstöd). Detta försvårar i sin tur möjligheterna att skapa en heltäckande bild av statens insatser i det företagsfrämjande systemet. På ett övergripande plan är det dock möjligt att dra slutsatsen att de främjandeinsatser (rådgivning, finansiering) som utförs främst på regional nivå grundar sig på en mix av olika finansieringskällor. Dessa består till stor del av Strukturfonderna (främst Regionala utvecklingsfonden) och Landsbygdsprogrammet, anslag inom utgiftsområde 19 ”Regionala tillväxtåtgärder” (sedermera länsanslag 1:1), regionala företagsstöd samt direkta anslag till myndigheter och statliga bolag såsom Almi och Tillväxtverket. Slutligen bör nämnas att kommunerna, beroende av hur vi definierar företagsstöd, utgör en betydelsefull finansiär inom främjandesystemet genom bland annat verksamhetsbidrag till olika aktörer, medfinansiering i projekt/upphandling av rådgivningstjänster eller genom att tillhandahålla andra typer av företagstjänster (lotsar, näringslivsbolag, etc.).

Behov av stöd skiljer sig åt vad gäller innehåll och branschtillhörighet

Personer som vill starta företag eller som redan driver företag i Sverige kan ta del av en rad olika främjandeinsatser. Att ta del av det offentliga främjandesystemets handlar samtidigt primärt om att känna till hur systemet är uppbyggt. Enbart 57 procent i Sverige vet var de ska vända sig för att få information för att starta företag. Mellan 2004 till 2012 har dock andelen personer som vet var de kan vända sig för att få information om att starta företag ökat från 50 till 57 procent enligt Entreprenörskapsbarometern 2012. Det offentliga främjandesystemet till trots är det släkt och vänner som överlägset flest vänder sig till för att få mer information om att starta företag, vilket bekräftas av flera studier. Om vi bortser från denna aktörstyp och ser till de offentliga aktörerna är det framförallt Skatteverket och Bolagsverket som högst andel personer skulle vända sig till för att få mer information om att starta företag. Stöd för upprättande av affärsplan, produktutveckling, export, patent och markfrågor uppfattas det finnas ett betydligt mindre behov av. Samtidigt kan behovet se olika ut för olika grupper. Enligt Tillväxtverkets undersökning Företagens villkor och verklighet 2011 utgör exempelvis inte bristande tillgång till lån och krediter ett generellt tillväxthinder för svenska små och medelstora företag. För vissa branscher beskrivs dock kapitalförsörjningen vara ett stort hinder, samt för småföretag som leds av personer med utländsk bakgrund.

Främjandesystemet når inte kvinnor och män i samma utsträckning

Som nämns inledningsvis har det företagsfrämjande systemet byggts upp för att stötta framförallt den svenska industrin som också domineras av män. En analys av exempelvis det utbetalade företagsstödet, dvs. sådant stöd som medfinansieras av anslaget 1:1 Regionala tillväxtåtgärder, visar att företag som drivs av män i högre grad än företag som drivs av kvinnor både söker och beviljas företagsstöd sett till belopp. Beviljandegraden är relativt lika men det genomsnittliga ansökta och beviljade beloppet är betydligt lägre bland företag som drivs av kvinnor. Detta anses ha sin grund i ett samspel av faktorer som rör såväl utbud av som efterfrågan på företagsstöd, vilket inkluderar regelverk samt föreställningar om, förväntningar kring och attityder till företagande och företagsstöd bland såväl handläggare som företagare. I en analys av huruvida Tillväxtverket nått ut till målgruppen kvinnor i de olika program och verksamheter som bedrivits under 2013 visar att på aggregerad nivå drivs cirka 85 procent av de företag som får företagsinriktade stöd av män. En viktig förklaringsfaktor är urvalet av de branscher som programinsatserna riktar sig till, exempelvis vård och omsorg kontra leverantörsprogrammet där branschens könssammansättning starkt påverkar fördelning av stöd. Vidare visar förstudier genomförda inom programmet Främja kvinnors företagande att mansdominerande branscher i högre grad ses

som tillväxtbranscher och att satsningar inom dessa områden betraktas som generella satsningar medan satsningar på kvinnors företagande istället ses som särskilda satsningar.

När det nu finns politiska ambitioner att främja kvinnors företagande har emellertid programmet Främja kvinnors företagande kommit att utgöra en ”störning” av det ordinarie systemet för att synliggöra kvinnor såväl som andra branscher och typer av företagande som företagsfrämjande aktörer traditionellt varit mindre fokuserade på. Programmet har drivits sedan 2007 och inom den regionala utvecklingspolitiken har Tillväxtverket även sedan mitten av 1990-talet stött resurscentrum för kvinnor. Sammantaget har dessa insatser med stor sannolikhet kommit att utgöra åtminstone en ”temporär störning” av det företagsfrämjande systemet. Det är emellertid rimligt att anta att det krävs en mer genomgripande förändring av näringslivspolitikerna för att säkra att kvinnor och män får ta del av ett företagsfrämjande system på lika villkor. Inte minst avseende tydliga målsättningar och uppföljning av utvecklingen i branscher och bland företagare.

Effektmätningar försvåras av systemets utformning

Möjligheterna att genomföra rigida effektutvärderingar av statliga rådgivningsinsatser styrs av tillgången på relevant data i form av spårbara deltagaruppgifter såsom person- eller organisationsnummer, vilket historiskt varit bristfälligt. Problematiken att genomföra effektutvärderingar kan även förklaras av systemets utformning och dess många och ofta överlappande aktörer vilket gör det svårt att bedöma effekter av enskilda insatser. De effektutvärderingar som görs innehåller därmed ofta reservationer kring hur robusta slutsatserna de facto är.

Tillväxtanalys effektutvärdering av rådgivande insatser visar på att dessa skapar positiva effekter hos företagarna avseende förädlingsvärde och chans till överlevnad. De företag som nyttjat konsultcheckar har ett högre förädlingsvärde än jämförbara företag, vilket dock kan bero på företagets tillväxtambitioner snarare än stödet i sig. Vidare visar effektutvärderingar av det regionala investeringsstödet på att stödet haft en positiv inverkan på de mottagande arbetsställdas överlevnad, investeringar, sysselsättning och produktion. Effekterna av offentligt riskkapital är samtidigt ett ofta debatterat ämne, och i denna rapport konstateras att det i likhet med offentliga riskkapitalinsatser i andra länder finns brister i målformuleringar som medför att det saknas insyn i vilket värde insatser har genererat, att målen inte uppfylls samt att olika oönskade effekter genereras. Detsamma kan sägas för exportfrämjande insatser. Riksrevisionen menar att ingen samlad uppföljning har gjorts av statliga insatser för att främja företagens export och att det saknas kunskap om insatsernas effekter. Inte heller Näringsdepartementet har satt några konkreta och uppföljningsbara mål för det främjandearbete för internationalisering som sker av Business Sweden, Tillväxtverket eller Almi. Detta innebär även att det saknas målsättningar avseende företagande bland kvinnor och män.

Integration av jämställdhet som ett horisontellt kriterium brister

I ett flertal studier kritiseras de horisontella kriteriernas efterlevnad och påverkan på programutförande för exempelvis landsbygdsprogrammet, nationella kluster- och inkubatorsprogram eller satsningen på regionala riskkapitalfonder. Överlag uppfattar operativa delar av dessa program att det existerar en otydlighet från nationellt håll kring hur satsningarna ska förhålla sig till jämställdhetskriteriet kontra andra nyckeltal som verksamheten styrs utifrån. Dessutom uppfattas det som oklart vilka resurser som kan läggas på att exempelvis öka kunskap om jämställdhetsperspektivet inom ramen för satsningen. Ytterligare en aspekt handlar om att det existerar otydliga målbilder och referensramar för de insatser som görs kopplat till jämställdhet. Mer precist, vilka mål är exempelvis rimliga att sträva mot sett till branschstruktur och inriktning på insatsen?

Det förekommer också olika tolkningar av befintligt regelverk där exempelvis somliga länsstyrelser inom landsbygdsprogrammet gör bedömningen att det är möjligt att prioritera kvinnliga sökande framför manliga sökande medan andra gör en motsatt tolkning. Att klargöra de mål som gäller för det offentligt finansierade stödsystemet och hur jämställdhetsperspektivet ska följas inom ramen för dessa satsningar ses därmed som ett särskilt prioriterat område framöver.

9 Litteraturförteckning

ALMI (2013). *Årsredovisning 2013*

Berglund K, (2007), *Kvinnors företagande. En internationell forskningsöversikt. Arbetsrapport 2007:007. Östersund: ITPS*

FBA (2009). *Statligt finansierad företagsrådgivning. För fler och växande företag.*

Forskning för småföretagare (2009). *Behov och betydelse av rådgivning till nya och unga företag.*

Halvarsson, S. (2010). *Nuteks historia – en delstudie om näringspolitiken och dess organisation.*

Intersecta AB & Region Skåne (2009). *Skånes regionala innovationssystem. En funktionsanalys.*

ITPS (2002). *Utvärdering av ALMI Företagspartner AB:s finansieringsverksamhet.*

Johansson, Jeaneth & Malin Malmström (2011) *Företagande i Norrbotten & Tillgång till offentlig finansiering – är genus en faktor?* Luleå Tekniska Universitet

Lougui, M. (2010). *Identifying obstacles Encountered by Swedish Entrepreneurs? Evidence from the Start-line.*

Länsstyrelsen i Norrbottens län (2012). *Förstudie – Det företagsfrämjande systemet och kvinnors företag*

Länsstyrelsen i Stockholms län. Rapport 2010:15. *Entrepreneur Sthlm – kvalitet och kundnytta i rådgivningen.*

Näringsdepartementet (2011). Uppdrag avseende särskilda insatser förökad export från svenska miljöteknikföretaget (N2011/1448/E)

Pettersson, K (2007) *Men and Male as the Norm? A Gender Perspective on Innovation Policies in Denmark, Finland and Sweden. Nordic Research Programme 2005–2008: Internationalisation of regional development policies – Needs and Demands in the Nordic countries. Report 3.*

Regeringens proposition 1977/78:40 om åtgärder för att främja de mindre och medelstora företagens utveckling

Regeringens proposition 1990/91:87 om näringspolitik för tillväxt

Regeringens proposition 1993/94:40 Småföretagsutveckling

Regeringens Proposition 1999/2000:71 Vissa organisationsfrågor inom näringspolitiken

Regional handlingsplan för innovationer och entreprenörskap 2012–2013, Regionförbundet Örebro

Regionförbundet Örebro & Länsstyrelsen Västmanland (2012). *Främja kvinnors företagande – Förstudie*.

Region Skåne (2012). *Kvinnors företagande och utvecklingen av Skåne som innovativ region. Förstudie kring Främja kvinnors företagande för Region Skåne*.

Riksrevisionen (2007). *Almi Företagspartner AB och samhällsuppdraget*. RIR 2007:15 (Bilaga 2).

Riksrevisionen (2013). *På väg ut i världen – statens främjandeinsatser för export*. RIR 2013:10

Riksrevisionen (2014). *Statens insatser för riskkapitalförsörjning – i senaste laget*. RiR 2014:1

SOU 2008:90. *Svensk export och internationalisering – Utveckling, utmaningar, företagsklimat och främjande*. Betänkande av Exportutredningen.

Söderblom, Anna (2012). *The Current State of the Venture Capital Industry*, Entreprenörskapsforum

The World Bank. *Doing Business 2014 – Economy profile: Sweden*.

Tillväxtanalys (2009). *Att utvärdera företagsrådgivning. En rapport om hur systemet för företagsrådgivning skulle kunna utvärderas i sin helhet*.

Tillväxtanalys (2010) *Staten och riskkapitalet, Delrapport 1: Metodbeskrivning och kunskapsöversikt*

Tillväxtanalys (2011). *Utvecklingskraft i kommuner och regioner – Tillväxtarbete i flernivåstyrningens tidevarv*

Tillväxtanalys (2011). *Utvärdering av statligt finansierad företagsrådgivning*

Tillväxtanalys (2012). *Regionalpolitiska effekter av sänkta socialavgifter*

Tillväxtanalys (2012). *Statligt stöd till näringslivet 2011*

Tillväxtanalys (2012). *Utvärdering av NyföretagarCentrums rådgivning till nystartade företag*

Tillväxtanalys (2013). *Uppföljning av 2008 års nystartade företag – tre år efter start*

Tillväxtanalys. (2011). *Effekter av företagsrådgivning – En forskningsöversikt*

Tillväxtanalys. (2011). *Utvärdering av statligt finansierad företagsrådgivning.*

Tillväxtanalys. (2012) *Företagsrådgivning i form av Konsultcheckar.*

Tillväxtanalys. (2012). *En samlad utvärdering av de regionala företagsstöden.*

Tillväxtanalys. (2012). *Regionalt investeringsstöd – En effektutvärdering i en värld med många företagsstöd.*

Tillväxtanalys. (2012). *Regionalt transportbidrag – En effektutvärdering med fokus på sågverksindustrin.*

Tillväxtverket (2011). *Tillväxtmöjligheter och tillväxthinder för svenska små och medelstora företag.*

Tillväxtverket (2012). *Entreprenörskapsbarometern 2012.*

Tillväxtverket (2012). *Företagsfrämjande på lika villkor.*

Tillväxtverket (2013) *Vision: Hållbar tillväxt.*

Tillväxtverket (2012). *Kartläggning och analys av det svenska företagsbeståndet. Jämställd resursfördelning.*

Tillväxtverket (2012). *Offentliga fond-ihållbar-fondaktörers aktiviteter i tidiga skeden.*

Tillväxtverket (2013). *Revolverande finansiella instrument inom regionalfonden? En förhandsbedömning av utbud, efterfrågan och behov inför programperioden 2014–2020.*

Tillväxtverket (2013). *Uppföljning av regionala företagsstöd och stöd till projektverksamhet. Budgetåret 2012.*

Tillväxtverket (2014). *Mångfald för tillväxt. Redovisning av Tillväxtverkets arbete för mångfald 2013.*

Tillväxtverket (2014). *Studenters möjligheter till idéutveckling vid svenska universitet och högskolor.*

VINNOVA (2009). *Kartläggning av svenska klusterinitiativ.*
VR 2009:31

Västra Götalandsregionen (2011). *Effektutvärdering av stöd till näringslivet genom såddfinansiering och inkubatorer.*

Genomförda intervjuer

Ingrid Landin, Verksamhetsutvecklare Coompanion

Harry Goldman, vd NyföretagarCentrum

Mathias Forsberg, Näringslivschef Upplands-Bro kommun

Jonas Ivervall, Näringslivschef Trosa kommun

Madeleine Norum, Processledare Värmlandsstrategin,
Region Värmland

Marie Sjövall, Regionutvecklingssekretariatet,
Västra Götalandsregionen

Katarina Molin, tf enhetschef, regional utvecklingsplanering,
Region Västerbotten

Gösta Melkersson, Regional exportrådgivare Skåne, Business Sweden

Carl-Henrik Koit, vd Almi Företagspartner Uppsala

Anna Johansson, enhetschef Företagsinformation, Tillväxtverket

Tillväxtverket arbetar för att
stärka företagens konkurrenskraft.

Kartläggning av det företagsfrämjande systemet i Sverige

Det företagsfrämjande systemet i Sverige har vuxit fram sedan 1990-talet. Dess logik och fokus har förändrats, inte minst som en följd av inträdet i EU och regionernas ökade betydelse i genomförandet.

Denna rapport ger en översiktlig bild av det företagsfrämjandet systemet i Sverige, dess aktörer och de utmaningar som finns framöver utifrån företags och regioners behov och förutsättningar.